

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา
และวิธีดำเนินงาน รายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน”

โดย นางสาววีระวรรณ ยังกิจการ และคณะ

พฤศจิกายน 2547

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา
และวิธีดำเนินงาน รายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน ”

คณะวิจัย

1. นางสาววิระวรรณ	ยังกิจการ	หัวหน้าโครงการ
2. นางสาวอรรณ	ศิริสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. นางสาวศิริพร	เสรีกิตติกุล	มหาวิทยาลัยพายัพ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน”

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน รายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา รูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน การมีส่วนร่วม และปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) รวมทั้งศึกษาความต้องการร่วมกันของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการดำเนินงานของ “วิทยุชุมชน” และนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งสองส่วนมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ผลการศึกษาเกี่ยวกับ “วิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชน” การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 6 ชุมชนในจังหวัดน่าน โดยได้ผลการศึกษา ดังนี้

1. รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีความเป็นมาแบ่งออกเป็น 5 ระยะด้วยการ โดยมีพัฒนาการการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นลำดับขั้น จนกระทั่งถึงระยะที่ห้าซึ่งเป็นระยะที่มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ขึ้นตามเจตนารมณ์ของ สวท.น่านและกรมประชาสัมพันธ์ และมีอาสาสมัครซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนต่างๆในจังหวัดน่านซึ่งสวท.น่านเป็นผู้เชิญเข้ามาอบรมการจัดรายการภายใต้ชื่อ “สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ทำหน้าที่จัดรายการตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น. โดยเรียกองค์กรทั้งสองส่วนรวมกันว่า “ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

2. การนำเสนอรูปแบบรายการของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” เป็นรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ และรูปแบบรายการสัปดาห์ โดยมีเพลง และโฆษณาคั่นรายการ โดยเจ้าหน้าที่สวท.มีส่วนในการกำหนดรูปแบบรายการทั้งหมด ส่วนเนื้อหาเป็นเนื้อหาที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นเรื่องราวของชุมชนจังหวัดน่าน เช่น เนื้อหาข่าว เนื้อหาการเกษตร เนื้อหาการประชาสัมพันธ์กลุ่มองค์กรชุมชน เป็นต้น โดยมีสัดส่วนเนื้อหาของภาครัฐมากกว่าภาคประชาชน และเน้นไปที่การประชาสัมพันธ์ มากกว่า การแสดงความคิดเห็นแก้ปัญหาาร่วมกัน

3. ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” แบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ ปัจจัยเชิงโครงสร้างของวิทยุ ที่เกิดขึ้นภายในสวท.น่าน คือ การบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณของสวท.น่าน และปัจจัยเชิงโครงสร้างของชุมชนที่เกิดขึ้นภายนอกสวท.น่าน คือ ปัจจัยทางด้านลักษณะของชุมชน วิถีชีวิต พื้นที่ ประชากร อาชีพ การรวมกลุ่ม เป็นต้น

4. ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน เทคนิคการนำเสนอ และเวลาในการออกอากาศ ของแต่ละชุมชนมีทั้งที่เหมือนกัน และแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต และความสนใจของชุมชนเป็นหลัก ฉะนั้นการทำวิทยุชุมชนจึงควรนำเสนอในลักษณะครอบคลุมเฉพาะกลุ่มหรือชุมชนจึงจะสนองความต้องการของแต่ละชุมชนได้และควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชนก่อนการนำเสนอเนื้อหา

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนใน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังที่ไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับ จนถึง การมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด คือ ขั้นของผู้กำหนดนโยบาย แต่ทั้งหมดนั้นต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบและการผลักดันของสวท.น่านทั้งสิ้น โดยกลุ่มผู้นำชุมชน และข้าราชการมีส่วนร่วมมากกว่าชาวบ้าน โดยพบว่า ชาวบ้านในระดับรากหญ้ายังมีส่วนร่วมเป็นเพียงผู้ฟังมากกว่าเนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร

Abstract

The research "Participation in the Presentation Style, Contents and Management of Nan's Radio Program for the Community" aims to analyze the history, presentation style, contents, management, listener's participation and influential physical factors of "Nan's Radio Program for the Community", which is broadcast on the Radio Thailand (Nan). It also analyzes the listener's demands for its presentation style, contents and management of the so-called "Radio for the Community". The two analyses are then compared and interpreted to give the idea of "Radio for the Community by People's Demands". This qualitative research is carried out by in-depth interviews, document analysis, non-participating observations, participatory conferences and focus group with people from six example community groups in Nan province. The study results are as follows:

1. Nan's Radio Program for the Community has developed through five phases, integrating in each of which more participation from its listeners. In the final development phase, the Committee of Nan's Radio for the Community Club was elected by the Radio Thailand (Nan) and The Government Public Relations Department. The Radio Thailand (Nan) also invited voluntary involved representatives from different communities in Nan to give a radio-programming training course as the "Members of Nan's Radio for the Community Club", who broadcast their program at 13-15 hr. from Mondays to Fridays. The integrated unit is called "Nan's Radio for the Community Club".

2. Nan's Radio Program for the Community presents magazines on air as well as songs and commercials break, all set and controlled by the staff members of the Radio Thailand. Its various contents mainly consist of what is going on in the communities of Nan province, e.g. general and agricultural news, public relations, and community groups and organizations. The emphases are rather on government than private sectors, and public relations than public opinions on something.

3. There are two physical factors that influence "Nan's Radio Program for the Community". The first factor is the internal structure of the Radio Thailand (Nan), e.g. staff management and the budget of the organization. The other includes external community structure outside of Radio Thailand (Nan), e.g. types of communities, their ways of life, lands, people, jobs and groupings.

4. The demands for presentation style, contents, management, techniques and broadcasting time from the listeners in all communities vary considerably, depending on their ways of life and the group's specific interests. Therefore, radio programming for any community should try to present rather specific matters that interest some specific groups than to serve all communities by only one general matter.

5. Listeners of "Nan's Radio Program for the Community" have developed participation levels, progressing from no-response passive listeners in the lowest level to active committee who sets up the policy in the highest. However, it is all under the support and approval of the Radio Thailand (Nan), with governmental employees being main active participants and the common people being passive listeners.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ท
สารบัญแผนภาพ.....	ธ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	8
	1.3 ปัญหำนำการวิจัย.....	8
	1.4 ข้อสันนิษฐานการวิจัย.....	9
	1.5 ขอบเขตการวิจัย.....	9
	1.6 นิยามศัพท์.....	12
	1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
2	แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
	2.1 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง.....	14
	2.2 ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อชุมชน.....	16
	2.3 ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	20
	2.4 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	22
	2.5 แนวคิดเรื่องรูปแบบ และเนื้อหา.....	28
	2.6 แนวคิดวิทยุชุมชน.....	33
	2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	36
	2.8 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	45
	3.1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล.....	46
	3.2 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	64
	3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล.....	64
	3.4 การตรวจสอบข้อมูล.....	65
4	ความเป็นมา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”.....	67
	ส่วนที่ 1 การจัดผังรายการของ สวท.น่านออกอากาศทางคลื่น FM 94.75MHz.....	67
	1.1 หน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน.....	68
	1.2 หน่วยงานราชการในจังหวัดเชียงใหม่.....	69
	1.3 สวท.น่าน ผลิตรายการเอง.....	70
	1.4 หน่วยงานราชการจากส่วนกลาง.....	71
	1.5 ตัวแทนชุมชน.....	71
	ส่วนที่ 2 ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”.....	73
	2.1 ระยะที่หนึ่ง : หน่วยงานราชการเชิญแกนนำชุมชนมาร่วมรายการ (ปี 2534-36)....	75
	2.1.1 วิธีดำเนินงาน	75
	2.1.2 รูปแบบ และเนื้อหารายการของหน่วยงานราชการในท้องถิ่น	80
	2.1.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะแรก	81
	2.1.3.1 ในฐานะผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาตอบกลับโดยการโทรศัพท์ แสดงความคิดเห็น.....	81
	2.1.3.2 ในฐานะผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาตอบกลับโดยการแนะนำ รายการผ่านข้าราชการ / ผู้ดำเนินรายการของรัฐ	82
	2.1.3.3 ในฐานะผู้ส่งสารระดับผู้ร่วมรายการ / ผู้ให้ข้อมูล	82

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

2.2	ระยะที่สอง : กลุ่มฮักเมืองน่านเป็นตัวแทนขอเวลาจัดทำรายการ (ปี 2536-38) ...	82
2.2.1	วิธีดำเนินงาน	82
2.2.2	รูปแบบ และเนื้อหารายการของกลุ่มฮักเมืองน่าน	86
2.2.3	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่สอง เมื่อกลุ่มฮักเมืองน่าน เข้ามาจัดรายการ	88
2.3	ระยะที่สาม : กลุ่มฮักเมืองน่านหยุดดำเนินรายการ (ปี 2538-40).....	89
2.3.1	วิธีดำเนินงาน	89
2.3.2	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่สาม ฮักเมืองน่านหยุดดำเนินรายการ	91
2.4	ระยะที่สี่ : กรมประชาสัมพันธ์วางนโยบายจัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40 (ปี 2540-43).....	92
2.4.1	วิธีดำเนินงาน	92
2.4.2	รูปแบบ และเนื้อหารายการของ สวท.น่าน	96
2.4.3	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่ สวท. จัดรายการวิทยุ ตามมาตรา 40	98
2.5	ระยะที่ห้า : รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน (2543-ปัจจุบัน).....	99
2.5.1	วิธีดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	99
2.5.2	คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	100
2.5.3	บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	108
2.5.4	อบรมการจัดรายการวิทยุชุมชน / สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ...	111
2.5.5	บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	112
	(1) การเป็นผู้กำหนดเนื้อหารายการประจำวัน และเป็นผู้ผลิตรายการ	113
	(2) การเป็นผู้ประสานงานกับแหล่งข้อมูล	115
	(3) การเป็นผู้ประชาสัมพันธ์รายการ	115

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

ส่วนที่ 3	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	
	ในระยะต่าง ๆ	121
5	รูปแบบ และเนื้อหา ของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”	125
ส่วนที่ 1	ลักษณะรูปแบบ และเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”	125
1.1	ลักษณะรูปแบบของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”	126
1.1.1	รูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ	126
1.1.2	รูปแบบรายการสัญจร	131
1.1.3	รูปแบบรายการเพลงคั่นรายการ	136
1.1.4	รูปแบบโฆษณาคั่นรายการ	136
1.2	ลักษณะเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”	138
1.2.1	เนื้อหารายการเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร	138
1.2.2	เนื้อหารายการเพื่อให้ความรู้	142
1.2.3	เนื้อหารายการเพื่อให้ความบันเทิง	146
1.2.4	เนื้อหาโฆษณา หรือบริการสาธารณะ	147
1.3	วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	149
1.3.1	ผู้ดำเนินรายการกับรูปแบบรายการที่เอื้อต่อ การเกิดการมีส่วนร่วม	149
1.3.2	เริ่มมีผู้ส่งสารภาคประชาชนมากขึ้น โดยภาครัฐก็ยังคงอยู่	152
1.3.3	เริ่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับภาคประชาชนเพิ่มขึ้น โดยเนื้อหา ประชาสัมพันธ์หน่วยงานของรัฐก็ไม่ได้ลดลง	153
1.3.4	ยังไม่เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ฟัง กับผู้จัดรายการ	153
ส่วนที่ 2	การมีส่วนร่วมต่อรูปแบบและเนื้อหาใน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ...	154
2.1	การเข้าถึงสื่อ	154
2.2	การมีส่วนร่วม	155

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

ส่วนที่ 3 ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อรูปแบบและเนื้อหา

ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	165
3.1 ปัจจัยเชิงโครงสร้างของวิทยุ	166
3.1.1 โครงสร้างการบริหารงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน	166
3.2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างชุมชน	173
3.2.1 ลักษณะทั่วไปทางพื้นที่และประชากรของจังหวัดน่าน	175
3.2.2 การรวมกลุ่ม	176
6 เปรียบเทียบความต้องการของชุมชนที่มีต่อวิทยุชุมชนกับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ในด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน	184

ส่วนที่ 1 ความต้องการของแต่ละชุมชน เปรียบเทียบกับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

1.1 ชุมชนเทศบาลเมือง จังหวัดน่าน	186
1.1.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	186
1.1.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	187
1.1.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	190
1.1.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	193
1.1.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ	194
1.1.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	195
1.2 ชุมชนน้ำเกี๋ยน	196
1.2.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	196
1.2.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	197
1.2.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	200
1.2.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	203
1.2.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ	204
1.2.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	205

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
1.3 ชุมชนเมืองจั้ง.....	206
1.3.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	206
1.3.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	207
1.3.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	210
1.3.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	213
1.3.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ	214
1.3.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	215
1.4 ชุมชนเชียงกลาง	216
1.4.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	216
1.4.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	217
1.4.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	220
1.4.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	223
1.4.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ	224
1.4.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	225
1.5 ชุมชนแม่จริม	226
1.5.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	226
1.5.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	227
1.5.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	230
1.5.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	233
1.5.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ	234
1.5.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	235
1.6 ชุมชนนาหมื่น	236
1.6.1 ลักษณะทางประชากร และภูมิศาสตร์ ของชุมชน	236
1.6.2 เปรียบเทียบรูปแบบ	237
1.6.3 เปรียบเทียบเนื้อหา	240
1.6.4 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอ	243

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
1.6.5 เปรียบเทียบวัน เวลาออกอากาศ.....	244
1.6.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงาน	245
1.7 สรุปภาพรวมความต้องการของชุมชนทั้งหก	246
1.7.1 ความต้องการด้านรูปแบบ	246
1.7.2 ความต้องการด้านเนื้อหา	247
1.7.3 ความต้องการด้านเทคนิคการนำเสนอ	249
1.7.4 ความต้องการด้านเวลาออกอากาศ	249
1.7.5 ความต้องการด้านวิธีดำเนินงาน	250
ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบ	251
2.1 การผลิตรายการวิทยุชุมชนแบบ สวท.น่าน ไม่สามารถครอบคลุมความต้องการของทุกชุมชนได้.....	251
2.2 รูปแบบรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านตอบสนองชุมชนเขตเทศบาลเมือง ได้มากที่สุด และน้ำเกียนน้อยที่สุด	252
2.3 เนื้อหารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านตอบสนองชุมชนนาหมื่นได้มากที่สุด และชุมชนแม่จริมน้อยที่สุด	255
ส่วนที่ 3 ประเด็นสะท้อนจากความต้องการของแต่ละชุมชน.....	257
3.1 “วิทยุ” สามารถเป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชนได้ทั้งภายในและภายนอก	257
3.2 ความต้องการที่สะท้อนถึงปัญหาชุมชน	258
3.3 วิทยุชุมชนในพื้นที่ นอกจากมีสาระแล้ว ต้องมีบันเทิงด้วย.....	259
3.4 วิทยุชุมชนสามารถนำมาใช้ในธุรกิจชุมชนได้	260
3.5 สถานที่ตั้งสถานีวิทยุชุมชน อาจเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือพื้นที่ของภาครัฐก็ได้...260	
3.6 วิทยุชุมชนของหกชุมชนนี้ ต้องใช้ภาษาท้องถิ่นเท่านั้น	260
3.7 “เยาวชน” และ “พระสงฆ์” มีบทบาทสำคัญในชุมชน.....	261
3.8 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ว่าฯ” กับ “ชุมชน” บางแห่ง ยังห่างเหิน.....	261

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	262
ส่วนที่ 1 การก่อกำเนิดและเติบโต “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”	263
ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วม จุดเริ่มต้นและหนทางข้างหน้า	281
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ และข้อจำกัดของงานวิจัย	287
รายการอ้างอิง	291

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงรายการที่ผลิตโดยหน่วยงานราชการใน จ.น่าน.....	69
ตารางที่ 4.2 แสดงรายการที่ผลิตโดยสำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 จ.เชียงใหม่.....	70
ตารางที่ 4.3 แสดงรายการที่ผลิตออกอากาศโดย สวท.น่าน	70
ตารางที่ 4.4 แสดงรายการที่ผลิตออกอากาศโดย สวท.11 กรุงเทพฯ.....	71
ตารางที่ 4.5 แสดงตำแหน่ง รายชื่อ และสถานภาพของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุ ชุมชนคนเมืองน่าน.....	102
ตารางที่ 4.6 แสดงรายชื่อตัวแทนจากชุมชนคณะกรรมการบริหาร ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	104
ตารางที่ 4.7 แสดงรายชื่อตัวแทนจากหน่วยงานราชการ คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	106
ตารางที่ 5.1 แสดงรูปแบบรายการในแต่ละช่วงของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	130
ตารางที่ 5.2 แสดงรูปแบบรายการในแต่ละช่วง ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านสัญจร	134
ตารางที่ 5.3 แสดงหน่วยงานที่แจ้งข้อมูลข่าวสาร และเนื้อหาที่แจ้งออกอากาศไป ในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	140
ตารางที่ 5.4 แสดงประเด็นและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ที่ออกอากาศวันที่ 14 มิถุนายน 2544 ถึง 29 ธันวาคม 2544.....	142
ตารางที่ 5.5 แสดงการมีส่วนร่วมของผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาตอบกลับมาทางรายการ.....	156
ตารางที่ 5.6 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างพัฒนาการของกลุ่มฮักเมืองน่าน กับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	181
ตารางที่ 6.1 เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนเทศบาลเมืองน่านต้องการ กับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	187
ตารางที่ 6.2 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนเทศบาลเมืองน่านต้องการ กับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	190

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
<p>ตารางที่ 6.14 เปรียบเทียบเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนเมืองจ้ ต้องการ กับเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า นที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	214
<p>ตารางที่ 6.15 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนเมืองจ้ต้องการ กับวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า</p>	215
<p>ตารางที่ 6.16 เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนเชียงกลางต้องการ กับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	217
<p>ตารางที่ 6.17 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนเชียงกลางต้องการ กับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	220
<p>ตารางที่ 6.18 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนเชียงกลางต้องการ กับเทคนิคการนำเสนอของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	223
<p>ตารางที่ 6.19 เปรียบเทียบเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนเชียงกลาง ต้องการ กับเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	224
<p>ตารางที่ 6.20 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนเชียงกลางต้องการ กับวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า</p>	225
<p>ตารางที่ 6.21 เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนแม่จริมต้องการ กับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	227
<p>ตารางที่ 6.22 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนแม่จริมต้องการ กับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	230
<p>ตารางที่ 6.23 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนแม่จริมต้องการ กับเทคนิคการนำเสนอของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	233
<p>ตารางที่ 6.24 เปรียบเทียบเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนแม่จริม ต้องการ กับเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่า ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545</p>	234

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 6.25 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนแม่จรมต้องการ กับวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	235
ตารางที่ 6.26 เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนนาหมื่นต้องการ กับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	237
ตารางที่ 6.27 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนนาหมื่นต้องการ กับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	240
ตารางที่ 6.28 เปรียบเทียบเทคนิคการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนนาหมื่นต้องการ กับเทคนิคการนำเสนอของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	243
ตารางที่ 6.29 เปรียบเทียบเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนนาหมื่น ต้องการ กับเวลาในการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	244
ตารางที่ 6.30 เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนที่ชุมชนนาหมื่นต้องการ กับวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	245
ตารางที่ 6.31 แสดงความต้องการของชุมชนต่อรูปแบบของรายการวิทยุชุมชน	246
ตารางที่ 6.32 แสดงความต้องการของชุมชนด้านเนื้อหารายการวิทยุชุมชน	247
ตารางที่ 6.33 แสดงความต้องการของชุมชนด้านเทคนิคการนำเสนอ	249
ตารางที่ 6.34 แสดงความต้องการของชุมชนด้านเวลาออกอากาศ	249
ตารางที่ 6.35 แสดงความต้องการของชุมชนด้านวิธีดำเนินงาน	250
ตารางที่ 6.36 แสดงผลสรุปเกี่ยวกับรูปแบบ และเนื้อหารายการ ที่ตอบสนองชุมชนทั้งหก	253
ตารางที่ 7.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในการก่อเกิดและพัฒนา รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	264
ตารางที่ 7.3 รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน เปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่อง เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	271
ตารางที่ 7.4 แสดงหลักการวิทยุชุมชน เปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและแนวทางปฏิบัติ	279

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

หน้า

ตารางที่ 7.5 แสดงระดับการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนตามหลักการวิสาหกิจชุมชน เปรียบเทียบกับรายการวิสาหกิจชุมชนคนเมืองน่าน	285
---	-----

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

แผนภูมิที่ 4.1	แสดงสัดส่วนการจัดผังรายการของ สวท.น่าน	72
แผนภูมิที่ 4.2	แสดงสายงานบริหารของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.	108
แผนภูมิที่ 5.1	แสดงการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	163
แผนภูมิที่ 5.2	โครงสร้างการบังคับบัญชาของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	167

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ 3.1	แสดงการเก็บข้อมูลงานวิจัย.....	46
แผนภาพที่ 3.2	กรอบการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)	66
แผนภาพที่ 4.3	แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน115....	116
แผนภาพที่ 4.4	แสดงความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน.....	118
แผนภาพที่ 4.5	แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะที่ 1 – 5	122
แผนภาพที่ 5.3	แสดงบุคลากรของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	170
แผนภาพที่ 5.4	แสดงความเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมตามแนวคิด การเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการด้วยตนเอง	183
แผนภาพที่ 6.1	เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนเทศบาลเมืองน่านต้องการกับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	189
แผนภาพที่ 6.2	เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนเทศบาลเมืองน่านต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	192
แผนภาพที่ 6.3	เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนน้ำเกี๋ยนต้องการกับรูปแบบ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	199
แผนภาพที่ 6.4	เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนน้ำเกี๋ยนต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	202
แผนภาพที่ 6.5	เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนเมืองจ๋างต้องการกับรูปแบบของรายการ วิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	209
แผนภาพที่ 6.6	เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนเมืองจ๋างต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	212
แผนภาพที่ 6.7	เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนเชียงกลางต้องการกับรูปแบบของ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	219
แผนภาพที่ 6.8	เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนเชียงกลางต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	222
แผนภาพที่ 6.9	เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนแม่จรมต้องการกับรูปแบบของ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	229

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่ 6.10 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนแม่จริมต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	232
แผนภาพที่ 6.11 เปรียบเทียบรูปแบบรายการที่ชุมชนนาหมื่นต้องการกับรูปแบบของ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	239
แผนภาพที่ 6.12 เปรียบเทียบเนื้อหารายการที่ชุมชนแม่จริมต้องการกับเนื้อหา ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545	242
แผนภาพที่ 7.2 แสดงการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคประชาชน และผลกระทบต่อรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน	268

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1 แผนที่ตั้งจังหวัดน่านซึ่งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย.....	6
ภาพที่ 1.2 แผนที่ตั้งอำเภอและชุมชนที่เลือกมาทำการศึกษา.....	11
ภาพที่ 4.1 แสดงการประชุมคณะกรรมการบริหารชมรมฯ.....	103
ภาพที่ 5.1 ภาพจัดเวทีสัญจร.....	135
ภาพที่ 5.2 ภาพแสดงการจัดรายการในห้องส่งสด.....	148
ภาพที่ 5.3 แผนที่จังหวัดน่าน.....	174
ภาพที่ 6.1 แสดงการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการของคณะวิจัย.....	185

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 40 ได้เปิดช่องทางการปฏิรูประบบสื่อของรัฐใหม่ โดยระบุว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

โดยให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

เนื้อหาตามมาตรา 40 ข้างต้นนั้น คณะ สสร.ได้ประกาศใช้ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2540 มีความหมายว่า คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ ซึ่งเท่ากับเป็นของประชาชนไม่ใช่ของหน่วยราชการ บริษัทเอกชน หรือกลุ่มผลประโยชน์ใด การดำเนินกิจการใดที่เกี่ยวข้องกับคลื่นความถี่จะต้องทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ คือ เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม

ในวรรคสองได้กำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ เพื่อทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุและโทรทัศน์ และกำกับดูแลการประกอบกิจการ โดย พรบ.ประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์ระบุถึงการจัดสรรคลื่นความถี่ให้แก่ภาคประชาชนในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 จากคลื่นความถี่ที่มีอยู่ทั้งหมดนอกเหนือจากการจัดสรรให้รัฐและเอกชน (พรทิพย์ อุทกภาชน, 2542)

การจัดสรรคลื่นความถี่ให้ประชาชนมีแนวคิดหลัก คือให้ประชาชนได้ใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยสื่อหลักที่จะให้ประชาชนได้ใช้คือ วิทยุกระจายเสียงภายใต้ชื่อว่า “วิทยุชุมชน (community radio)” องค์การยูเนสโกได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับวิทยุชุมชนไว้ว่าต้องอยู่ภายใต้ความต้องการของชุมชน สนองตอบชุมชนและความสนใจของชุมชนเป็นหลัก โดยให้มีการดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มในชุมชน และต้องอยู่ในรูปแบบที่ไม่หวังผลกำไร นโยบายการบริหารวิทยุชุมชนต้องพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย นอกจากนั้นแล้ว รศ.ดร. จุมพล รอดคำดี นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนของไทย ยังได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชนโดยประชาชน ของประชาชน ซึ่งการดำเนินการในรูปแบบวิทยุชุมชนต้องมีลักษณะเป็น

narrowcasting คือมีกำลังส่ง 1 กิโลวัตต์เป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (กล่าวโดยละเอียดไว้ในแนวคิดวิทยุชุมชนในบทที่ 2) จากหลักการดังกล่าว หมายความว่า วิทยุชุมชน ที่แท้จริงควรมีรัศมีการกระจายเสียงอยู่ที่ระยะ 20-40 กม.จากจุดที่ตั้งเสาส่งสัญญาณความสูงไม่เกิน 30 เมตร จากระดับพื้นดิน และใช้กำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ (เอกสารการประชุม : โครงการสัมมนาปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง, 4-5) ซึ่งแตกต่างจากวิทยุท้องถิ่นที่มีกำลังส่งครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัดยกเว้นพื้นที่ที่มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาหรือจุดอับสัญญาณ ซึ่งการดำเนินการวิทยุชุมชนในลักษณะครอบคลุมเฉพาะพื้นที่จะทำให้รายการตอบสนองความต้องการเฉพาะของแต่ละชุมชนได้ง่าย และทั่วถึงกว่า อันเป็นหลักการที่สำคัญของวิทยุชุมชน

นับตั้งแต่ปี 2540 ที่ กฎหมายมาตรา 40 ถูกบัญญัติขึ้น จนกระทั่งถึงปี 2543 ที่งานวิจัยชิ้นนี้เริ่มทำการศึกษา รัฐบาลยังคงเป็นผู้ดำเนินงานควบคุม และเป็นเจ้าของคลื่นและสื่อวิทยุทั้งหมดของประเทศโดยแบ่งการบริหารงานออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ การผลิตรายการเอง โดยความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่นๆ เพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเน้นการนำเสนอเนื้อหา ด้านประชาสัมพันธ์องค์กร นโยบายของรัฐ และเนื้อหาเพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร แก่ประชาชน อีกประเภทหนึ่งคือ การขายเวลาในลักษณะให้สัมปทานกับภาคธุรกิจ และภาคเอกชนในการผลิตรายการ การนำเสนอเนื้อหาจะเน้นไปที่การโฆษณาสินค้า การบริการภาคธุรกิจ และความบันเทิง เพื่อหวังผลจากค่าโฆษณาเป็นหลัก โดยเฉพาะธุรกิจภาคบันเทิง เป็นองค์กรที่เข้ามาประมูลซื้อสัมปทานจากเจ้าของสื่อวิทยุมากที่สุด โดยมีการนำเสนอเนื้อหารายการเพลงเป็นหลัก และขายโฆษณาให้กับภาคธุรกิจสินค้าในราคาแพง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกับหลักการวิทยุชุมชนที่ว่าต้องเป็นรูปแบบที่ไม่หวังผลกำไร และเนื้อหาต้องตอบสนองชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่ตอบสนองภาครัฐหรือภาคธุรกิจเพียงอย่างเดียว แต่จากผลการศึกษาข้อมูลการกำเนิดวิทยุชุมชนในประเทศไทยพบว่าการกำเนิดวิทยุชุมชนในประเทศไทยนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสื่อวิทยุของรัฐเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้นมาทั้งสิ้น อันได้แก่ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย กองทัพบก และกรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

กรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ริเริ่มการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นอย่างเป็นทางการ ในปี 2541 โดยกรมประชาสัมพันธ์ ได้อนุมัติโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม. (อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน) โดยสำนักนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ร่วมกับสำนักประชาสัมพันธ์เขต 1-8 เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในส่วนภูมิภาค 19 สถานี ดำเนินการจัดรายการนำร่องวิทยุชุมชนขึ้น ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2541 ออกอากาศสถานีละ 1 ชั่วโมงต่อวัน โดยให้เหตุผลในการดำเนินการในครั้งนี้อาเพื่อเป็นการแสวงหารูปแบบการจัดรายการ

วิทยุชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ และเพื่อการเรียนรู้ของภาคประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติไว้

ซึ่งต่อมาในเดือนสิงหาคม 2544 กรมประชาสัมพันธ์ได้ขยายรายการวิทยุชุมชนไปยังสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) ต่างๆ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 68 สถานี

แม้ว่าจังหวัดน่านจะมีสถานีวิทยุอยู่ในจังหวัดทั้งหมด 5 สถานี อันได้แก่

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย

คลื่นเอฟ เอ็ม 92.0 เมกะเฮิร์ต

2. สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ 018 คลื่น เอฟ เอ็ม 96.0 เมกะเฮิร์ต

3. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาค 3

4. สถานีวิทยุกระจายเสียงนันทบุรีน่าน เอ เอ็ม 1896 กิโลเฮิร์ต

5. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ 94.75 เมกะเฮิร์ต และ เอ เอ็ม 1368 กิโลเฮิร์ต แต่มีเพียงสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) สถานีเดียวเท่านั้นที่ดำเนินการให้มีการจัดรายการวิทยุชุมชนโดยให้ประชาชนเข้าไปร่วมผลิตรายการและมีคณะกรรมการบริหารแยกต่างหากจากโครงสร้างการบริหารของสถานีขึ้น โดยได้แบ่งเวลาของสถานีตั้งแต่วันที่ 13.00-15.00 น. วันจันทร์ ถึง วันศุกร์ ให้มีการดำเนินรายการที่มีชื่อว่า “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ออกอากาศทางคลื่น เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต โดยเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2543 เป็นต้นมา

โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน หรือ สวท.น่าน ได้มีการบริหารจัดการให้อยู่ในรูปของชมรมที่มีชื่อว่า “ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” มีจำนวนสมาชิกในขณะนั้น คณะวิจัยทำการศึกษาช่วงปลายปี 2544 จำนวน 85 คน แบ่งออกเป็น “คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” 28 คน และ “สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” อีก 57 คน (กล่าวโดยละเอียดไว้ในบทที่ 4)

จากหลักการ และแนวคิดวิทยุชุมชน และ การกำเนิดวิทยุชุมชนในประเทศไทยที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นสาเหตุให้คณะวิจัยสนใจในการทำการศึกษถึงความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับวิทยุชุมชน ซึ่งความต้องการเหล่านั้นจะสามารถเป็นตัวชี้วัดได้ว่า วิทยุชุมชนที่กำเนิดขึ้นมาจากสื่อวิทยุที่เป็นของรัฐ ถึงแม้จะไม่เป็นไปตามหลักการวิทยุชุมชนที่มีการออกอากาศในรัศมีแคบๆนั้น จะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้จริงหรือไม่

ในส่วนของภาคประชาชน สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ได้จัดการสัมมนา การเตรียมความพร้อมการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน เมื่อวันที่ 19-20 ธันวาคม 2542 ที่กรุงเทพฯ จุดมุ่งหมายของการจัดสัมมนาก็เพื่อขยายเครือข่ายการเรียนรู้และประสานความร่วมมือ และพัฒนาความพร้อมของภาคประชาชนต่อ

กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมาตรา 40 คือ การกำหนดความต้องการของภาคประชาชน การคัดเลือก กสช. กำหนดแผนแม่บทกิจการวิเทศกระจายเสียง เป็นต้น (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์, 2544) โดยมีตัวแทนจากจังหวัดต่างๆจำนวน 33 จังหวัดเข้าร่วมการประชุม ทั้งนี้กลุ่มอีกเมืองน่านได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมจำนวน 2 คน ในนามขององค์กรพัฒนาเอกชนของจังหวัดน่าน

จากการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น เพื่อสนองนโยบายตามมาตรา 40 ของทั้งภาครัฐและภาคประชาชน แสดงให้เห็นว่า จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดที่ภาคประชาชนได้เริ่มต้นตัวต่อกระแสของมาตรา 40 และวิเทศชุมชนจึงเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่คณะวิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาถึงวิธีดำเนินงานของรายการวิเทศชุมชนคนเมืองน่านว่ามีความเป็นมาอย่างไร ภาครัฐและภาคประชาชนในจังหวัดน่านมีการประสานการทำงานกันอย่างไรในการก่อตั้งให้อยู่ในรูปขององค์กร โดยมีคณะกรรมการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น

ด้วยเวลาที่จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 47.94 จากพื้นที่ทั้งหมด (ข้อมูล : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดน่าน, 2546) ลักษณะการคมนาคมสัญจรมีลักษณะเป็นเมืองปิด เพราะพื้นที่ทางตอนบนติดชายแดนประเทศลาว จึงทำให้ไม่มีทางคมนาคมสัญจรตัดผ่านไปยังจังหวัดอื่นๆของประเทศไทยได้เลย ผู้ที่จะเดินทางไปจังหวัดน่านต้องมุ่งตรงไปที่จังหวัดน่านโดยเฉพาะเท่านั้น จึงทำให้จังหวัดน่านยังไม่เป็นเมืองสำคัญทางด้านพาณิชย์เช่นจังหวัดอื่นทางภาคเหนือตอนบน วิถีชีวิตของชาวเมืองจึงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์เป็นหลักมากกว่าสินค้าภาคอุตสาหกรรม ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีก็ยังไม่ถูกปิดเบียดจากสังคมภายนอกมากนัก รวมทั้งจังหวัดน่านยังเป็นที่รวมของประชากรจากหลากหลายชาติพันธุ์ ทั้งชาวเขาเผ่าต่างๆ และชาวล้านนา จังหวัดน่านจึงเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือตอนบนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนไว้ได้ หรือมีทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวในเรื่องของวิเทศชุมชน อันได้แก่ ความโดดเด่นในเรื่องของ “ชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง” (ชูชัย ศุภวงศ์, 2541) การรวมกลุ่มกันจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจนเป็นเครือข่ายไปทั่วจังหวัดกว่า 404 กลุ่มองค์กร (ข้อมูลจากคณะวิจัยประชาคมจังหวัดน่าน : 2540) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันภายใต้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดน่าน และเป็นการรวมกลุ่มเพื่อที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งและสร้างสังคมให้น่าอยู่ ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ต่างๆของชุมชนให้คงอยู่ เช่น ประเพณี และวัฒนธรรม พร้อมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดการแก้ปัญหาในชุมชนมากขึ้น (ประชาคมจังหวัดน่าน, 2540)

จากสภาพและลักษณะทางสังคมของจังหวัดน่านดังกล่าว ทำให้เห็นว่าประชาชนแต่ละคน “มีส่วนร่วม” ในกิจกรรมสาธารณะที่เกิดขึ้นในจังหวัดอยู่ในหลายสถานะ หลายตำแหน่งอยู่ก่อนแล้ว ผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นชัดเจนก็คือ มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง และจำนวนคนที่เข้าร่วมก็

มีเป็นจำนวนมาก โดยมุ่งเน้นไปในเรื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัด เช่น กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ทั้งป่าไม้ น้ำ สัตว์ พืชผลทางการเกษตร กิจกรรมด้านคุณภาพชีวิต เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกิจกรรมด้านการกีฬา ศาสนา การศึกษา กิจกรรมด้านการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมด้านการประกอบอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน (ดูรายละเอียดรายชื่อกลุ่มองค์กรในจังหวัดน่านโดยละเอียดได้ในภาคผนวก) แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมใดก็ตาม จะทำให้กิจกรรมนั้นตอบสนองความต้องการ รวมถึงความเข้าใจซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกันของทั้งภาครัฐและภาคประชาชน เมื่อสภาพสังคมจังหวัดน่านเป็นดังที่กล่าว คณะวิจัยในฐานะผู้ทำการวิจัยด้านสื่อสารมวลชน จึงมุ่งให้ความสนใจไปที่ หากประชาชนในจังหวัดน่านหันมามีส่วนร่วมในสื่อวิทยุแล้ว ผลลัพธ์ที่ถูกนำเสนอออกมาในรูปของผลผลิตทางด้านสื่อวิทยุ อันได้แก่ รูปแบบ และ เนื้อหา ที่ประชาชนบางส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมแล้ว มันตอบสนองความต้องการของประชาชนคนอื่นๆที่ยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมหรือยัง และมีอะไรที่ประชาชนกลุ่มนี้ต้องการนอกเหนือจากรูปแบบ และเนื้อหาที่คนกลุ่มนี้ได้รับรู้และรับฟัง ทั้งยังศึกษาว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะต่างๆเหล่านั้น ตอบสนองความต้องการด้วยหรือไม่ จึงมุ่งเน้นไปที่การศึกษาวิธีดำเนินงานของวิทยุชุมชน ที่มีคณะกรรมการบริหารนั่นเอง

คณะวิจัยได้นำเสนอภาพลักษณะที่ตั้งของจังหวัดน่าน ให้เห็นเป็นภาพรวมไว้ด้านล่างนี้

แผนที่ตั้งจังหวัดน่าน ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
(ที่มา www.nan.go.th)

จากลักษณะของที่ตั้งของจังหวัดน่านสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรม
ความเป็นอยู่ที่หลากหลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังกล่าวข้างต้นของจังหวัดน่าน คณะวิจัยจึง
ศึกษารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่เกิดจากการปรับตัวตามกระแสของกฎหมายมาตรา 40
โดยกรมประชาสัมพันธ์เริ่มขึ้นจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผสานกับความเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์
เฉพาะตนของจังหวัดน่าน และ แนวคิดปรัชญาของวิทยุชุมชนของ UNESCO และของที่อาจารย์
จุมพล รอดคำดีได้สรุปไว้ ทำให้คณะวิจัยสนใจในการนำข้อมูลในด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิธี
ดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน มาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากผลการศึกษา
ความต้องการของชุมชนจังหวัดน่านจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมา 6 ชุมชน (ดูแผนที่พื้นที่ที่ทำการ

ศึกษาอย่างละเอียดได้ในขอบเขตของการวิจัย) เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนารายการต่อไป

ในอีกด้านหนึ่งคณะวิจัยได้ทำการศึกษา “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชน โดยมุ่งประเด็นไปที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นหลักสำคัญ 3 ประการ คือ การเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการด้วยตนเอง (รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 2) (จุมล รอดคำดี, 2542) เพื่อให้ทราบว่าหากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆของวิทยุชุมชนแล้ว รายการจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้หรือไม่อย่างไร และมากน้อยเพียงใด

ในเรื่องของการเข้าถึงสื่อนั้น ธรรมชาติของสื่อวิทยุ คือ สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากกว่าสื่อชนิดอื่น สามารถฟังได้ทุกเพศทุกวัย แม้จะอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ก็สามารถฟังวิทยุได้ สามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแม้ในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกล เพราะเครื่องรับวิทยุมีราคาไม่แพง และไม่ต้องใช้ไฟฟ้าก็ได้ กระจายเสียงได้ไกลและครอบคลุมกว่าสื่ออื่น โอกาสที่คนจะเข้าถึงสื่อและสื่อเข้าถึงคนจึงเป็นไปได้มาก

ส่วนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นให้ความสำคัญไปที่ผู้รับสารซึ่งเป็นกลุ่มที่ก้าวเข้ามาสู่กระบวนการผลิต ในฐานะผู้ให้ข้อมูล ผู้ส่งสาร และผู้วางนโยบาย กลุ่มผู้รับสารจะมีหลากหลาย ทั้งด้าน เผ่าพันธุ์ ประเพณี และวัฒนธรรม ฉะนั้นนัยยะจึงบ่งว่าผู้รับสารคือประชาชนในระดับรากหญ้า เป็นคนท้องถิ่น เป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งรวมถึงคนที่ด้อยทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งจะได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการสื่อสารนี้ด้วย (อรรธรณ ปิลันธน์โอวาท, 2544)

ด้านการบริหารจัดการ เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นสูงสุดของประชาชนที่จะได้เป็นผู้วางนโยบาย ผู้บริหารจัดการวิทยุชุมชนและเป็นเจ้าของวิทยุชุมชนโดยมีคณะกรรมการบริหารซึ่งเป็นตัวแทนจากทุกๆกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนให้ปฏิบัติตามความต้องการของชุมชนโดยถือหลักคนส่วนใหญ่มาแสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกันตามหลักการวิทยุชุมชนที่กล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้น

อนึ่ง คณะวิจัยยังมุ่งศึกษาประเด็นอื่นๆที่สัมพันธ์กับวิทยุชุมชนอีกด้วย อันได้แก่ ความเป็นมาของการก่อเกิดรายการ โดยศึกษาให้เห็นพัฒนาการเป็นลำดับขั้น เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างต่างๆที่ทำให้เห็นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และความต้องการทางด้านรูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน เกี่ยวกับวิทยุชุมชนของประชาชน เพื่อให้ทราบข้อมูลในการนำเป็นแนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนต่อไป โดยนำข้อมูลมาศึกษาเปรียบเทียบกับ รายการที่นำเสนออยู่ในปัจจุบัน โดยคณะวิจัยมุ่งหวังว่าผลจากงานวิจัยในส่วน of ชุมชนนี้จะสามารถเป็นแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันที่จะเกิดขึ้นในส่วน of ทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อให้เกิด “วิทยุชุมชนพันธุ์แท้” ขึ้นในจังหวัดน่าน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) คลื่นเอฟเอ็ม 94.75 เมกะเฮิรต์
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน)
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน)
4. เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่านที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน “วิทยุชุมชน”
5. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน ระหว่าง “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” กับ “วิทยุชุมชน” ตามความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่าน

ปัญหานำวิจัย

1. ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) คลื่นเอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิรต์ เป็นอย่างไร
2. รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) มีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) เป็นอย่างไร
4. ความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่านที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน “วิทยุชุมชน” เป็นอย่างไร
5. รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน ระหว่าง “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” กับ “วิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่าน” มีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ข้อสันนิษฐาน

1. การเริ่มต้นรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน เกิดจากการกระตุ้นจากภาครัฐ คือ สวท. น่าน ในการดำเนินงานตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ น่าจะพัฒนาไปเป็นวิทยุชุมชนที่สนองความต้องการของชุมชน และดำเนินงานได้ตามปรัชญาวิทยุชุมชน
2. ลักษณะรูปแบบ เนื้อหา “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน มีรูปแบบและเนื้อหาเพื่อคนในชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน และแสดงความเป็นตัวตนของชุมชนตนเอง
3. ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกสถานี และยังมีปัจจัยที่เกิดจากภายในสถานีที่มีส่วนในการกำหนดวิธีดำเนินงาน
4. ประชาชนในจังหวัดน่านต้องการฟังวิทยุชุมชนที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน เรื่องสุขภาพ เรื่องการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ฯลฯ เพื่อบอกกล่าวเรื่องราวของกลุ่ม ของชุมชน หรือประเด็นสาธารณะต่างๆ เพื่อช่วยส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มและทำให้กลุ่มหรือชุมชนมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะร่วมกัน
5. รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานบางส่วนสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบางส่วนยังไม่สอดคล้องซึ่งจะต้องนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารายการต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาความเป็นมา ลักษณะรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน คลื่น เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น. ทุกวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ เพื่อรับทราบถึงข้อเท็จจริงที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยรวมทั้งการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในรายการจากทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มองค์กรชุมชน โดยจะนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับความต้องการของประชาชนในชุมชนจังหวัดน่านที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน ของวิทยุชุมชน

ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้นอกจากการศึกษาคำ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางคลื่น เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต สวท.น่านแล้ว คณะวิจัยยังได้ทำการศึกษาความ

ต้องการของชุมชนอีก 6 ชุมชนโดยใช้เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบชี้เฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) คือ เลือกศึกษาเฉพาะชุมชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมาก่อน เพราะพอจะแสดงให้เห็นได้ว่า ชุมชนเหล่านี้เห็นความสำคัญของสื่อวิทยุ และมีความต้องการใช้สื่อวิทยุในระดับที่มากขึ้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ในการนี้ คณะวิจัยได้ปรึกษา และขอคำแนะนำจากบุคคลในท้องถิ่น อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน ทีมประชาคมน่าน สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ผู้นำชุมชน สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดน่าน และที่ปรึกษาวิชาการของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน เกี่ยวกับลักษณะและประสบการณ์ในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมดังกล่าว พบว่าทุกอำเภอในจังหวัดน่าน ล้วนมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้งสิ้น เพียงแต่แตกต่างกันที่ระดับของการมีส่วนร่วม บางชุมชนเคยมีส่วนร่วมในระดับผู้ฟัง ระดับผู้ส่งสาร และบางชุมชนเคยมีส่วนร่วมถึงระดับผู้วางแผน

สุดท้าย คณะวิจัยได้พิจารณาจากคำแนะนำต่าง ๆ และตัดสินใจเลือกศึกษา 6 ชุมชน โดยมีเกณฑ์หลัก 3 ประการ คือ

1. เป็นชุมชนที่อยู่ในรัศมีที่สามารถรับคลื่นวิทยุ เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต ได้ชัดเจน
2. เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในอาณาเขตครอบคลุมข้อมูลทั่วทั้งจังหวัด ได้แก่

- กลุ่มชุมชนตอนเหนือของจังหวัด คือ ชุมชนเชียงกลาง
- กลุ่มชุมชนตอนกลางของจังหวัด คือ ชุมชนน้ำเกียน ชุมชนเมืองจ้ง ชุมชน

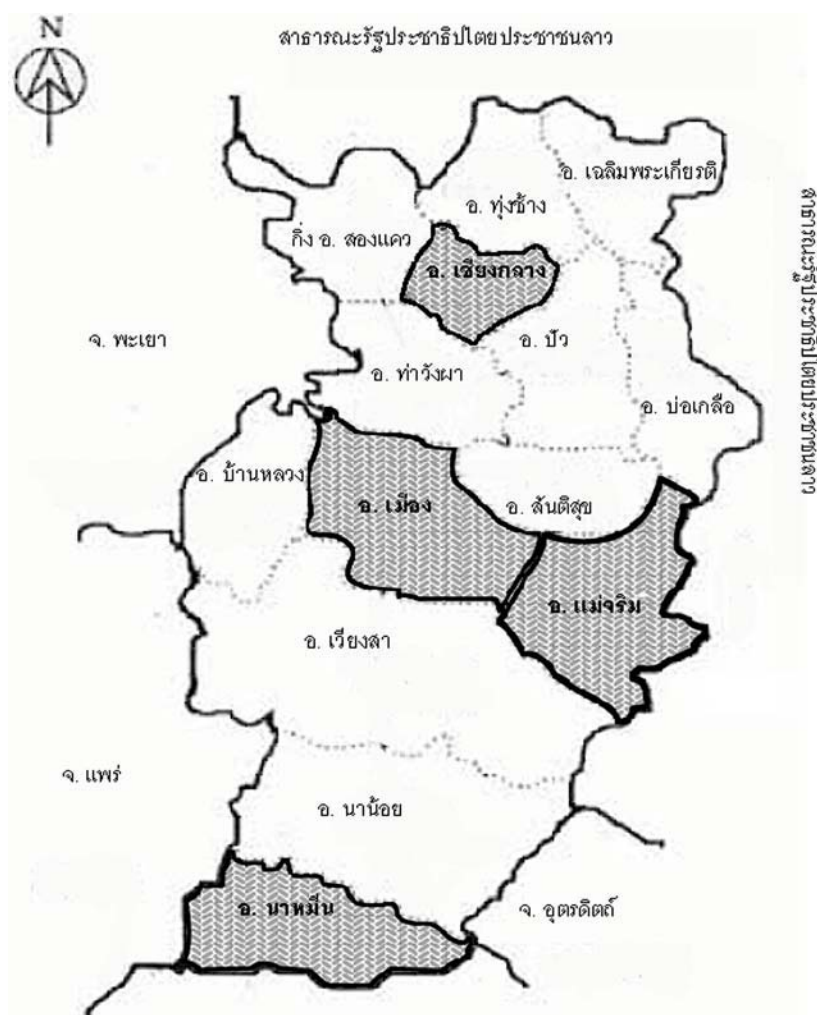
แม่จริม และชุมชนในเขตเทศบาลเมือง โดยมีเหตุผลในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มชุมชนตอนกลางถึง 4 ชุมชน เนื่องจากเป็นเขตที่สามารถรับคลื่นวิทยุได้ชัดเจนที่สุด และมีตัวแทนจากชุมชนเหล่านี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอยู่เป็นจำนวนมากกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากความสะดวกในการเดินทางมาสถานีและการติดต่อประสานงานของสมาชิกด้วยกันเอง

- กลุ่มชุมชนตอนล่างของจังหวัด คือ ชุมชนนาหมื่น

3. เป็นชุมชนที่เคยมีส่วนร่วมกับการรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านในระดับผู้ร่วมวางแผนหรือร่วมวางนโยบาย คือมีตัวแทนชุมชนเข้ามาเป็นหนึ่งในคณะกรรมการบริหารรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน และได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นประจำ สม่ำเสมอ (ข้อมูลจากคำแนะนำของบุคคลต่าง ๆ ในท้องถิ่น ดังที่กล่าวไปข้างต้น)

ดังนั้นคณะวิจัยจึงได้เลือกชุมชนมาทำการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของวิทยุชุมชน โดยใช้วิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มใน 6 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนน้ำเกี๋ยน กิ่งอำเภอกุเพียงแซ่แห่ง
2. ชุมชนเมืองจั้ง กิ่งอำเภอกุเพียงแซ่แห่ง
3. ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง
4. ชุมชนแม่จริม อำเภอแม่จริม
5. ชุมชนเชียงกลาง อำเภอเชียงกลาง
6. ชุมชนนาหมื่น อำเภอนาหมื่น

แผนที่ตั้งอำเภอต่างๆและชุมชนที่เลือกมาทำการศึกษาในจังหวัดน่าน

นิยามศัพท์

รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน หมายถึง รายการวิทยุที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) โดยส่งกระจายเสียงทางระบบ เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต ทุกวันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น.

วิทยุชุมชน หมายถึง วิทยุตามแนวคิดและปรัชญาของวิทยุชุมชนอันได้แก่ “วิทยุโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน” ตามหลักประชาธิปไตยของ UNESCO และของอาจารย์จุมพล รอดคำดี และวิทยุชุมชนในความหมายของ WACRB ว่าวิทยุชุมชนเป็นรายการเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงสังคม วิทยุชุมชนยังเป็นการสื่อสารแบบประชาธิปไตยที่ให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิทยุเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความแตกต่างของรูปแบบการดำเนินชีวิตตามบริบททางสังคม วิทยุชุมชนเป็นการส่งกระจายเสียงคลื่นสั้นเพื่อครอบคลุมกลุ่มผู้ฟังเฉพาะพื้นที่เท่านั้น เพื่อเพิ่มโอกาสและความเป็นไปได้ในการเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการของประชาชน

รูปแบบรายการวิทยุ หมายถึง ลักษณะการนำเสนอรายการที่ออกอากาศทางรายการวิทยุ ได้แก่ รายการพูดคุย รายการข่าว รายการสารคดี รายการนิตยสารทางอากาศ รายการสาระบันเทิงป๊อปปูล่า รายการละคร และรายการดนตรี

เนื้อหารายการวิทยุ หมายถึง ประเด็นของสารที่ปรากฏในรายการวิทยุ ได้แก่ 1) เนื้อหาที่ให้ข้อมูลข่าวสาร 2) เนื้อหาที่ให้ความรู้และความคิดเห็น เช่น ด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สุขภาพ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา เกษตร 3) เนื้อหาโฆษณาหรือบริการสาธารณะ 4) เนื้อหาที่ให้ความบันเทิง เช่น เพลง กีฬา

วิธีดำเนินงานวิทยุ หมายถึง ลักษณะการบริหารจัดการ รวมถึงการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกิดจากผู้เกี่ยวข้อง และฝ่ายต่างๆ ในรายการวิทยุ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าถึงสื่อวิทยุ การมีส่วนร่วมของผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาตอบกลับ และผู้ฟังที่ได้ร่วมในการคิดรูปแบบ เนื้อหา จนกระทั่งถึงการผลิต และการเข้ามาใช้อำนาจในการตัดสินใจในการวางแผน หรือการบริหารในขั้นตอนการดำเนินงานของภาคประชาชน

ปัจจัยเชิงโครงสร้าง หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบเนื้อหา และวิธีดำเนินงานในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน และวิทยุชุมชนจังหวัดน่าน แบ่งออกเป็น

1. ปัจจัยเชิงโครงสร้างของวิทยุ อันได้แก่ปัจจัยภายในสถานี เช่น การบริหารงาน งบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์
2. ปัจจัยเชิงโครงสร้างของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากภายนอกสถานี ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และการเมือง เป็นต้น

ความต้องการของชุมชน หมายถึง สิ่งที่ชุมชนจังหวัดน่านต้องการจะให้เกิดขึ้นกับวิทยุชุมชนในจังหวัดน่าน เช่น ต้องการจะให้วิทยุชุมชนนำเสนอเนื้อหาอะไร ต้องการให้นำเสนอในรูปแบบใด และต้องการให้วิทยุชุมชนมีการดำเนินงานอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ทางด้านวิทยุชุมชนที่จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารายการวิทยุชุมชน และสถานีวิทยุชุมชนตามแนวนโยบายของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการดำเนินงานที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นวิทยุ “โดย” “ของ” “เพื่อ” ชุมชนอย่างแท้จริง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ให้เป็นวิทยุชุมชนในระดับรายการตรงตามปรัชญาวิทยุชุมชน โดยการนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาปรับปรุงรายการในส่วนที่ยังไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน
3. มีประโยชน์ในแง่ของการกำหนดระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งต้องทำการเก็บข้อมูลหลายขั้นตอนในการวิจัยเพื่อชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มที่กำลังจะพัฒนาระเบียบวิธีวิจัยในลักษณะนี้ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
4. สามารถนำข้อมูลที่ได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของวิทยุชุมชนในจังหวัดน่าน หากมีการจัดสรรคลื่นลงไปในระดับชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทางด้านพื้นที่ ก็มีความต้องการที่แตกต่างกันออกไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน รายการวิทยุเพื่อชุมชนของ จังหวัดน่าน” คณะวิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media Theory)
2. ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อชุมชน (Community Communication Theory)
3. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบเน้นการมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)
4. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Concept)
5. แนวคิดเรื่องรูปแบบและเนื้อหา
6. แนวคิดวิทยุชุมชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media Theory)

นักวิชาการคนสำคัญในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งได้แก่ P.Golding, G.Murdock, J.Curran ได้สาธิตให้เห็นประเด็นที่กลุ่ม Political Economy มักจะให้ความสนใจวิเคราะห์ (McQuail. 1994. อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ. 2543.) ดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อประเภทต่างๆ
2. วิธีการทำงานทางการตลาดของสื่อ ซึ่งเป็นไปตามกลไกของตลาด เช่น ต้องทำกำไร ต้องให้ได้ สัดส่วนในตลาดเพิ่มขึ้น ต้องขยายตลาด ต้องสร้างตลาดใหม่ๆ เป็นต้น
3. ปรากฏการณ์การผูกขาดสื่อมวลชน การกระจุกตัวของสื่อมวลชน เจ้าของทุนคนเดียวสามารถ ครอบครองสื่อหลายประเภท

กลุ่ม Political Economy of Media เป็นกลุ่มที่ยึดมั่นตามหลักการวิเคราะห์ของ Marx โดยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสื่อมวลชน ดังนี้ คือ

1. มีแนวคิด (concepts) อยู่ 3 แนวที่กลุ่มนี้พยายามหาความเกี่ยวโยงกันคือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม อุตสาหกรรมสื่อมวลชน และเนื้อหา/ผลผลิตของสื่อมวลชน ดังนั้นคำตอบสำคัญๆ สำหรับการวิจัยจะเกี่ยวข้องอยู่กับการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวกับสื่อและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (ownership) ระบบการควบคุมสื่อด้วยกลไกทางเศรษฐกิจและการเมือง ระบบตลาดของสื่อเป็นต้น

2. การศึกษาระบบสื่อมวลชนในกลุ่ม Political Economy เสนอว่าต้องวิเคราะห์ให้เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมอยู่เสมอ เพราะเราไม่อาจจะเข้าใจสื่อ ผลผลิตของสื่อและเนื้อหาของสื่อเลยหากไม่พิจารณาสื่อเช่นเดียวกับนายทุนที่มองว่าสื่อเป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งที่ทำกำไรไปเพื่อขายหวังผลกำไร ผลกำไรนั้นนอกจากจะมาจากอุตสาหกรรมสื่อโดยตรงแล้ว ยังอาจจะมาจากอุตสาหกรรมข้างเคียง เช่น อุตสาหกรรมกระดาษ น้ำมัน เป็นต้น และหากเมื่อใดที่มีการผูกขาดทั้งแนวนอนและแนวตั้ง เมื่อนั้นการสะสมผลกำไรของอุตสาหกรรมนี้ก็จะยิ่งมีเพิ่มขึ้น

3. การวิเคราะห์ระดับของเนื้อหา กลุ่มนักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่าส่วนหนึ่งของเนื้อหาถูกกำหนดมาจากระบบตลาด (อาจจะเป็นผู้รับสารส่วนหนึ่ง) และอีกส่วนหนึ่งจะถูกกำหนดมาจากผลประโยชน์ของเจ้าของเงินทุนหรือผู้ตัดสินใจระดับนโยบาย

4. การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น จากสภาวะที่สื่อมวลชนมาดำเนินการอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น กลุ่ม Political Economy ได้ทำนายว่าผลที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ คือ

4.1 สื่อที่ดำเนินการอย่างเป็นอิสระจากระบบทุน (ไม่หวังกำไร) หรือจากนายทุนจะล้มหายตายจากไป สื่อที่ต้องการจะเอาชีวิตรอดอยู่ต่อไป จะทำงานอย่างมีอิสระน้อยลงทุกที

4.2 จะเกิดการรวมศูนย์ของตลาดในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการรวมศูนย์ของทุน หรือการกระจุกตัวของสื่อที่จะมีมากจนถึงระดับเกิดการผูกขาดโดยผู้ผลิตสื่อมวลชนเพียงไม่กี่ราย

4.3 ผู้ทำงานสื่อจะต้องใช้กลยุทธ์การผลิตที่ลดความเสี่ยงให้น้อยที่สุด เช่น การนำเอาละครโทรทัศน์ที่เคยสร้างมาแล้วจนผู้ชมรู้จักกันเป็นอย่างดีมาสร้างใหม่อย่างซ้ำซาก ทำให้ไม่มีใครกล้าแหวกตลาดหรือทวนกระแสออกไป สุนทรียะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กลายเป็นสิ่งที่หาได้ยาก

4.4 มีการลดการลงทุนในสาขาที่ทำกำไรให้น้อย ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ กลุ่มที่มี

อำนาจการซื้อน้อยหรือไม่มีอำนาจการซื้อ เช่น เด็ก คนแก่ จะกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่มียศถาบรรพบุรุษ
สำหรับตนเอง

4.5 เนื้อหาของข่าวสารจะมีลักษณะไม่สมดุลทางการเมืองเพื่อเอาใจเจ้าของทุนมัก
เป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง

กลุ่ม Political Economy ได้ทำนายแนวโน้มของสื่อมวลชนที่จะเกิดขึ้นต่อไปคือ

1. อำนาจการเป็นเจ้าของสื่อ (ownership) จะตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ซึ่งเป็นแนวโน้มเดียวกับการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุนทุกประเภท
2. มิติด้านเศรษฐกิจของข่าวสาร จะเพิ่มความสำคัญมากขึ้นในระดับโลกทั้งนี้เนื่องจากการรวมตัวระหว่างธุรกิจโทรคมนาคมกับธุรกิจการกระจายเสียง
3. การควบคุมจากภาครัฐจะมีน้อยลง ดังจะเห็นได้จากแนวคิดเรื่อง “การผ่อนคลายการควบคุม” (Deregulation) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชน (Privatization) หรือการอนุญาตให้มีวิทยุโทรทัศน์เสรีที่มีเอกชนเป็นเจ้าของ (Liberalization) เป็นต้น

คณะวิจัยจะใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นกรอบในการศึกษาการก่อตัวของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าจะเป็นไปตามนโยบายของ สวท. หรือเกิดจากความต้องการของประชาชน และมีแนวโน้มถูกควบคุมโดยรัฐน้อยลงหรือไม่ และศึกษาแนวโน้มในการแบ่งพื้นที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

2. ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อชุมชน (Community Communication Theory)

กาญจนา แก้วเทพ (2543:48) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญๆ ของการสื่อสารชุมชนไว้ดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) ในขณะที่กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหล

จากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การหลั่งไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน (ในวงการพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบัน เริ่มต้นเคยกับแนวทางการปฏิบัติที่เรียกว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” “การศึกษาดูงานจากกลุ่มชาวบ้าน” ด้วยกันเอง)

ในเรื่องทิศทางการไหลของข่าวสารนั้น นอกจากจะใช้มิติ (dimension) เรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka (1978) ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น “ขอบเขตภายในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” จากเกณฑ์นี้ ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน เช่น

- การกำหนดเป้าหมายโดยใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ ในระดับต่างๆ ดังนี้

1. ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
2. ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร
3. ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ในระดับกว้าง

- การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสารในชุมชนได้ 3 เป้าหมายย่อย คือ

1. เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันมักได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง
2. เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) อันอาจจะหมายรวมถึงตั้งแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชนไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
3. เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self)

4. ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนการพัฒนาแนวใหม่แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

5. หน้าที่ของการสื่อสาร Windahl et al (1992) ระบุว่า หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนน่าจะประกอบด้วย

5.1 หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

5.2 หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือการเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

5.3 หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) อันเป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารโดยทั่วไปหากทว่าในการสื่อสารชุมชนนั้นทิศทางการไหลของข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้าน ดังนั้นผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนจึงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

5.4 หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ Berrigan F.J.(1979) ได้เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมี คือ

6. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชนไม่ว่าชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม

7. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง

8. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participates) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

9. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้นต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่เป็นผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

10. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

ในกรณีของไทยมีนักวิชาการไทยได้รวบรวมคุณลักษณะที่สำคัญที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยของการสื่อสารทั้ง 4 ลักษณะ คือ S-M-C-R ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1) **ระดับความยาก-ง่ายของสื่อ** ต้องเหมาะสมกับระดับและความสามารถในการรับสารของชาวบ้าน โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องคำนึงความสามารถในการอ่านของชาวบ้าน

2) **ประเภทของเนื้อหาของสื่อ** ต้องเป็นเรื่องที่เน้นหนักลงไปปัญหาเร่งด่วนหรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้นๆ

3) **กลุ่มเป้าหมาย** สื่อแต่ละชนิดควรจัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

4) **วิธีการนำเสนอ** สื่อควรนำเสนอสิ่งที่เป็นปัญหาหรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา แล้วเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว

5) **ความเกี่ยวพันของเนื้อหา** เนื้อหาของสื่อควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

6) **บทบาทของสื่อ** สื่อจะต้องมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

7) **ความน่าสนใจ** สื่อต้องมีลักษณะง่ายๆ แต่น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจโดยอาศัยภาพและเสียงเป็นตัวดึงดูดความน่าสนใจ

8) **ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ** สื่อควรจะมีส่วนที่ช่วยให้ผู้รับสารสามารถประเมินตนเองได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่น่าเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาแล้ว อาจจะมีส่วนของเนื้อหาที่ตั้งคำถามว่า ผู้รับสารเป็นส่วนใดของสาเหตุของปัญหาเป็นต้น

การสื่อสารเพื่อชุมชนจึงเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจ และความสำคัญของปัจเจกบุคคลขั้นพื้นฐาน ก่อนที่จะนำไปสู่การพัฒนาในระดับประเทศจึงต้องสร้างรากฐานทางความคิด โดยเริ่มศึกษามาตั้งแต่วัฒนธรรม สังคมของท้องถิ่น และสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มก่อน ทั้งยังเป็นแนวทางในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่คนในชุมชนสามารถลุกขึ้นมาแสดงพลังอำนาจที่มาจากพลังเงียบในสังคมแบบเดิมๆ ให้ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารได้ด้วยตนเอง

คณะวิจัยจะใช้ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อชุมชนมาเป็นกรอบในการศึกษาถึงการสื่อสารภายในชุมชนจังหวัดน่าน ที่มีลักษณะทางด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สังคมท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัจจัยแวดล้อมที่มีส่วนในการกำหนดให้เกิดเนื้อหาในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน และรายการวิทยุชุมชนตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยพิจารณาว่าคนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารผ่านสื่อวิทยุเพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชน ทั้งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ร่วมเรียนรู้ และแสดงทัศนะร่วมกันในปัญหาหรือข้อขัดแย้งและเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกันและเป็นไปตามเป้าหมายการสื่อสารเพื่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร

3. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบเน้นการมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)

ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบที่เป็นการมีส่วนร่วมนี้ McQuail (1987) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ 2543 : 108-109) กล่าวถึงไว้ว่าเกิดมาจากการยอมรับหลักการบางประการที่เคยมีอยู่ในทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อแบบเดิม โดยที่จุดเน้นสำคัญของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของสื่อนี้ก็คือ

1. เน้นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) มากกว่าการสื่อสารแบบแนวตั้ง (vertical)
2. หลักการของทฤษฎีนี้พยายามที่จะต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน อันได้แก่
 - ต่อต้านการที่สื่อมีเอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาด (monopolization) และมีการนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (commercialization)
 - ต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจ (centralization)

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้ เน้นความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มผู้รับสารทุกกลุ่ม โดยหันกลับมาหาความต้องการผลประโยชน์ และนำเสนอความหลากหลายด้านการสื่อสารโดย

เสนอหลักการเรื่องสิทธิที่จะได้รับข่าวสารที่ต้องการ สิทธิที่จะตอบโต้ สิทธิที่จะใช้ช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ในชุมชน กลุ่มผลประโยชน์และวัฒนธรรมย่อยต่างๆ การสื่อสารที่มีขนาดเล็กและมีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นต้น โดยที่สถาบันสื่อมวลชนจะต้องเข้าร่วมกับชีวิตของประชาชนมากกว่าจะหมกมุ่นอยู่กับปัญหาเรื่องการควบคุมผู้รับสาร โดยเฉพาะสื่อใหม่ๆ เช่น สื่อกระจายเสียงจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารให้มากกว่าที่เป็นอยู่

สำหรับหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ McQuail (1987) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ 2543) ได้ประมวลไว้ดังนี้ คือ

1. พลเมืองทุกคนและชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มมีสิทธิที่จะเข้าถึงสื่อมวลชนและมีสิทธิที่จะใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง
2. องค์กรของสื่อและเนื้อหาสื่อจะต้องไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ
3. สื่อจะต้องมีอยู่เพื่อประชาชนมิใช่เพื่อตัวองค์กรเอง มิใช่เพื่อนักวิชาชีพ หรือบรรดาลูกค้า(ภาคธุรกิจ) ของสื่อ
4. กลุ่ม องค์กร และชุมชนควรจะเป็นเจ้าของสื่อได้เอง
5. สื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะ Interactive และเปิดโอกาสให้ผู้รับมีส่วนร่วมย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยนักสื่อมวลชนมืออาชีพและการสื่อสารแบบทางเดียว
6. การสื่อสารนั้นมีความสำคัญมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของพวกนักวิชาชีพสื่อมวลชนเท่านั้น

คณะวิจัยนำทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบในการศึกษาว่า ประชาชนควรได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในสื่อวิทยุชุมชนเพื่อแสดงออกถึงความต้องการร่วมกันของคนในแต่ละชุมชนที่ปรารถนาให้สื่อวิทยุเป็นสื่อที่ชุมชนในท้องถิ่นสามารถนำมาเป็นสื่อกลางในการส่งข่าวสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันในลักษณะการสื่อสารแนวนอนได้อย่างไรบ้าง และศึกษาว่าสื่อขนาดใหญ่อย่างวิทยุท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างไร และอะไรที่วิทยุท้องถิ่นยังไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

4. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Concept)

ถือเป็นแนวคิดหลักประการสำคัญอันหนึ่งที่คณะวิจัยใช้เป็นแนวทางศึกษาโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจาก 6 ชุมชนในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกำหนดความต้องการต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานวิทยุชุมชน เพื่อให้ครอบคลุมตามหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ต้องการให้ประชาชนเข้าถึงสื่อได้โดยสามารถกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและร่วมแสดงความคิดเห็นต่อรายการ หรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงรายการได้ และต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับของวิทยุชุมชน

สำหรับสาระของแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ที่มาและความหมาย

การเคลื่อนไหวรูปแบบต่างๆ จากประชาชนในสังคม อาทิ การเดินขบวนประท้วง การนัดหยุดงาน การยื่นจดหมายปิดผนึกต่าง ฯลฯ เป็นกิจกรรมการสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ของประเทศ ซึ่งเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน (Representative Democracy) ที่ครั้งหนึ่งในอดีตเชื่อกันว่าสามารถตอบสนองต่อสภาพสังคมใหม่ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นได้นั้นสำหรับสังคมปัจจุบันไม่อาจเพียงพอ จึงเกิดการพัฒนาแนวคิดการสื่อสารในการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยเน้น “การมีส่วนร่วม” เข้ามาเป็นประเด็นสำคัญ โดยหลักพื้นฐานที่สำคัญ คือ เชื่อว่า “ชุมชนไม่ว่างเปล่า” มีศักยภาพทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และทัศนคติ รวมถึงการจัดการต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

เมื่อปี 1977 องค์การ UNESCO ได้ให้ความหมาย “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Communication) ไว้ในการประชุมที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย โดยเน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (Berrigan 1979. อ้างถึงใน Jan Servaes 1996. : 18 , อ้างถึงใน จุมพล รอดคำดี 2542. และ อรรวรรณ ปิลันธนีโอวาท 2544.)

1. **การเข้าถึงสื่อ (Access)** หมายถึง การใช้สื่อเพื่อให้บริการแก่สาธารณชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย อันจะเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการด้วยวิธีการจัดการผลิตรายการที่มีหลากหลาย

2. **การมีส่วนร่วม (participation)** หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารมากขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วมในการคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการในกระบวนการต่างๆ ทุกขั้นตอน

3. **การจัดการด้วยตนเอง (self-management)** เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด โดยประชาชนเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจตั้งแต่แรกเริ่มคิด วางแผน กำหนดนโยบายการบริหาร และการผลิตสื่อด้วยตนเอง

4.2 เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากพิจารณาเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับของชุมชนแล้ว สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ

- 1) กระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
- 2) สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
- 3) พิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่คิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
- 4) สร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง
- 5) ช่วยให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึกปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
- 6) ช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ จากผล การสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ทำให้เกิดการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

7) ช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชน เพราะโดยเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้นจะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ซึ่งทำให้มีปริมาณที่เป็นสาระเพิ่มมากขึ้นเป็นการถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกพุ่งเข้าไปในชุมชน

4.3 การมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร

ปัจจัยที่เข้ามามีส่วนกำหนดระดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้ คือ

1. **เป้าหมายของการสื่อสาร** กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ระดับเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ระดับเป็นผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกิริยาย้อนกลับ (feedback) หรือระดับวางนโยบาย เป็นต้น

2. **ลักษณะสองทางและ Interactivity ของการสื่อสาร** ยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่งจะมีมากขึ้นเท่านั้น

3. **ใครคือผู้ส่งสาร** โอกาสที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนจะเข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อยและทั่วถึงหรือไม่ หรือเมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักสื่อสารมวลชนอาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไร

5. **ประเภทของเนื้อหาสาร** เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันนี้แม้ในโทรทัศน์จะมีรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ แต่เนื้อหาทั้งหมดนั้นส่วนใหญ่ยังคงเป็น “วาระแห่งชาติ” โอกาสที่ประเด็นท้องถิ่นจะได้เข้ามามีอยู่ น้อย ทั้งนี้วิธีการนำเสนอเนื้อหาหากมีลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน (dialogue) แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย (Collaboration) และก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม (Group decision-making) ก็จะทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสมากขึ้น

6. **ประเภทของช่องทาง / สื่อ** หลักการทั่วไปนั้นสื่อขนาดเล็ก เช่น สื่อเฉพาะกิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณี ก็จะเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า การปิดโอกาสโดยสิ้นเชิงสำหรับสื่อสมัยใหม่หรือสื่อที่มีขนาดใหญ่เช่นสื่อมวลชน เพียงแต่มีข้อพึงตระหนักถึงความยากง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการค้นคิดสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน

7. **ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)** สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นเชื่อว่าความรู้ที่ประชาชนในฐานะผู้รับสารมีนั้นอาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งสารคาดคิดเอาไว้ และนอกจากจะมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสารเช่นนี้แล้ว วิธีการรับสารของประชาชนในฐานะผู้รับสารก็ได้เป็นไปอย่าง passive ทั่วไปอย่าง active ซึ่งมักจะมีปฏิกิริยาป้อนกลับ (feedback) ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีที่เนื้อหาสารนั้นมีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชน เช่น การพูดคุยหลังจากดูละครโทรทัศน์ เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการสื่อสารในระดับใดก็ตาม การจัดช่องทางสำหรับผู้รับสารป้อนกลับก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

4.4 ระดับการมีส่วนร่วม

แนวทางพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อวิทยุชุมชนนั้นสามารถเรียงลำดับจากระดับน้อยที่สุดไปจนถึงระดับมากที่สุดได้ 3 ระดับด้วยกัน คือ

- (1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users)
- (2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต / ผู้ร่วมผลิต (Sender/Producer/Co-producer)
- (3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker / Planner)

ก. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร

เป็นขั้นการมีส่วนร่วมในระดับล่างสุด คือ ผู้รับสารยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะอาจเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

(1) ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน และขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะ

(2) จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (Input) และช่วงขาออก (output) เช่นในช่วงนำเข้าข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือไม่ และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร ในช่วงของการส่งข้อมูลออกจากชุมชนก็เช่นกัน

(3) ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือ ช่องทางข่าวสาร (Channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีกรณีรัฐมนตรีสัญญาหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัดและมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่านสื่อ

มวลชน จะต้องมีการสำรวจว่า มีช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ-ส่งข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มช่องทางการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็น

ข. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต / ผู้ร่วมผลิต

เป็นขั้นของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมา และจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติม หรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง/วิธีการแบบเก่าที่มีอยู่ สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตสามารถแบ่งตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อได้ดังนี้

(1) **ขั้นก่อนการผลิต** (Pre-production Stage) เป็นการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ ในขั้นตอนนี้จะประกอบไปด้วยการเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกนักแสดงและตัวแสดง

(2) **ขั้นการผลิต** (Production Stage) เป็นขั้นการลงมือ เช่น การเข้าห้องจัดรายการ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์ ภาพยนตร์

(3) **ขั้นหลังการผลิต** (Post-production Stage) เป็นขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ

ทั้ง 3 ขั้นตอนข้างต้นนี้ ชุมชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมใดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ โดยที่ในแต่ละขั้นนั้นอาจต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ ขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่นในขั้นตอนการผลิตเมื่อต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอาจต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สามารถเกิดทักษะในการใช้ได้อย่างถูกต้อง หรืออาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปเงื่อนไขเก่าๆ บางประการเช่นการปฏิรูปองค์กรสื่อมวลชนและวิธีการทำงานของนักสื่อมวลชน ทว่าในขั้นตอนต่างๆ นี้หากพิจารณาแล้วสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การเปิดโอกาสให้ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน พร้อมกับร่วมดำเนินการ ซึ่งแม้ว่าชุมชนไม่มีเวลาที่จะเข้ามาเรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือ แต่ชุมชนก็จะเป็นผู้ร่วมกำหนดนโยบาย และทิศทางการดำเนินงานวิทยุชุมชน จากความต้องการโดยแท้จริง ซึ่งในจุดนี้ Berrigan (1979) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ. 2543) ตั้งข้อสังเกตว่าอาจเกิดความขัดแย้งขึ้นได้เนื่องจากการทำงานในแบบโครงสร้างเดิมๆ ขององค์กรสื่อมวลชนมีลักษณะเป็นลำดับขั้นคือรับฟังการตัดสินใจจากข้างบน เมื่อมีการปรับเปลี่ยนให้ชุมชนเข้ามาตัดสินใจซึ่งเรียกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงเช่นนี้แล้ว เท่ากับเป็นการบั่นทอนอำนาจเดิมและผลประโยชน์ที่เคยมี ย่อมส่งผลให้เกิดความไม่พอใจและกลายเป็นความขัดแย้งขึ้นมา นอกจากนี้แล้ว ยังอาจเกิดความขัดแย้งในเรื่องเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาชีพ เนื่องจากความเคยชินกับวิธีการทำงานแบบอิสระและเป็นกลางของสื่อมวลชน

ชน แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนมาทำงานสื่อสารแบบมีส่วนร่วม บรรทัดฐานก็จะเปลี่ยนแปลงไป การทำงานร่วมกับชุมชนอาจทำให้นักสื่อสารมวลชนรู้สึกขาดความเป็นอิสระ รวมทั้งไม่ค่อยจะเป็นกลาง และตามปกติ โดยที่ชาวบ้านอาจจะสนใจเรื่องเนื้อหาสาระมากกว่ารูปแบบการนำเสนอหรือเทคโนโลยี ซึ่งตรงกันข้ามกับมาตรฐานของนักสื่อสารมวลชน ซึ่งความขัดแย้งหรือปัญหาทั้งหมดนี้ เรียกร้องให้นักสื่อสารมวลชนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้มีวิธีการทำงานแบบใหม่ โดยการปล่อยวางความเคยชินทางวิชาชีพ เช่น เดิมวางแผนทางการสื่อสารเพื่อเป้าหมายการโน้มน้าวชักชวน อาจเปลี่ยนมาเป็นการเปิดรับคำปฏิกริยาป้อนกลับหรือกระตุ้นให้มีการพูดคุยต่อไปอย่างไม่ปิด ประเด็นง่ายๆ เป็นต้น

ค. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนี้ ถือได้ว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม ซึ่งหากพิจารณาแล้วอาจเห็นได้ว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลงกล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนี้ คือ การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน ซึ่งอาจกล่าวถึงได้ใน 2 ระดับคือ ระดับกว้าง ได้แก่การวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่อยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โปสเตอร์ หอกระจายข่าว สื่อประเพณี สื่อบุคคล เป็นต้น ซึ่งการวางแผนนี้เพื่อที่จะเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดในการใช้ประโยชน์ ส่วนอีกระดับหนึ่งเป็น ระดับที่แคบลงมาซึ่งอาจหมายถึงการมีส่วนร่วมกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน เช่น ปัจจุบันที่สังคมไทยกำลังจะเกิดวิทยุชุมชนที่ในโครงสร้างจะมีชาวบ้านหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งหมายถึงการที่ชุมชนต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของสื่อ รวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ต่างๆ ฯลฯ ส่วนสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

นอกจากที่เราจะมีแนวทางศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมด้วยลักษณะ การเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วม และการจัดการด้วยตนเอง แล้ว Jan Servaes ได้เขียนแนวทางการศึกษาในอีกกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการสื่อสารในลักษณะสนทนาโต้ตอบกัน (dialogical

communication) ซึ่งเป็นแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบประชาธิปไตยหรือการสื่อสารในลักษณะของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม อันเป็นการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างบุคคลในสังคมที่ต้องดำเนินไปภายใต้ความเท่าเทียมกัน (กาญจนา แก้วเทพ. 2543 อ้างถึงใน Jan Servaes 1996 :17-18) ซึ่งคณะวิจัยจะกล่าวถึง *ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)* ในรายละเอียดในลำดับต่อไป

คณะวิจัยจะนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนี้มาศึกษาการมีส่วนร่วมของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านว่าประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะและระดับใดบ้าง และนำแนวคิดนี้ไปศึกษาความต้องการของชุมชนโดยกำหนดรูปแบบการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด และนำแนวคิดนี้มาเป็นกรอบในการพัฒนาให้กับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านต่อไป

5. แนวคิดเรื่อง รูปแบบ และเนื้อหา

หากพิจารณาถึงหลักการของวิทยุชุมชน “โดยชุมชน ของชุมชน เพื่อชุมชน” กล่าวได้ว่า รูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุเพื่อชุมชนนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมอันเกิดจากความต้องการของชุมชนแต่ละแห่ง นอกจากนี้แล้วรายการวิทยุชุมชนมักจะมีแนวคิดในการริเริ่มจัดรายการเพื่อชนกลุ่มน้อยซึ่งวิทยุกระจายเสียงทั่วไปยังไม่สามารถเข้าถึงได้ เช่น ชนกลุ่มน้อย อะบอริจินในออสเตรเลีย เนื้อหา ก็จะเป็นเรื่องราวความสนใจเฉพาะกลุ่ม แต่หลักการจัดวิทยุชุมชนจะเน้นที่ตัวรายการที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร และส่งกระจายเสียงกำลังต่ำครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น ยังไม่มีรูปแบบและเนื้อหาตายตัวที่ยึดเป็นหลักสากลชัดเจน

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงทั่วไปนั้น มีหลักการทำหน้าที่เหมือนกับสื่อมวลชนประเภทอื่น อันได้แก่ สื่อมวลชนจะต้องให้ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และบริการสาธารณะแก่ประชาชน และเมื่อคำนึงถึงสิทธิ ความเสมอภาค และอิสรภาพของประชาชน ดังนั้นการจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียงจึงจำเป็นต้องจัดบริการในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนตามสิทธิที่ประชาชนควรจะได้อย่างเสมอภาค ซึ่งประชาชนมีอิสรภาพอย่างเต็มที่ในการเป็นผู้รับสาร ลักษณะดังกล่าวนี้ จึงทำให้รายการทางวิทยุกระจายเสียงสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน อันได้แก่ ประเภทข่าว ประเภทความรู้ ประเภทความบันเทิง และประเภทบริการสาธารณะ

ในความเป็นจริงแล้ว การแบ่งประเภทรายการวิทยุกระจายเสียงมิได้มีกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งอาจแบ่งได้ในลักษณะต่างๆ เช่น ตามลักษณะของกลุ่มผู้ฟัง เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มสตรี

กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น หรือบางสถานีแบ่งประเภทตามการประกอบอาชีพหรือตามเนื้อหาหลัก เช่น ประเภทรายการเพื่อเกษตรกร หรือรายการทางการเกษตร รายการเพื่อสุขภาพ อนามัย สาธารณสุข รายการทางศาสนา รายการเพื่อแม่บ้าน ซึ่งการแบ่งประเภทรายการตามลักษณะของกลุ่มผู้ฟังหรือตามอาชีพนี้ อาจทำให้ไม่ครอบคลุมได้ทั่วถึงผู้ฟังทุกกลุ่ม เพราะในโลกนี้มีกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นมากมาย วันหนึ่งๆจะเสนอรายการครอบคลุมผู้ฟังได้ทุกกลุ่มนั้นคงเป็นไปไม่ได้ ดังนั้นจึงคัดเอาเฉพาะผู้ฟังเป้าหมายที่เป็นส่วนใหญ่ (majority) เท่านั้น จึงเกิดมีปัญหาว່ารัฐละเลยกลุ่มผู้ฟังที่เป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งก็ควรจะมีสิทธิเสมอภาคทัดเทียมกัน ดังนั้นวิธีที่เป็นกลางที่สุดใน การแบ่งประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียงจึงมักนิยมยึดตามหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นหลัก และโดยที่ตระหนักว่าวิทยุกระจายเสียงถือเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง จึงน่าจะแบ่งประเภทของ รายการตามหน้าที่ที่ดีของสื่อมวลชน นั่นคือแบ่งเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ดังกล่าวข้างต้น แต่การจะ จัดอัตราส่วนของรายการให้เน้นหนักไปทางประเภทใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมและ ความต้องการซึ่งไม่เหมือนกัน

5.1 แนวคิดด้านรูปแบบ

นภาพรณ อัจฉริยะกุล (2531) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบในการนำเสนอของรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ผู้ฟังพ้นจากความจำเจซ้ำซากอันทำให้เกิดความหลากหลาย (variety) ขึ้นดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้ได้มากที่สุด ดังต่อไปนี้ คือ

1. รูปแบบรายการพูดคุยกับผู้ฟัง (Straight Talk Programme) เป็นการพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง คือ รายการที่มีผู้พูดเพียงคนเดียวพูดให้ผู้ฟังฟังโดยตรงไม่ใช่เป็นการพูดคุยกับคนอื่นให้ผู้ฟังฟัง

2. รูปแบบรายการสนทนา (Conversational Programme) เป็นรายการทำนองพูดคุยแต่การพูดคุยไม่ได้พูดคุยโดยตรงกับผู้ฟัง หากแต่เป็นการสนทนากันระหว่างผู้ร่วมรายการตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผู้ดำเนินรายการอาจร่วมสนทนาออกความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลด้วยได้ นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เชื่อมโยงการสนทนาและอธิบายเพิ่มเติมให้ผู้ฟังเข้าใจดีขึ้น ตลอดจนสรุปเนื้อหาสำคัญที่ได้สนทนากันแต่ละเรื่องด้วย

3. รูปแบบรายการสัมภาษณ์ (Interview Programme) เป็นการพูดคุยกันระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตั้งคำถาม ชักถามเรื่องราว ปัญหา ข้อข้องใจให้ผู้ฟังฟัง อีกฝ่ายเป็นผู้ตอบ เรื่องที่ควรสัมภาษณ์ในรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการพัฒนา ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สุขภาพอนามัย การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ หรือเป็นการสัมภาษณ์

บุคคลตัวอย่างของท้องถิ่นนั้นๆ รายการสัมภาษณ์แตกต่างจากรายการสนทนาตรงที่ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ตั้งคำถามได้อย่างเดียวแต่ไม่มีหน้าที่ตอบคำถามนั้นเสียเอง ไม่เหมือนกับผู้ดำเนินการสนทนาซึ่งอาจร่วมสนทนาด้วยในบางโอกาส สิ่งที่ผู้สัมภาษณ์จะทำได้นอกจากนั้นคือ สรุปให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพิ่มเติมให้เข้าใจได้ดีขึ้นเท่านั้น

4. รูปแบบรายการอภิปราย (Discussion Programme) เป็นการพูดคุยออกความคิดเห็นกันในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง แต่ผู้มาร่วมอภิปรายนั้นต่างความคิดเห็นต่างทัศนะกัน จึงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นจะเป็นไปทีละคน อย่างมีระเบียบโดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมให้รายการเป็นไปตามแนว ผู้ดำเนินการจะไม่ร่วมอภิปรายด้วย เป็นเพียงสรุปความคิดเห็นของผู้ร่วมอภิปรายเท่านั้น

5. รูปแบบรายการสารคดี (Documentary หรือ Feature Programme) เป็นรายการที่ให้เนื้อหาสาระในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งแต่มีรายละเอียดหลายแง่มุม มีวิธีการนำเสนอได้หลายลักษณะ โดยมุ่งที่จะเสนอประเด็นสาระเนื้อหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว โดยทั่วไปแล้วรายการสารคดีมี 2 ประเภท คือ รายการสารคดีแบบ Documentary หมายถึงรายการที่เป็นจริงทั้งหมด มีหลักฐานเป็นเอกสารสนับสนุน ค้นคว้าอ้างอิงได้ อีกประเภทหนึ่งเป็นรายการสารคดี Feature หมายถึง รายการที่มุ่งเสนอเนื้อหาบนพื้นฐานของความเป็นจริง แต่ไม่ทั้งหมด ไม่จำเป็นต้องมีเอกสารมายืนยัน

6. รูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine Programme) เป็นรายการที่ประกอบด้วยเรื่องย่อยๆ ต่างๆ กัน แต่ละเรื่องมีรูปแบบแตกต่างกันรวมอยู่ในรายการเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทั้งบันเทิงและความรู้ แต่จะเน้นหนักเรื่องบันเทิงมากกว่า เอกภาพของรายการอยู่ที่การเชื่อมโยงเรื่องต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกัน ทั้งๆที่เป็นคนละเรื่องกัน โดยใช้คำพูดเชื่อมโยง หรือเพลงเชื่อมโยงตามความเหมาะสม ทำให้รายการมีหลายรูปแบบรวมกันอยู่ในรายการเดียวกัน

7. รูปแบบรายการข่าว (News Programme) เป็นรายการที่จัดทำขึ้นเพื่อรายงานเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น โดยมีผู้อ่านข่าวโดยไม่มีเสียงประกอบ รายการข่าวแยกย่อยได้หลายประเภท เช่น ข่าวต่างประเทศ ข่าวในประเทศ ข่าวท้องถิ่น ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ข่าวเศรษฐกิจ เป็นต้น

8. รูปแบบรายการบรรยายเหตุการณ์ (Commentary) เป็นการรายงานเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นจริง หรือกำลังดำเนินอยู่ในสถานที่จริง โดยผู้บรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์หรือเล่าเหตุการณ์นั้นให้ฟัง

9. **รูปแบบรายการตอบปัญหา (Quiz Programme)** เชิญผู้ตอบมาร่วมรายการโดยตอบปัญหาในห้องส่งในลักษณะแข่งขันกัน หรือเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีโอกาสร่วมรายการโดยถามปัญหาแล้วเปิดโอกาสให้ผู้ฟังตอบปัญหาลงมาทางโทรศัพท์ ทำให้รู้ผลสะท้อนกลับได้ทันที

10. **รูปแบบรายการเพลง (Music Programme)** เป็นรายการที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจมาก แต่การจัดรายการเพลงควรยึดความมีเอกภาพ คือ เลือกจัดเฉพาะเพลงประเภทใดประเภทหนึ่ง และยึดความหลากหลาย คือ ความหลากหลายในแต่ละเพลงซึ่งมีอยู่เช่น มีเสียงร้องทั้งหญิง และชาย มีทั้งทำนองช้าและเร็ว

11. **รูปแบบรายการละครวิทยุ (Radio Drama หรือ Radio Play)** มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่บางครั้งอาจสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นความรู้ไว้ด้วย ละครเป็นการแสดงบทบาทที่สมมติขึ้น โดยใช้ศิลปะหลายอย่างผสมกัน เช่น ศิลปะการใช้เสียงการใช้ภาษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและเกิดอารมณ์ ความรู้สึกคล้อยตาม

12. **รูปแบบรายการปิกนิก (Variety)** เป็นรายการที่ประสมรายการหลายรูปแบบรวมอยู่ในรายการเดียวกัน แต่ไม่ใช้การประสมแบบนิยายสารทางอากาศ เพราะไม่มีการเชื่อมโยงต่อเนื่อง แต่เป็นเพียงการเสนอเนื้อหา และรูปแบบหลายๆรูปแบบมาผสมปนเปกัน มีแต่ความหลากหลาย ไม่มีความเป็นเอกภาพ เน้นความบันเทิง

คณะวิจัยจะนำแนวคิดรูปแบบรายการทั้ง 12 รูปแบบมาทำการศึกษารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้มีการนำเสนอรายการในรูปแบบใดบ้าง และรูปแบบรายการใดที่ชุมชนต้องการ อันสามารถแสดงให้เห็นลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ว่ารูปแบบรายการใดจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรายการได้มากขึ้น และรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านจะมีแนวทางอย่างไรเพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบรายการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้บ้าง

5.2 แนวคิดด้านเนื้อหา

สำหรับด้านเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนนั้น หากพิจารณาถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร S-M-C-R เนื้อหารายการก็คือ M = สาร ซึ่งสารที่ปรากฏในสื่อมวลชนหรือเรียกว่า เนื้อหาของสื่อมวลชนนั้นมีเนื้อหาที่สำคัญๆ อยู่ 4 ประการ อันได้แก่ (ปรมะ สตะเวทิน. 2541)

1. **เนื้อหาข่าว** ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารความเป็นจริงเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆมากมายหลายชนิดซึ่งมีความหลากหลาย (variety) เพื่อตอบสนองความต้องการด้านข่าวของผู้ฟังให้กว้างที่สุด เพราะผู้ฟังมีความแตกต่างกันในด้านประชากร เช่น อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ เพศ และมีความสนใจไม่เหมือนกัน ข่าวในสื่อมวลชนจึงถูกจำแนกออกเป็นชนิดต่างๆ ได้แก่ ข่าว

ในประเทศ และชาวต่างประเทศ ชาวท้องถิ่น และแยกประเด็นออกตามเนื้อหาได้แก่ ชาวการเมือง ชาวเศรษฐกิจ ชาวสังคม ชาวสตรี ชาวบันเทิง ชาวการศึกษา ชาวเกษตร ชาวสาธารณสุข ชาวกีฬา ชาวบริการสาธารณะ ชาวภัยธรรมชาติ ชาวอาชญากรรม

2. เนื้อหาที่ให้ความรู้และความคิดเห็น แบ่งออกได้เป็นประเภทต่างๆดังนี้

2.1 เนื้อหาที่เกี่ยวกับความสนใจของมนุษย์ (Human Interest) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอารมณ์ของผู้ฟัง กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกยินดี เห็นอกเห็นใจ ชอบ ไม่ชอบ เป็นเรื่องความทุกข์ยาก ความสุข สถิติใหม่ ควันหลังของเหตุการณ์ เช่น กีฬา อุบัติเหตุ กิจกรรม

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวของบุคคล คือ ลักษณะของประวัติความเป็นมาของบุคคลที่น่าสนใจ ความหวังของบุคคลนั้น ปัญหาของเขา ข้อบกพร่อง และความทุกข์ยาก และเหตุผลว่าทำไมในตอนท้ายที่สุดเขาจึงผ่านพ้นอุปสรรคไปได้

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว (Personal Experiences) ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ และอารมณ์

2.4 เนื้อหาที่ให้ข่าวสาร (Informatives) และเนื้อหาที่บอกวิธีทำ (How-to-Do-It) เนื้อหาที่ให้ข่าวสารเพื่อบอกเล่าถึงการกระทำหรือกระบวนการใดซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจทั่วไปของผู้ฟัง ส่วนเนื้อหาที่บอกวิธีทำ หรือวิธีปฏิบัติ เป็นเรื่องราวที่ให้ความรู้โดยตรงแก่ผู้ฟัง เป็นการเสนอแนะหรือสอนให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เสนอได้ เช่น วิธีทำเครื่องจักสาน วิธีปลูกต้นไม้ วิธีการเลี้ยงปลา

3. เนื้อหาเพื่อความบันเทิง จุดประสงค์หลักของเนื้อหาที่ให้ความบันเทิงก็เพื่อดึงดูดความสนใจและความรู้สึกร่วมของประชาชน ดังนั้นเนื้อหาด้านความบันเทิงจึงมุ่งให้ความสุขความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความพอใจ ช่วยให้ผู้ฟังหนีจากความเบื่อหน่าย ความกดดันในชีวิตประจำวัน ช่วยให้มีโอกาสได้พักผ่อน คลายเครียด และลืมปัญหาที่กำลังเผชิญ

4. เนื้อหาโฆษณาหรือบริการสาธารณะ เนื้อหาโฆษณาหรือบริการสาธารณะเป็นเนื้อหาเพื่อชักจูงใจ โน้มน้าวใจ หรือมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ด้วยกัน คือ

4.1 การเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ (Sponsorships) คือ ผู้โฆษณาเป็นผู้รับผิดชอบด้านการเงินทั้งหมดในการผลิตรายการและค่าเช่าเวลาของสถานี

4.2 การร่วมสนับสนุนรายการ (Participations) คือ เป็นการโฆษณาที่ผู้โฆษณาซื้อเวลาเพื่อโฆษณาสินค้าในรายการต่างๆ

4.3 การโฆษณาครั้งรายการ (Spot Announcements) เป็นการโฆษณาครั้งระหว่างรายการเพื่อนำเสนอรายการในช่วงต่อไป

คณะวิจัยจะนำแนวคิดด้านเนื้อหามาทำการศึกษาว่า เนื้อหารายการของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้นำเสนอเนื้อหาโดยย่อบ้าง และเนื้อหานั้นสะท้อนให้เห็นความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของจังหวัดน่านได้อย่างไร และนำมาเปรียบเทียบกับเนื้อหาวิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชนว่าประชาชนยังต้องการฟังเนื้อหารายการประเภทใดอีกบ้าง เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการจัดทำรายการวิทยุ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนต่อไป

6. แนวคิดวิทยุชุมชน

การจัดรายการวิทยุชุมชนเป็นการดำเนินการภายใต้ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก ยังไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน แต่มีหลักการเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จัดทำขึ้นของประเทศอังกฤษ (Simon Partridge 1982 อ้างถึงใน สุรินทร์ แปลงประสพโชค) ปี 1979 กลุ่มสื่อสารชุมชน (Community Communication Group) ของอังกฤษ ได้ยกร่างกฎหมายของการกระจายเสียงชุมชนขึ้น โดยมีสาระสำคัญ 10 ข้อ ดังนี้

1. สนองตอบชุมชนท้องถิ่น หรือความสนใจของชุมชนเป็นหลัก
2. รูปแบบของการไม่แสวงหากำไร
3. มีการบริหารนโยบายรายการที่จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการบริหาร ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มต่างๆในชุมชนร่วมกับพนักงานการกระจายเสียงซึ่งเป็นลูกจ้างหรืออาสาสมัคร
4. ให้บริการข่าวสาร การศึกษา และความบันเทิง รวมทั้งทำให้เกิดการสื่อสาร 2 ทางสำหรับความคิดเห็นที่ขัดแย้ง
5. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งต่างๆ ซึ่งรวมทั้งเงินยืมจากท้องถิ่นจากสภอดมชช.ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในช่วงเวลาที่จำกัดและเงินกองทุนทั้งจากส่วนกลางและท้องถิ่น
6. ยอมรับให้พนักงานกระจายเสียงที่จ้างไว้ร่วมในสหภาพมีความคล่องตัวในการทำงานและอนุญาตให้ใช้อาสาสมัครในที่ที่เหมาะสม
7. พยายามกระทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสการจ้างงานสำหรับผู้หญิงและกลุ่มเชื้อชาติ หรือชนกลุ่มน้อยในสังคม
8. ต้องเตรียมให้ประชาชนได้รู้ถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมในการผลิตและการส่งข่าวสาร

9. เนื้อหารายการที่ส่งกระจายเสียงต้องเป็นเนื้อหาหลักจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น
10. มีนโยบายรายการที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย
ต่อต้านปัญหาชาตินิยม เพศนิยม และทัศนคติที่แตกแยกอื่น ๆ

ส่วนนักวิชาการของไทย จุมพล รอดคำดี (2542) ได้สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนว่ามีหลักการดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็น
ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์
ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ
5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมจัดรายการ
และสามารถเข้าไปบริหาร จัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโกได้เน้นว่า
“Participatory radio means a radio station that self-managed by those
participating in it” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นไปตาม
แนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทาง
ประชาธิปไตย
6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น
(มีลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์
7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media)
เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

หากพิจารณาปรัชญาวิทยุชุมชน (“เพื่อ” “โดย” “ของ”) อาจไม่พบว่ามีวิทยุชุมชนเช่นนั้นเลยก็ได้ ดังนั้นในทางเป็นจริงจะเห็นว่าการเป็นวิทยุชุมชนนั้นมีระดับอย่างค่อยเป็นค่อยไป
ซึ่ง จุมพล รอดคำดี (2543.) ได้เสนอไว้ 6 ระดับด้วยกัน ได้แก่

ระดับ	รายละเอียด
ระดับรายการ “เพื่อชุมชน” (ระดับที่ 1)	ผู้จัด/เจ้าของรายการ/เจ้าของสถานเป็นผู้อื่น แต่จัดรายการเพื่อบริการชุมชน โดยประชาชน/ผู้ฟัง อาจจะส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอก แต่ผู้จัดรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาและพูดด้วยตนเอง วิทยุชุมชนส่วนใหญ่ที่มีในประเทศไทยจัดอยู่ในระดับนี้
ระดับที่มีประชาชนเข้ามาเป็นผู้ร่วมรายการ (ระดับที่ 2)	ทางสถานีจะเป็นผู้กำหนดกรอบให้ แล้วให้ประชาชนเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาและพูดนำเสนอในรายการ แต่ทางสถานี/ผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุมหรือเป็นเจ้าของรายการอยู่ ตัวอย่างเช่น รายการของ จส. 100
ระดับรายการโดยชุมชน (ระดับที่ 3)	เจ้าของสถานีแบ่งช่วงเวลารายการใดรายการหนึ่งให้ตัวแทนประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งขึ้นมาในรูปของ “คณะกรรมการวิทยุชุมชน” มาจัดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอด้วยตนเอง โดยทางสถานีจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ตัวอย่างที่พบขณะนี้คือ โครงการนำร่องวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์
ระดับสถานี (ระดับที่ 4)	อาศัยอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนประชาชนเข้ามาปฏิบัติงานในหน้าที่ต่างๆ ในสถานี และบริหารรายการทั้งหมด แต่สถานียังเป็นของหน่วยงานรัฐ
ระดับชุมชนเป็นเจ้าของสถานี (ระดับที่ 5)	ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันขึ้นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชน แต่ชุมชนจะแต่งตั้งคณะกรรมการวิทยุชุมชนที่อาจจะว่าจ้างพนักงาน ผู้จัดการมืออาชีพ อาสาสมัคร ให้เข้ามาดำเนินงานตามแนวนโยบายของคณะกรรมการ
ระดับชุมชนเป็นเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่น (ระดับที่ 6)	เหมือนกับระดับที่ 5 เพียงแต่การดำเนินงานของสถานีในทุกระดับจะเป็นอาสาสมัครจากชุมชนที่ได้รับการฝึกอบรมในด้านต่างๆ ซึ่งเท่ากับว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุมากกว่าเพียงแค่ระดับเป็นเจ้าของ แต่เป็นในระดับปฏิบัติการด้วย

คณะวิจัยใช้แนวคิดวิทยุชุมชนมาเพื่อศึกษาว่ารายการวิทยุชุมชนคนเมื่องน่านเป็นวิทยุชุมชนในระดับใด และมีลักษณะอย่างไร รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานตรงตามหลักการวิทยุชุมชนหรือไม่ ถ้าไม่ตรงต้องทำอะไรให้เป็นวิทยุชุมชนพันธุ์แท้ รวมทั้งนำมาเป็นกรณีในการศึกษาวิทยุชุมชนที่ต้องมาจากความต้องการของชุมชนด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะวิจัยได้ทบทวนงานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน” ระหว่างปี 2534 – 2543 นอกจากนี้ได้ทบทวนงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานรายการวิทยุ
2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยในต่างประเทศ

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานรายการวิทยุ

สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534) ศึกษาเรื่อง “การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี” โดยทำการทดลองเลือกกรรมการตัวแทนของชุมชนประกอบไปด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครในเขตที่มี 1 กิโลเมตรที่สวท.จันทบุรีหรือออกอากาศได้ กรรมการชุดนี้จะมีการประชุมกันทุกอาทิตย์เพื่อวางแผนการจัดรายการ ก่อนออกอากาศได้ทำการสอบถามจากชาวบ้านในเรื่องของเวลาที่เหมาะสมแล้วจึงขอเวลาจัดรายการจากสวท.จันทบุรี คือเวลา 11.30-12.30 น.ทุกวัน หน้าที่ของกรรมการคือการกำหนดรูปแบบ เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ ผู้จัดรายการเป็นอาสาสมัครหนึ่งคนจัดรายการร่วมกับผู้วิจัยที่มีความชำนาญในการจัดรายการวิทยุ ส่วนสถานีจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ตามที่กรรมการร้องขอ

หลังการทดลองออกอากาศผู้ฟังนิยมฟังรายการจากสถานีทดลองมากขึ้น โดยความนิยมจะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และความพึงพอใจจะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 นอกจากนั้นวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จัดขึ้นยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการจัดสื่อเพื่อการพัฒนาได้

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาก่อนที่จะมีการร่างพระราชบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ขึ้น ผลการวิจัยพบว่าการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงโดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานในรูปคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งสามารถดำเนินงานให้รายการได้รับความนิยมมีผู้ฟังเพิ่มขึ้นและต้องการให้มีรายการวิทยุชุมชนต่อไป แต่ด้วยโครงสร้างการบริหารงานของสวท.ที่เป็นหน่วยงานรัฐการดำเนินงานรายการจึงต้องอยู่ในกรอบของรัฐอยู่ จึงเป็นแนวทางให้กับชมรมวิทยุชุมชน

จังหวัดน่านว่าจะมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างไรให้คณะกรรมการมาจากตัวแทนชุมชนทั้งหมดและทำให้รายการเป็นที่สนใจของคนฟังเพิ่มขึ้น

ประกาศ ดลกิจ (2544) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การจัดการรายการวิทยุเพื่อชุมชน “สร้างสรรค์จันทบุรี” ซึ่งเป็นงานวิจัยต่อยอดจากงานของคุณสุรินทร์ แปลงประสพโชค ผลการศึกษาพบว่า รายการสร้างสรรค์จันทบุรีเป็นรายการที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี โดยมีโครงสร้างจำแนกเป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะทดลอง ดำเนินงานโดย คณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนชาวบ้าน คณะกรรมการที่ปรึกษา และช่างเทคนิคของสถานี
2. ระยะดำเนินงานจริงช่วงแรก ดำเนินงานโดย คณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนภาครัฐ คณะกรรมการที่ปรึกษา และฝ่ายรายการของสถานี
3. ระยะดำเนินงานจริงช่วงสุดท้าย ดำเนินงานโดย ตัวแทนภาครัฐ 2 คน และช่างเทคนิคของสถานี

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากดำเนินรายการไปได้ 5 ปี รายการได้ยุติลงด้วยเหตุปัจจัยจากนโยบายสถานีที่ไม่สนับสนุนการดำเนินงานโดยการลดเวลาลงเรื่อยๆ และเจ้าหน้าที่สถานีไม่เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินรายการ ปัจจัยด้านงบประมาณที่สถานีไม่มีให้ ปัจจัยด้านบุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารไม่มีความรู้ด้านวิทยุ และไม่เข้าร่วมในการประชุม รวมทั้งไม่หาตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นแนวทางให้กับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านว่า การดำเนินงานในระยะต่างๆ ที่สวท.น่านได้ดำเนินการไปนั้นมีการเปลี่ยนแปลงในระดับการมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง และเมื่อมีการตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางนโยบายแล้ว จะทำอย่างไรให้รายการมีการดำเนินการอยู่ได้ โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการได้ทั้งหมด โดยไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐได้อีก ซึ่งขั้นสูงสุดของวิทยุชุมชนคือประชาชนเป็นเจ้าของคลื่น แต่หลังจากเป็นเจ้าของแล้ววิทยุชุมชนต้องคงอยู่ได้ตลอดไป และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยใช้บทเรียนจากรายการสร้างสรรค์จันทบุรี มาเป็นแนวทางว่าไม่สามารถดำเนินการอยู่ได้เพราะอะไร

น้ามนต์ พรหมเปี่ยม (2541) ศึกษาเรื่อง “เศรษฐกิจการเมืองของวิทยุกระจายเสียงระบบเอฟ.เอ็ม.ในกรุงเทพมหานคร ช่วงปี 2530-2539” พบว่า สถานีวิทยุระบบเอฟ.เอ็ม.ในเขตกรุงเทพมหานครทุกสถานีเป็นของหน่วยราชการมาแต่แรกเริ่ม มีการให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินกิจการในลักษณะการให้สิทธิเช่าเวลาหรือการเปิดประมูลให้สัมปทานในบางสถานี แต่รัฐก็ยังเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์สถานีวิทยุอยู่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรมสื่อวิทยุกระจายเสียงมีการแข่งขันกันสูง

ระหว่างผู้ประกอบการรายใหญ่ ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวและผูกขาดการดำเนินการโดยกลุ่มธุรกิจสื่อมวลชนเพียงไม่กี่กลุ่ม

งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มทุนยังคงมีบทบาทที่สำคัญในสื่อวิทยุกระจายเสียงอย่างแยกไม่ออกตราบใดที่ความสัมพันธ์ของรัฐในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับระบบการเมืองซึ่งยังคงเป็นผู้เล็งเห็นผลประโยชน์ต่อคลื่นวิทยุอยู่ และงานวิจัยชิ้นนี้ยังเป็นการเน้นย้ำ แนวคิด ทฤษฎีเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ใครเป็นผู้ควบคุมสื่อ โครงสร้างเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของสื่อจะมีผลอย่างไรในการที่จะมากำหนดรูปแบบ และเนื้อหา ยังคงเป็นแบบบนลงล่างอยู่หรือเปล่า ถึงแม้ว่าจะผลิตรายการวิทยุชุมชนขึ้นมาแต่ก็ยังแอบแฝงซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มผู้นำชุมชนอยู่ด้วยหรือเปล่า

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ (2542) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยเชิงโครงสร้างของสถานีวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุ” พบว่า ปัจจัยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ ระบบการควบคุม และระบบตลาด เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสถานีที่รัฐเป็นเจ้าของจะมีรูปแบบรายการส่วนใหญ่เป็นรายการพูดคุย และรายการข่าว ส่วนเนื้อหาเป็นข้อมูลข่าวสารและความเป็นจริง ในขณะที่สถานีที่มีโครงสร้างเป็นระบบทวิภาค คือ รัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของ แต่ให้บุคคลภายนอกบริหาร จะมีรูปแบบและเนื้อหารายการเป็นโฆษณาสินค้าและบริการ เพราะจะมีแหล่งรายได้จากการโฆษณาสินค้าและบริการที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจ และยังพบว่า ไม่ว่าสถานีวิทยุท้องถิ่นจะมีโครงสร้างในลักษณะใดก็ตาม รูปแบบและเนื้อหารายการก็มีการกระจุกตัว ขาดความสมดุล และไม่มีความเป็นท้องถิ่น

งานวิจัยชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงโครงสร้างการเป็นเจ้าของ ระบบการควบคุม ระบบตลาด และปัจจัยด้านอื่นๆ มีผลในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการของวิทยุท้องถิ่นทั้งสิ้น แต่การวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเพียงสถานีวิทยุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น จึงเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไปว่าในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกันออกไปจะมีเหตุปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาบ้าง และมีความเป็นท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด และมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงตามมาตรา 40 อย่างไรต่อไปในอนาคต

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินรายการวิทยุชุมชน

พิชญา รัตนพล (2540) ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมกรรณการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือ ของรายการสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน” พบว่า คุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสาร รวมทั้งระดับความคาดหวังผลประโยชน์ต่อตนเอง และต่อสังคมจากสถานีวิทยุชุมชน

ระดับความน่าเชื่อถือด้านผู้ดำเนินรายการและข้อมูลข่าวสารในสายตาของสมาชิกล้วนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสื่อสารทั้งสิ้น

งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่า การรวมตัวเป็นกลุ่มสมาชิกของชุมชนก็เพราะสมาชิกมีความคาดหวังผลประโยชน์ และความเชื่อถือจากสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน เพราะฉะนั้นถ้าหากคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินรายการ กำหนดเนื้อหา เองจะยิ่งทำให้สถานีวิทยุเพื่อชุมชนมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมการสื่อสารของคนในชุมชนด้วย การรวมตัวกันเป็นสมาชิกของสถานีวิทยุเพื่อสังคมจะทำให้มีการสื่อสารผ่านคลื่นวิทยุเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมพัฒนา และเป็นช่องทางในการพึ่งพาอาศัยกัน งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นแนวทางในการนำผลไปศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาและปรับปรุงการผลิตรายการของสถานีวิทยุชุมชน (City Radio) ตลอดจนสถานีอื่นที่มีลักษณะเดียวกันให้มีข้อมูลประกอบการจัดรายการให้ตรงตามความต้องการของผู้รับฟังรายการ และเหมาะสมกับคุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ของคนในชุมชน

นางญา เสวกแก้ว (2541) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ” พบว่า บทบาทที่วิทยุท้องถิ่นกำลังกระทำมากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ การนำเสนอข่าวสาร การสร้างจิตสำนึก การให้แนวทางปฏิบัติ การให้ความรู้ ส่วนบทบาทที่กระทำน้อย ได้แก่ การเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหา การเป็นเวทีให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นย้อนกลับ และบทบาทที่ไม่ได้กระทำเลย คือ การเป็นแกนนำในการปฏิบัติ และการเฝ้าระวัง สำหรับความคาดหวังของผู้รับสารในท้องถิ่น ต้องการให้วิทยุท้องถิ่นแสดงบทบาทที่กำลังกระทำอยู่ คือ การสร้างจิตสำนึก และการให้ความรู้ให้มากขึ้น การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงบทบาทของวิทยุท้องถิ่นมีปัจจัยภายใน ได้แก่ นโยบายองค์กร ทัศนคติของนักจัดรายการ จำนวนและความถนัดของบุคลากร และงบประมาณ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ แหล่งข่าว/แหล่งข้อมูล และผู้สนับสนุนรายการ ซึ่งผู้ส่งสารมีทัศนะว่า ปัจจัยด้านงบประมาณเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด

งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่า ในฐานะผู้ส่งสารนั้น การจะจัดทำรายการวิทยุท้องถิ่น จะต้องมียุทธศาสตร์หลายประการที่จะทำให้เห็นว่า บทบาทหน้าที่ที่ผู้ส่งสารพึงกระทำมีอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการที่จะจัดทำรายการวิทยุให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นมากที่สุด และเหตุปัจจัยใดบ้างที่จะมีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาต่อการจัดรายการวิทยุเพื่อท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเหตุปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยภายใน เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการผลิตรายการวิทยุเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยชิ้นนี้ยังแสดงให้เห็นว่าวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบันยังไม่ได้เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาให้กับท้องถิ่นเท่าที่ควร และยังไม่เป็นเวทีสาธารณะให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นย้อนกลับ (feedback)

อรรถธรณ ปิลันธน์โอวาท (2544) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดระยอง” พบว่า การดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชนของทั้งสองจังหวัดมีผู้อำนวยการ สวท.และเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิตรายการ รวมทั้งประชาชนได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน และมีคณะกรรมการผลิตรายการอีกชุดหนึ่งซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชน โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์ ส่วนประชาชนพยายามผลิตรายการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน รูปแบบเนื้อหาที่น่าสนใจเป็นข่าวสารในท้องถิ่น บริการด้านสาธารณสุขโรคและสิ่งแวดล้อม ข่าวสารเกี่ยวกับการกินอยู่ เกษตรกรรม สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยใช้ภาษาถิ่น มีรายการสัมภาษณ์ พยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการโทรศัพท์หรือส่งจดหมายเข้ามา

นอกจากการดำเนินงานที่กล่าวข้างต้นแล้ว ความต้องการของประชาชนเรื่องรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีและระยองที่ได้ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชาวบ้านยังนำมาเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดน่าน ได้ว่าเรื่องการจัดรายการ ควรมีการจัดรายการโดยคนหลากหลายอาชีพ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพระ รายการควรเป็นเรื่องทำมาหากิน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์สินค้าหรือเทศกาลในชุมชนของตน รายการควรเป็นเรื่องทำมาหากิน การอนุรักษ์วัฒนธรรม การทนายปัญหาชิงรางวัล มีเพลงคั่นรายการ เวลาที่เหมาะสมคือเช้าตรู่และช่วงเย็น คือก่อนไปทำงานและหลังงานเลิก รูปแบบรายการควรมีความหลากหลาย เช่น การเสนอข่าว การสนทนากับผู้ฟัง ละคร การสื่อข่าวนอกสถานที่

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

รุจิรา สุภาษา (2542) ศึกษาเรื่อง “การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน” พบว่า ประชาชนเข้าร่วมในการสร้างสื่อ 3 ระดับด้วยกันคือ ระดับผู้รับสาร, ระดับผู้ผลิต และระดับผู้วางแผน ระดับผู้รับสารจะมีการเข้าร่วมในรูปแบบของการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด ส่วนการเข้าร่วมระดับผู้ผลิต มีการเข้าร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิตมากที่สุดในบทบาทของการเป็นผู้ให้ข้อมูลและการช่วยกำหนดประเด็นในการนำเสนอ ในส่วนของขั้นตอนการผลิต ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นนักแสดงหรือเป็นผู้ใช้สื่อ และในส่วนของขั้นตอนหลังการผลิต ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการประเมินผลและการช่วยนำสื่อไปเผยแพร่เท่านั้น ผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้น โอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนยิ่งน้อย

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการพิสูจน์ว่าการมีส่วนร่วมยิ่งสูง โอกาสในการเข้าร่วมยิ่งน้อยนั้นจริงหรือไม่อย่างไร และเป็นงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อต่างๆนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างไร ในองค์กรอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาชุมชน

จิระวรรณ ตันกรานันท์ (2542) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” พบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทมากในด้านการให้ความรู้ในการวางแผนจัดการวิทยุชุมชน และผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาแสดงความเห็นว่าปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการเป็นปัญหาอันดับหนึ่ง ตามด้วยปัญหากฎหมาย ปัญหาความมั่นคงปลอดภัย ปัญหาความรู้ความชำนาญ และยังพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้เรื่องการจัดการวิทยุชุมชนมาก่อน แต่ถ้าให้เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชน ก็สนใจที่จะเป็นผู้ดำเนินรายการ โดยเห็นว่าควรจะมีค่าตอบแทนให้ด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ยังมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งยังไม่รู้เรื่องการจัดการวิทยุชุมชน ปัญหาในการมีส่วนร่วมอาจมาจากสาเหตุของความห่างไกล หรือการที่พื้นที่ในชนบทบางจังหวัดยังไม่ได้อยู่ในรัศมีการส่งสัญญาณวิทยุกระจายเสียง ผู้นำชุมชนจะมีส่วนในการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างไร เพื่อนำไปศึกษาดูว่าปัจจัยภายนอก เช่น เส้นทางคมนาคมที่สะดวก ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน จะมีผลอย่างไรต่อคนในชุมชนในการจัดการวิทยุชุมชน

4. งานวิจัยในต่างประเทศ

M.J.R. David (1993) ได้ทำการศึกษาโดยการประเมินผลปัจจัยแวดล้อมของการจัดการวิทยุชุมชนในเอเชีย พบว่าประเทศในเอเชียส่วนใหญ่มีระบบการกระจายเสียงตามแบบตะวันตก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. ระบบการกระจายเสียงมีการควบคุมดูแลแบบรวมศูนย์ มีรัฐบาลควบคุมโดยอยู่ภายใต้กรม กระทรวงในความรับผิดชอบของรัฐมนตรี
2. ระบบการกระจายเสียงแบบรวมศูนย์แต่มีความเป็นอิสระ หรือ กึ่งอิสระ เป็นลักษณะองค์กรหนึ่ง ได้รับการจัดตั้งจากรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีรับผิดชอบ
3. ระบบที่เป็นอิสระ ควบคุมตนเอง อาจจะมีบริษัท ห้างร้านเป็นเจ้าของและดำเนินงานเพื่อหวังผลกำไร

ประเทศในเอเชียส่วนใหญ่จะควบคุมระบบวิทยุด้วยข้อ 1 และ 2 เป็นส่วนใหญ่ และเป็นองค์กรที่นำเสนอแต่เรื่องราวของรัฐบาลที่นำไปสู่ประชาชนผู้ไม่ส่วนในการตัดสินใจ หรือมีปฏิกิริยาตอบกลับไม่ได้

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากหลังสงครามโลกครั้งที่ ทำให้เกิดประเทศในโลกที่สามที่ต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาตัวเองจึงใช้การสื่อสารเข้าไปพัฒนาคนในระดับรากหญ้า

M.J.R David ได้กำหนดกรอบแนวคิดของสื่อวิทยุที่มีส่วนในการเข้าไปพัฒนาคนท้องถิ่นไว้ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

แนวคิดและปรัชญากระบวนการสื่อสารในชุมชน

ตามที่ World Association of Community Radio Broadcaster ได้นิยามความหมายของวิทยุชุมชนไว้ว่า

“วิทยุชุมชนเป็นรายการเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงสังคม วิทยุชุมชนยังเป็นการสื่อสารแบบประชาธิปไตยที่ให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิทยุเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความแตกต่างของรูปแบบการดำเนินชีวิตตามบริบททางสังคม”

M.J.R David ได้เพิ่มเติมว่า วิทยุชุมชนเป็นการส่งกระจายเสียงคลื่นสั้นเพื่อครอบคลุมกลุ่มผู้ฟังเฉพาะพื้นที่เท่านั้นเพื่อเพิ่มโอกาสและความเป็นไปได้ในการเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการของประชาชน

รูปแบบรายการวิทยุชุมชนจะแตกต่างจากวิทยุกระจายเสียงทั่วไปที่ วิทยุชุมชนเน้นให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม ร่วมแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์ที่คนในท้องถิ่นให้ความสนใจ โดยแบ่งประเภทรายการของวิทยุชุมชนตามการนำเสนอของเรื่องดังนี้

1. เป็นเรื่องราวที่เพิ่งเกิดขึ้นของปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่น การขายข้าวเปลือกในช่วงฤดูเพาะปลูก
2. เป็นเรื่องราวที่น่าเอออย่าง หรือเรื่องน่ายกย่อง เช่น เกษตรกรตัวอย่างที่มีวิธีการปลูกพืชอย่างไรให้ได้ผลดี
3. การอธิบายบริบททางสังคม สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชน
4. วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อแสดงเอกลักษณ์ของชุมชน
5. การแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาของชาวนา

รูปแบบรายการวิทยุชุมชน

รูปแบบรายการของเอเซียมีมากมายหลายรูปแบบ แต่เป็นหลักการทั่วไปมี 2 ประเภท คือ

1. เป็นรูปแบบรายการที่ผู้ผลิตรายการจะต้องออกไปทำรายการนอกสถานที่และผลิตรายการโดยใช้สถานีในท้องถิ่นนั้นจัดรายการและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและถ่ายทอดออกมายังเครือข่ายแม่ของระบบวิทยุของประเทศ รูปแบบนี้มีอยู่ในประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย ปาปัวนิวกินี

2. วิทยุชุมชนที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ มีสถานีวิทยุอยู่ในพื้นที่ที่มีผู้ฟังในระยะใกล้เคียงสถานี่เป็นรูปแบบรายการเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตท้องถิ่นมีคลื่นเป็นของตัวเอง บริหารงบประมาณเองด้วยต้นทุนต่ำ ทำขึ้นเองเฉพาะชุมชนเล็กๆ

ปัญหาและข้อจำกัดของวิทยุชุมชน

การก่อตั้งวิทยุชุมชนขึ้นมามีการเผชิญปัญหามากมายแยกได้เป็นปัญหาทางการเมือง นโยบาย การบริหาร ความชำนาญ และงบประมาณ

ข้อจำกัดทางการเมือง

รัฐบาลโดยส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นผู้ที่มิหน้าที่ควบคุมระบบการสื่อสารเพราะมันหมายถึงความมั่นคงในตำแหน่ง รายการวิทยุชุมชนหัวใจหลักเลยคือการเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการด้วยตนเอง จึงทำให้รายการวิทยุสามารถฉีกกำลังภายในชุมชนให้ลุกขึ้นมามีปากมีเสียงตอบโต้นโยบายของรัฐบาลหรือสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้ ผู้นำทางการเมืองจึงไม่ต้องการให้เกิดการวิจารณ์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อตำแหน่งในรัฐบาลของพวกเขาได้

ข้อจำกัดทางด้านนโยบาย

โดยส่วนมากวิทยุชุมชนจะอยู่ภายใต้การดูแลของระบบการสื่อสารใหญ่ของประเทศจึงทำให้การบริหารมาจากส่วนกลางในลักษณะรวมศูนย์ วิทยุชุมชนจึงยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากการบริหารจากส่วนกลางไม่กำหนดนโยบายลงไปสู่ชุมชนท้องถิ่น นโยบายของรัฐบาลอาจจะไม่อยู่ในหลักการของวิทยุท้องถิ่นนั้นทั้งยังก่อให้เกิดการขัดแย้งขึ้นได้อีกด้วย Librero ยังกล่าวว่าวิทยุชุมชนมีความเสี่ยงถ้าหากจะนำมาตั้งยังท้องถิ่นและเป็นไปได้ยาก

ข้อจำกัดเรื่องความชำนาญ

ข้อจำกัดของนักจัดรายการก็เป็นปัญหาหนึ่งของรายการวิทยุชุมชนที่เจ้าหน้าที่กระจายเสียงโดยส่วนใหญ่มีความชำนาญในการจัดรายการเพื่อคนกลุ่มใหญ่ จึงทำให้เลือกนำเสนอรูปแบบรายการตามที่ตัวเองถนัด ถ้าหากให้ประชาชนเข้าไปร่วมจัดรายการด้วยนักจัดรายการเดิมจะทำให้ตัวเองรู้สึกสูญเสียการควบคุม ไม่มีอิสระ เพราะต้องเปลี่ยนแปลงการทำงานเพื่อให้เป็นไปตามหลักการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

ในด้านของช่างเทคนิคก็จะรู้สึกไม่สะดวกสบายที่ต้องมาใช้อุปกรณ์ต้นทุนต่ำ จึงทำให้รายการวิทยุชุมชนจะต้องเกิดจากความร่วมมือของหลายๆฝ่าย หลายสถาบันถ้าหากหน่วยงานที่ดูแลการสื่อสารไม่ให้ความร่วมมือ วิทยุชุมชนก็จะไม่เกิดขึ้น

ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ

ในประเทศที่ยากจนระบบการสื่อสารก็จะไม่ได้รับการดูแลให้มีประสิทธิภาพ เพราะไม่มีเงินสนับสนุน วิทยุชุมชนจึงไม่เน้นการใช้เครื่องมือสื่อสารที่มีราคาแพง ใช้อาสาสมัครในชุมชนเสนอให้ใช้คลื่นฟรี และหางบประมาณจากหน่วยงานอื่นและประสานความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน

จากตัวอย่างการประเมินผลงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเอเชียของ M.J.R David ซึ่งได้ทำการศึกษาเอาไว้เป็นแนวทางเบื้องต้นเพื่อทำการทดลองจัดรายการวิทยุชุมชน Mahaweli ในประเทศศรีลังกา ร่วมกับองค์กร UNESCO และ สถาบัน DANIDA ออกอากาศตั้งแต่ปี 1981

จุดประสงค์หลักของโครงการก็เพื่อเป็นการเตรียมช่องทางเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังในชนบทของ Mahaweli เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบและกระบวนการบริหารในชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนเอง การทดลองประสบความสำเร็จและขยายโครงการออกไปอีกหลายส่วน เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการพัฒนาชนบทในประเทศศรีลังกา SLBC เห็นว่าวิทยุสามารถเข้าไปเป็นสื่อในการพัฒนาประเทศได้ และเป็นเครื่องแสดงมุมมองของประชาชนได้

จากผลงานศึกษาของ M.J.R David ดังกล่าวไปข้างต้นนี้ คณะวิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนของจังหวัดน่านในส่วนของปัจจัยที่ทำให้รายการวิทยุชุมชนมีข้อจำกัด และลักษณะการจัดรายการ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัดน่าน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมา ปัจจัยเชิงโครงสร้าง การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานใน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” และศึกษา “ความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่านที่มีต่อวิทยุชุมชน” และนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นว่ารายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านเป็นวิทยุชุมชนในความต้องการของชุมชนแล้วหรือยัง ซึ่งแบ่งได้เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

-
ประเด็นที่ 1	ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน)
ประเด็นที่ 2	รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน)
ประเด็นที่ 3	ปัจจัยเชิงโครงสร้างในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน)
-
ประเด็นที่ 4	ความต้องการของชุมชนจังหวัดน่านที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน “วิทยุชุมชน”
-

ทั้ง 4 ประเด็นข้างต้นนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 : ประเด็นที่ 1, 2 และ 3 เป็นส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ส่วนที่ 2 : ประเด็นที่ 4 เป็นส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ “ความต้องการของชุมชนต่อวิทยุชุมชน”

ทั้งนี้คณะวิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลในลักษณะต่างๆ เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมทั้งสองส่วน ดังแผนภาพที่ 1 ต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร (document)	→	ประเด็นที่ 1 ประเด็นที่ 2	ส่วนที่ 1
2. การศึกษาข้อมูลจากเทปบันทึกรายการ	→	ประเด็นที่ 1 ประเด็นที่ 3	
3. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)	→	ประเด็นที่ 4	ส่วนที่ 2
4. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ	→	ทุกประเด็น	ส่วนที่ 1 และ 2
5. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)	→		
6. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation)	→		

แผนภาพที่ แสดงการเก็บข้อมูลของงานวิจัย

รายละเอียดของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนตามลำดับก่อนหลัง โดยแยกตามลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นสถานการณ์ต่างๆ ที่คณะวิจัยได้พบในขณะเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์หรือแนวทางสำหรับโครงการวิจัยอื่นๆ ในการเก็บข้อมูลทำการวิจัยเพื่อชุมชนต่อไป

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

คณะวิจัยเก็บข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

คณะวิจัยเก็บข้อมูลจากเอกสารโดยมีกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1 เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนโดยภาพรวมภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ทั้งในด้านนโยบาย แนวคิด รูปแบบ เนื้อหา วิธีการดำเนินงาน ที่เกี่ยวกับวิทยุชุมชน จากเอกสารสิ่งพิมพ์ และการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อมูลทางเอกสารของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านจากเจ้าหน้าที่ สวท.จังหวัดน่าน อาทิ ผังรายการของสถานี เอกสารการประชุม บทวิทยุ บันทึกต่างๆ ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ที่ออกอากาศตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น. ทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน คลื่นความถี่ FM 94.75 MHz (เริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2543)

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องชุมชน หรือข้อมูลของจังหวัดน่าน ได้แก่ งานวิจัยของท้องถิ่น ข้อมูลเอกสารทางด้านประชากร ลักษณะภูมิประเทศ แผนที่แนะนำสถานที่ในจังหวัดน่าน หนังสือพิมพ์ข่าวท้องถิ่น เป็นต้น รวมทั้งสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตควบคู่ไปด้วย

กลุ่มตัวอย่างเอกสารเกี่ยวกับรูปแบบ และเนื้อหา “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

สำหรับข้อมูลจากเอกสาร บทวิทยุ และการจดบันทึกของผู้ดำเนินรายการเท่าที่มีปรากฏอยู่ ตั้งแต่วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ถึงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2544 มีเพียง 41 ตอนเท่านั้น เนื่องจากทั้ง สวท.น่าน และผู้ดำเนินรายการไม่มีการเก็บรวบรวมสคริปต์รายการไว้ มีเพียงบางท่านเท่านั้นที่เก็บข้อมูลสำคัญๆในวันที่ตนเองดำเนินรายการเท่านั้น และบางครั้งเป็นเพียงกระต่ายจืดโน้ตสั้นๆของผู้ดำเนินรายการเอง หรือมีแนวคำถามกว้างๆเพื่อถามผู้ร่วมรายการและผู้ร่วมรายการจะเป็นผู้ตอบคำถามสด เพราะเป็นเรื่องงานที่ผู้ร่วมรายการปฏิบัติอยู่จึงไม่มีการทำเป็นบทวิทยุอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาทำการศึกษา อันได้แก่

1. กลุ่มแม่บ้านบ้านน้ำไคร้ อำเภอท่าวังผา ออกอากาศวันที่ 14 มิถุนายน 2544
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหุน อ.ท่าวังผา ออกอากาศวันที่ 15 มิถุนายน 2544
3. การดูแลสุขภาพในวันเข้าพรรษา ออกอากาศวันที่ 3 กรกฎาคม 2544
4. กลุ่มแม่บ้านทำเครื่องจักสาน ตำบลปัวชัย ออกอากาศวันที่ 10 กรกฎาคม 2544
5. การออกกำลังกายของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ออกอากาศวันที่ 31 กรกฎาคม 2544
6. เวทีสัญจรวันระพีพิดาแห่ง ก.ม.ไทย หน้าศาลจังหวัด ออกอากาศวันที่ 7 สิงหาคม 2544
7. ปัญหาน้ำท่วมบ้านท่าลี่ อำเภอเมือง ออกอากาศวันที่ 21 สิงหาคม 2544
8. ประเพณีตานก๋วยสลากและแข่งเรือประเพณี ออกอากาศวันที่ 28 สิงหาคม 2544
9. เวทีสัญจร การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทของอำเภอบัว ออกอากาศวันที่ 6 กันยายน 2544
10. ความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านบ้านนาท้อเด่น ต.ถ้ำตอง ออกอากาศ 7 กันยายน 2544
11. กลุ่มอนุรักษ์ดนตรีไทยเยาวชนตำบลเมืองจาง ออกอากาศวันที่ 18 กันยายน 2544

12. เวทีสัญจรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อำเภอแม่จริม ออกอากาศวันที่ 20 กันยายน 2544
13. นักกีฬาเปตองผู้สูงอายุบ้านอรัญญาวาส ออกอากาศวันที่ 25 กันยายน 2544
14. กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด อำเภอแม่จริม ออกอากาศวันที่ 27 กันยายน 2544
15. ปัญหาเอดส์ในกลุ่มชาวเขาของสมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาแม่ในประเศไทย
ออกอากาศวันที่ 1 ตุลาคม 2544
16. กลุ่มแม่บ้านทำสินค้าหัตถกรรม ออกอากาศวันที่ 9 ตุลาคม 2544
17. เรื่องของตำบลน้ำเกีฮ้น ออกอากาศวันที่ 11 ตุลาคม 2544
18. กลุ่มทอผ้าบ้านฝาง อำเภอเวียงสา ออกอากาศวันที่ 12 ตุลาคม 2544
19. เรียนรู้ภาษาคำเมือง ประเพณีเมืองน่าน คำ จ้อย ซอ เมืองน่าน ออกอากาศวันที่ 15
ตุลาคม 2544
20. การดูแลสุขภาพจิตของครอบครัว จากโรงพยาบาลน่าน ออกอากาศที่ 16 ตุลาคม 2544
21. กลุ่มเครื่องเงินตำบลปากลาง อำเภอปัว ออกอากาศวันที่ 17 ตุลาคม 2544
22. ตานฉลากยี่เป็ง ออกอากาศวันที่ 22 ตุลาคม 2544
23. งานประเพณีลอยกระทง ออกอากาศวันที่ 23 ตุลาคม 2544
24. สำนักงานเกษตรแนะวิธีปลูกและดูแลลำไย ออกอากาศวันที่ 25 ตุลาคม 2544
25. เวทีสัญจร งานวันเกษตรกร โรงเรียนชาวนา บ้านทุ่งฮ้อง อ.ท่าวังผา ออกอากาศวันที่ 30
ตุลาคม 2544
26. การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกลุ่มแม่บ้านบ้านกอก ออกอากาศวันที่ 6 พฤศจิกายน 2544
27. สัปดาห์เบาหวาน ออกอากาศวันที่ 13 พฤศจิกายน 2544
28. ปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนปฏิบัติธรรม ออกอากาศวันที่ 20 พฤศจิกายน 2544
29. กฎหมายค้าประกัน ข้อต่อสู้และสิทธิของกฎหมาย ออกอากาศวันที่ 25 พฤศจิกายน 2544
30. เครือข่ายกลุ่มหอพักนักเรียนชาวเขาอำเภอแม่จริม ออกอากาศวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544
31. การกีฬาต้านยาเสพติดของเทศบาลเมืองน่าน ออกอากาศวันที่ 27 พฤศจิกายน 2544
32. พรบ.สุราเถื่อนโดยสรรพสามิตจังหวัด ออกอากาศ 28 พฤศจิกายน 2544
33. กองทุนหมู่บ้านสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ออกอากาศวันที่ 29 พฤศจิกายน 2544
34. กลุ่มทอผ้าที่กระตุกบ้านหนองเต่า ออกอากาศวันที่ 11 ธันวาคม 2544
35. ประวัติพระเจ้าทองทิพย์วัดสวนตาล ออกอากาศวันที่ 12 ธันวาคม 2544
36. ประเพณีพื้นบ้านเมืองน่านบ้านเฮา ออกอากาศวันที่ 14 ธันวาคม 2544
37. อนุรักษ์คำเมืองโดยพระครูโสภาส ตำบลน้ำแก่น ออกอากาศวันที่ 21 ธันวาคม 2544
38. ประชาสัมพันธ์งานนุ่งผ้า่าน ออกอากาศวันที่ 25 ธันวาคม 2544
39. ปันจักรยานเพื่อสุขภาพ ชมรมจักรยานเมืองน่าน ออกอากาศวันที่ 26 ธันวาคม 2544

40. เจ้าหน้าที่แรงงานแนะวิธีการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากนายจ้าง ออกอากาศวันที่ 27 ธันวาคม 2544
41. กลุ่มแม่บ้านบ้านน้ำครกเก่าแปรรูปอาหารจากเนื้อปลา ออกอากาศวันที่ 29 ธันวาคม 2544

การศึกษาข้อมูลเอกสารบทวิทยุในขั้นตอนนี้ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบและเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร รวมทั้งเพื่อให้ทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของ บุคคล กลุ่ม องค์กรจากชุมชนท้องถิ่นว่ามีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการหรือไม่อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างเอกสารเกี่ยวกับวิธีดำเนินงาน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

คณะวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประชุมของชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมาทำการศึกษาถึงวิธีดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. เอกสารวาระการประชุมคณะกรรมการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 1/2543 ลงวันพฤหัสบดีที่ 27 กรกฎาคม 2543
2. เอกสารสรุปการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 2/2543 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2543
3. เอกสารสรุปการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 3 ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544
4. เอกสารรายงานการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 4/2544 ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544
5. เอกสารรายงานการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 5/2544 ลงวันจันทร์ที่ 16 กรกฎาคม 2544
6. เอกสารระเบียบวาระการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 6/2544 ลงวันพุธที่ 31 ตุลาคม 2544
7. เอกสารระเบียบวาระการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 7/2544 ลงวันจันทร์ที่ 17 ธันวาคม 2544

นอกจากเอกสารการประชุมที่กล่าวข้างต้นแล้ว คณะวิจัยยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น เอกสารประวัติการก่อตั้งสวท.น่าน เอกสารการดำเนินงานของสวท.น่าน เอกสารการจัดอบรมสมาชิก เอกสารรายชื่อสมาชิกวิทยุชุมชน เป็นต้น

เพื่อนำมาประกอบความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

2. การศึกษาข้อมูลจากเทปบันทึกรายการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเทปบันทึกรายการก็นำมาศึกษาในรูปแบบ และเนื้อหารายการอย่างละเอียด หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิทยุแล้ว เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และนำมาศึกษาคู่ไปกับการสังเกตการณ์ว่ามีปัจจัยใดมีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการ โดยข้อมูลจากเทปบันทึกรายการคณะวิจัยได้เก็บรวบรวมมาจาก 3 แหล่งข้อมูลด้วยกัน ได้แก่

2.1 จากผู้ดำเนินรายการ ซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนได้บันทึกเก็บไว้เมื่อตนเองเป็นผู้ดำเนินรายการหรือเป็นผู้ร่วมรายการเพื่อนำกลับมาฟังอีกครั้งหลังออกอากาศไปแล้ว และนำข้อเสียของตนเองที่พบไปปรับปรุงจำนวน 4 ม้วน

2.2 จากเจ้าหน้าที่ สวท.น่าน ซึ่งได้บันทึกไว้บางส่วนเท่านั้นเพียง 3 ม้วน

2.3 จากคณะวิจัยเอง ซึ่งได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในห้องส่งและบันทึกเทปเอาไว้ประมาณหนึ่งสัปดาห์ ระหว่างวันที่ 25-29 พฤศจิกายน 2544 เป็นจำนวน 5 ม้วน

3. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview)

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกนี้ มีประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือ เพื่อศึกษาความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” และ ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการดำเนินงาน โดยหลังจากที่คณะวิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินงาน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” และขณะที่คณะวิจัยเข้าสังเกตการณ์ในห้องส่ง ทำให้คณะวิจัยพบว่า มีบุคคลใดบ้างสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกับคณะวิจัยได้ โดยเริ่มต้นที่ ผู้อำนวยการสถานี สวท.น่าน ในฐานะเป็นผู้ให้เวลาและรับผิดชอบด้านสถานที่ในการดำเนินรายการตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ และใช้วิธี (Snowball Technic) คือ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องจากการถูกแนะนำหรือกล่าวถึงในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) แก่คณะวิจัยมีจำนวน 10 ท่าน ดังต่อไปนี้ คือ

(1) คุณฉัตรชัย เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	ผู้อำนวยการ สวท.น่าน
	ประธานชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
(2) คุณรติพร บุญคง	เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ สวท.น่าน
	เลขานุการชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
(3) นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ	คณะทำงานประชาคมจังหวัดน่าน
	รองประธานชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
(4) คุณสำรวย ผัดผล	เลขาธิการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน
	ฝ่ายวิชาการชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
(5) คุณบานจิตร สายรอกำ	ผู้ดำเนินรายการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน
(6) คุณเพียรพิศ ยะวิญญาญ	ผู้ดำเนินรายการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน
	ผู้ช่วยเหรัญญิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
(7) คุณอภิชัย แซ่เล่า	ผู้ดำเนินรายการ ตัวแทนจากชุมชนชาวเขา อ.ท่าวังผา
(8) คุณสง่า สมจิตร	ผู้ดำเนินรายการ ตัวแทนจากชุมชนบ้านสวนตาล
(9) คุณวุฒิไกร กุลกัลชัย	ผู้ดำเนินรายการ ตัวแทนจากชุมชน ต.น้ำเกี๋ยน
(10) คุณล้วน อุปนันท์	ผู้ดำเนินรายการ ตัวแทนจากชุมชนบ้านถ้ำตอง

โดยมีแนวคำถาม ตามประเด็นที่ตั้งไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
2. ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ สวท.น่าน

- สวท.น่านมีการดำเนินงานอย่างไร ใครทำหน้าที่อะไรบ้าง
- ลักษณะรายการของ สวท.น่านเป็นอย่างไร มีหน่วยงานไหนเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง
- รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีความเป็นมาอย่างไร
- ทำไมถึงคิดริเริ่มจัดรายการวิทยุชุมชน
- สวท.น่านสนับสนุนการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชน

- ท่านเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการได้อย่างไร
- ที่มาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านก่อนมีคณะกรรมการเป็นอย่างไร

- คณะกรรมการบริหาร มีใครบ้าง และแต่ละคนทำหน้าที่อะไรบ้าง
- คณะกรรมการบริหารมีการบริหารจัดการกับรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์องค์กรพัฒนาเอกชน

- ท่านเข้าร่วมในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้อย่างไร
- ท่านปฏิบัติหน้าที่อะไรในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
- ท่านทำหน้าที่อะไรในมูลนิธิคนเมืองน่าน และมีลักษณะงานเป็นอย่างไร
- ทำไมถึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

- ท่านมาจากชุมชนใด ประกอบอาชีพอะไร
- ท่านเข้าร่วมในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้อย่างไร
- ท่านทำหน้าที่อะไรบ้างในรายการ
- รูปแบบที่ท่านดำเนินรายการมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีที่มาอย่างไร
- เนื้อหารายการที่ท่านจัด ท่านได้มาหรือมีแนวความคิดมาจากที่ใด
- ขั้นตอนของการดำเนินรายการของท่านแต่ละครั้งทำอย่างไรบ้าง

ข้อมูลที่ได้รับจากทั้ง 3 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น จะสามารถครอบคลุมส่วนที่ 1 ซึ่งตรงกับปัญหานำวิจัยข้อที่ 1 2 และ 3 ได้แก่ ความเป็นมา รูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงาน ของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ที่สะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับผู้ฟัง ระดับผู้ดำเนินรายการ และระดับผู้วางแผน กำหนดนโยบาย ซึ่งคณะวิจัยจะนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในลำดับต่อไปได้อีกด้วย

ในขั้นต่อไป คณะวิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูลในส่วนที่สอง ข้อมูลที่เกี่ยวกับ “ความต้องการที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานวิทยุชุมชนของชุมชนในจังหวัดน่าน” ซึ่งตรงกับปัญหานำวิจัยข้อที่ 4 : ความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่านที่มีต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานวิทยุชุมชน คณะวิจัยทำการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะดังนี้

ส่วนที่ 2 : ข้อมูลที่เกี่ยวกับ “ความต้องการที่มีต่อวิทยุชุมชนของชุมชนในจังหวัดน่าน”

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในการศึกษาความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับวิทยุชุมชนนั้น คณะวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยออกแบบเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการตามขั้นตอนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ หลังจากที่คณะวิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นตามลำดับดังนี้แล้ว

1. ในระหว่างทำการเก็บข้อมูลศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์จะลึกเกี่ยวกับความเป็นมาและรูปแบบเนื้อหา ที่ สวท.น่าน คณะวิจัยได้ชวนแกนนำในการทำ”รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” คือ เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน คุณรติพร บุญคง และคุณวิจิตรา โกสีย์ มาเป็นผู้ร่วมวิจัยเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ ในฐานะผู้รู้ปัญหาที่อยู่ในชุมชน รวมทั้งในฐานะนักการสื่อสารที่สามารถทำให้วิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชนเกิดการปฏิบัติการได้จริง และยังสะท้อนให้เห็นปัจจัยเชิงโครงสร้างในการทำรายการวิทยุชุมชนที่เกิดจากสถานะท้องถิ่นของภาครัฐ

2. ระหว่างการเก็บข้อมูลสังเกตการณ์ในชุมชน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเชิงโครงสร้างของชุมชน ที่เอื้อต่อวิทยุชุมชน คณะวิจัยได้พบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน และกลุ่มในชุมชน หลายท่าน และได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับแกนนำเหล่านั้น ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่เข้าใจปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดีมาร่วมเป็นผู้ให้คำปรึกษา ร่วมกันดำเนินการให้เกิดการปฏิบัติการเกี่ยวกับวิทยุชุมชนขึ้นในชุมชน และให้พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับคณะวิจัยหลายครั้ง ดังมีรายนามต่อไปนี้

2.1 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง

คุณทองมัน บุรณศรี หัวหน้าบ้านพระเกิด

คุณพ่ายพ์ สัตยวงศ์ หัวหน้าบ้านสวนตาล

คุณพรรณี ณ น่าน ชมรมเปตองจังหวัดน่าน

คุณสง่า สมจิตร อสม.บ้านสวนตาล

คุณลุงแก้ว ยวงแก้ว เกษตรกรสวนส้มโอ

2.2 ชุมชนบ้านน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียงแช่แห้ง

คุณวุฒิชัย กุลกัลชัย ประธานหอกระจายข่าวบ้านน้ำเกียน

คุณคาค ดำดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5

2.3 ชุมชนเมืองจาง กิ่งอำเภอภูเพียงแช่แห้ง

คุณเพียรพิศ ยะวิญชาญ อาสาสมัครมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน

คุณสำรวจ ผลัดผล เลขธิการมูลนิธิอีกเมืองน่าน

พระปลัดศิริ วัฏฏะเพียงแซ่แห่ง

2.4 ชุมชนเชียงกลาง อำเภอเชียงกลาง

คุณกานดา เรืองศรี อาจารย์โรงเรียนเชียงกลาง

คุณหม่ออุทัย คุณหม่อประจำโรงพยาบาลเชียงกลาง

2.5 ชุมชนแม่จริม อำเภอแม่จริม

คุณสนิท ปัญญาวงศ์ เกษตรอำเภอแม่จริม

2.6 ชุมชนนาหมื่น อำเภอนาหมื่น

คุณมานพ ดวงเสาร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านนาทะนุง

คุณเชติพล ตาน้อย เลขาชมรมวิทยุนาหมื่น

เมื่อคณะวิจัยเก็บข้อมูลจากทั้งสองส่วน ร่วมกับการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้คณะวิจัย พบว่า ชาวบ้านยังมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชนไม่มากเท่าที่ควร กลุ่มชาวบ้านที่คณะวิจัยได้เข้าไปพูดคุยในระหว่างที่เขาปฏิบัติงานในไร่ หรือนั่งทำงานอยู่ในบ้าน ยังไม่มีความรู้เรื่องแนวคิดวิทยุชุมชน ทราบแต่เพียงว่ามีคนที่พวกเขารู้จักเข้าไปพูดในรายการวิทยุเวลาบ่ายๆเท่านั้น เมื่อคณะวิจัยนำผลที่ได้มาประกอบกับกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในรายการจึงพบว่า มีเพียงแต่กลุ่มผู้นำ ช่างราชการ ผู้นำกลุ่มองค์กรที่เคยมาออกรายการ เพียงกลุ่มเล็กๆเท่านั้นที่ทราบเรื่องหลักการของวิทยุชุมชนดี คณะวิจัยจึงได้นำปัญหาที่พบมาออกแบบเครื่องมือ โดยมีการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคย

วิธีการ : คณะวิจัยดำเนินกิจกรรมสร้างความคุ้นเคย โดยวิธีการแนะนำตนเอง และให้ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตนเอง โดยระบุอายุ และอาชีพ

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภูมิหลังของแต่ละคนซึ่งสะท้อนให้เห็นบริบทของชุมชนได้ และเพื่อได้รับความไว้วางใจจากผู้ร่วมประชุมซึ่งส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างจริงใจ และตรงไปตรงมาและเป็นกันเอง

ขั้นตอนที่ 2 : ปรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุ และวิทยุชุมชนให้เข้าใจตรงกัน

วิธีการ : คณะวิจัยให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุม เขียนความเข้าใจของ “วิทยุ” ลงในกระดาษที่แจกให้ และนำคำตอบที่ได้มาสรุปรวมเป็นแผนที่ทางความคิด (mind map) และอธิบาย

คำตอบที่ได้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “วิทยุ” ก่อน ซึ่งจะเชื่อมโยงกับขั้นตอนต่อไปซึ่งเป็นความหมายของคำว่า “วิทยุชุมชน”

วัตถุประสงค์ : เพื่อปรับความเข้าใจเรื่องวิทยุ และวิทยุชุมชน ให้ตรงกัน เพราะเมื่อถามความต้องการจะได้คำตอบที่ออกมาจากความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรายการได้อย่างน่าเชื่อถือ เพราะเกิดจากความเข้าใจที่ตรงกันแล้ว และนำข้อมูลที่ได้มาเป็นกรอบในการให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชนได้ว่าแตกต่างจากวิทยุธรรมดาอย่างไร

ขั้นตอนที่ 3 : ให้ความรู้ และความหมาย “วิทยุชุมชน”

วิธีการ : เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจคำว่าวิทยุแล้วคณะวิจัยจึงให้ความรู้เกี่ยวกับ “วิทยุชุมชน” ซึ่งเนื้อหาในการให้ความรู้มีประเด็นหลักๆ อันประกอบไปด้วย

1. ที่มา และความหมายของ “วิทยุชุมชน”
2. บทบาทหน้าที่ของวิทยุชุมชน
3. ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างไรบ้าง
4. ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนเพราะอะไร

และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมสอบถาม และแสดงความคิดเห็นได้ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้อง “วิทยุชุมชน” ในลักษณะการเสวนาร่วมกัน

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นความแตกต่างของ วิทยุในรูปแบบเดิมซึ่งภาครัฐเป็นเจ้าของ ชาวบ้านเป็นแต่เพียงผู้ฟังไม่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะอื่นได้เลย กับ วิทยุชุมชนที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับต่ำสุดคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบจนถึงระดับการเป็นเจ้าของคลื่นได้ และชี้ให้เห็นข้อดีของการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับด้วย

ขั้นตอนที่ 4 : ดำเนินการให้ทุกกลุ่มในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน

วิธีการ : คณะวิจัยจัดให้ผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งออกเป็นกลุ่ม ประมาณ 3-4 กลุ่ม โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งกลุ่มกันเอง โดยคณะวิจัยจะไม่เข้าไปจัดกลุ่มให้ เพราะคณะวิจัยได้ศึกษาปัญหาของชุมชนมาก่อนแล้วว่า ผู้นำทางความคิดมีอิทธิพลอย่างมากต่อการชักนำความคิดเห็น หากมีการแสดงความคิดเห็นในลักษณะกลุ่ม โดยเฉพาะในชุมชนจังหวัดน่าน ที่ผู้ชายมักเป็นผู้นำและผู้หญิงมักเป็นผู้ตาม รวมทั้งระบบการให้เกียรติกับผู้ที่อาวุโสกว่า เป็นต้น

วัตถุประสงค์ : การดำเนินการประชุมในขั้นตอนนี้ก็เพื่อให้ทุกกลุ่มย่อยในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้มากที่สุด โดยหลีกเลี่ยงปัญหาการมีผู้นำทางความคิดในกลุ่มให้น้อยที่สุดเพื่อให้คนที่ไม่ค่อยได้มีเสียงในชุมชนได้ร่วมคิดด้วย ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ

กลุ่มแม่บ้าน ก็มักจะรวมกลุ่มกันเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน เมื่อมีความคุ้นเคยกันก็กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็จะมาจากตัวแทนกลุ่มแม่บ้านในชุมชนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 5 : แสดงความต้องการร่วมกันต่อ “วิทย์ชุมชน”

วิธีการ : คณะวิจัยตั้งคำถาม 3 ข้อ เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน ได้แก่

1. รูปแบบรายการวิทย์ชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร
2. เนื้อหาในรายการวิทย์ชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร
3. วิธีดำเนินงานในรายการวิทย์ชุมชนควรเป็นอย่างไร

โดยให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นร่วมกัน แล้วส่งตัวแทนมานำเสนอความคิดเห็นของกลุ่ม โดยในขณะที่ตัวแทนนำเสนอผลที่ได้นั้น คณะวิจัยได้จัดทำแผนที่ทางความคิดโดยสรุปรวมคำตอบที่เหมือนกันหรือเรื่องเดียวกัน แต่ใช้ถ้อยคำต่างกันให้เป็นคำตอบเดียว เพื่อให้เป็นคำตอบของวิทย์ชุมชนตามความต้องการของชุมชนนั้นๆ เพียง 1 คำตอบ และนำมาสรุปรวมเป็นภาพวิทย์ชุมชนตามความต้องการของชุมชนนั้น และอธิบายให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “วิทย์” และ “วิทย์ชุมชน” ที่ชาวบ้านสามารถกำหนดรูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงานได้เอง

วัตถุประสงค์ : เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากความต้องการของชุมชนเพื่อนำไปวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับรายการวิทย์ชุมชนคนเมืองน่านว่าสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นฐานแนวคิดที่ว่า วิทย์ชุมชนต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

พร้อมกันนี้คณะวิจัยยังได้ร่วมกับ “รายการวิทย์ชุมชนคนเมืองน่าน” ดำเนินการจัดรายการนอกสถานที่ในรูปแบบเวทีสัญจรออกอากาศสด ในขณะที่คณะวิจัยจัดประชุมด้วย โดยมีสมาชิกชมรมวิทย์ชุมชนคนเมืองน่านเป็นผู้ดำเนินรายการ และมีผู้ร่วมรายการเป็นหัวหน้ากลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ มานำเสนองานหรือกิจกรรมของกลุ่ม และถ่ายทอดเสียงในขณะที่ตัวแทนของแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานวิทย์ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถพูดผ่านรายการวิทย์ได้ และแสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อได้อย่างไรบ้าง

การตั้งคำถามของคณะวิจัยตามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันคิดนั้น เริ่มจากปัญหาระดับที่กว้างครอบคลุมประเด็นให้มากที่สุดคือคำถามว่า “วิทย์” เป็นอย่างไร และนำเสนอประเด็นแบบเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่อยๆ คือ “วิทย์ชุมชน” และขั้นตอนสุดท้ายคือ “รูปแบบเนื้อหา และวิธีดำเนินงาน” ซึ่งคำตอบที่ได้จากผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละชุมชน สามารถแสดงถึง

ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และสามารถนำเอาข้อมูลไปปฏิบัติได้จริง รวมทั้งได้ชี้ให้เห็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนของชาวบ้านในระดับผู้ผลิต ผู้ร่วมรายการ และผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งอยู่ในขั้นของการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นเรื่อยๆ

การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ คณะวิจัยได้ดำเนินการทั้งหมด 6 ครั้งด้วยกัน และในแต่ละชุมชนมีผู้เข้าร่วมประชุม ดังจำนวนต่อไปนี้

ชุมชนที่ 1 **ชุมชนตำบลน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียงแซ่แห่ง** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2545 ตั้งแต่เวลา 14.00-17.00 น. ที่ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม	: 29 คน เป็นชาย 17 คน หญิง 12 คน
อายุของผู้เข้าร่วมประชุม	: ระหว่าง 13 – 65 ปี
อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม	: เกษตรกร 22 คน
	รับจ้างทั่วไป 4 คน
	ค้าขาย 2 คน
	นักเรียน 1 คน

ชุมชนที่ 2 **ชุมชนตำบลเมืองจัน กิ่งอำเภอภูเพียงแซ่แห่ง** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2545 ตั้งแต่เวลา 9.00-12.00 น. ที่ ศาลาวัดทุ่งเม้ง

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม	: 59 คน เป็นชาย 34 คน หญิง 25 คน
อายุของผู้เข้าร่วมประชุม	: ระหว่าง 14 – 71 ปี
อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม	: นักเรียน 33 คน
	เกษตรกร 21 คน
	รับจ้าง 3 คน
	แม่บ้าน 2 คน

ชุมชนที่ 3 **ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2545 ตั้งแต่เวลา 14.00-17.00 น. ที่ ศาลาวัดอรุณญาวาส

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม	: 28 คน เป็นชาย 10 คน หญิง 18 คน
อายุของผู้เข้าร่วมประชุม	: ระหว่าง 13 – 79 ปี
อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม	: อาชีพส่วนตัว 11 คน
	รับจ้างทั่วไป 8 คน

แม่บ้าน 4 คน

ค้าขาย 4 คน

นักเรียน 1 คน

ชุมชนที่ 4 **ชุมชนอำเภอเชียงกลาง** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545 ตั้งแต่เวลา 13.00-16.00 น. ที่ลานวัดหนองแดง ตำบลเชียงกลาง

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม : 53 คน เป็นชาย 29 คน หญิง 24 คน

อายุของผู้เข้าร่วมประชุม : ระหว่าง 21 – 80 ปี

อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม : เกษตรกร 21 คน

แม่บ้าน 10 คน

ข้าราชการ 7 คน

อาชีพส่วนตัว 7 คน

รับจ้างทั่วไป 7 คน

พระสงฆ์ 1 รูป

ชุมชนที่ 5 **ชุมชนอำเภอนาหมื่น** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2546 ตั้งแต่เวลา 13.00-16.00 น. ณ ที่ว่าการอำเภอนาหมื่น

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม : 40 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 13 คน

อายุของผู้เข้าร่วมประชุม : ระหว่าง 20 – 81 ปี

อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม : เกษตรกร 22 คน

รับราชการ 7 คน

ค้าขาย 5 คน

รับจ้างทั่วไป 4 คน

พระสงฆ์ 2 รูป

ชุมชนที่ 6 **ชุมชนอำเภอแม่จริม** จัดการประชุมเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2546 ตั้งแต่เวลา 13.00-16.00 น. ณ ที่ว่าการอำเภอแม่จริม

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม : 38 คน เป็นชาย 30 คน หญิง 8 คน

อายุของผู้เข้าร่วมประชุม : ระหว่าง 23 – 75 ปี

อาชีพของผู้เข้าร่วมประชุม : เกษตรกร 30 คน

แม่บ้าน 5 คน

รับราชการ 3 คน

5. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

หลังจากคณะวิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการไปแล้ว 6 ชุมชน พบว่า ข้อมูลที่ได้รับเป็นข้อมูลในลักษณะกว้างๆ ไม่ครอบคลุมในรายละเอียดของประเด็นคำถาม คณะวิจัยจึงปรึกษากับทีมประสานชุดโครงการวิจัยสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งได้รับคำแนะนำให้เพิ่มเติมการเก็บข้อมูลโดยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อสืบค้นข้อมูลที่เป็นรายละเอียดและให้สมาชิกในกลุ่มสังคมย่อยๆ ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและความต้องการได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

การเก็บข้อมูล “ความต้องการวิทยุชุมชนของชุมชนในจังหวัดน่าน” ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มนี้ กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกของแต่ละชุมชนที่เลือกมาทำการศึกษา โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้รวบรวมชาวบ้านจำนวนตั้งแต่ 20 ขึ้นไปมีเกณฑ์ในการเลือกอย่างอิสระคือไม่จำกัดอายุ อาชีพ เพศ วัย และไม่จำกัดว่าฟังหรือไม่ฟังรายการวิทยุชุมชน เพื่อให้ได้คำตอบและก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและครอบคลุมจากคนในทุกกลุ่มของชุมชน และใช้สถานที่ในการจัดประชุมให้อยู่ภายในชุมชนเพื่อความสะดวกในการเดินทาง

ข้อมูลในส่วนนี้คณะวิจัยได้รับความช่วยเหลือจากคณะผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ โดยก่อนเก็บข้อมูลคณะวิจัยได้จัดอบรมเตรียมความพร้อมฝึกปฏิบัติจริง (workshop) ถึงวิธีการเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้คำถามใน 3 ประเด็นหลักคือ รูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน และให้ทุกคนในกลุ่มได้ออกความคิดเห็น รวมทั้งวิธีการตั้งคำถามแบบเจาะลึกในแต่ละคำถามที่ได้มา และในขณะเก็บข้อมูลจะมีการบันทึกเทปไว้ทุกครั้ง เพื่อเป็นนำมาถอดเทปจับประเด็นที่มีความสำคัญเพิ่มเติมจากการจดบันทึกในขณะดำเนินการสนทนากลุ่มร่วมกับชุมชน โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. แบ่งกลุ่มการสนทนากลุ่มในแต่ละชุมชนออกเป็นชุมชนละ 5 กลุ่มๆ ละ 6-7 คน ทั้งนี้ปรับเปลี่ยนตามจำนวนผู้มาร่วมสนทนาในวันนัดหมาย
2. ให้ คณะวิจัย ผู้เก็บข้อมูล และผู้ช่วยจดบันทึก แนะนำตัว
3. ในแต่ละกลุ่มให้ผู้ร่วมประชุมแนะนำตัว
4. นักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม 1 คน และมีผู้ช่วยจดบันทึกและบันทึกเทปอีก 1 คน

5. คณะวิจัยเดินตรวจดูการสนทนาทุกกลุ่มเพื่อให้ความช่วยเหลือ และคำปรึกษากับผู้เก็บข้อมูล รวมทั้งจดบันทึกข้อสังเกต หรือปัญหาที่พบ และถ่ายภาพในระหว่างที่นักศึกษากำลังดำเนินการสนทนากลุ่ม
6. หลังจากจบการสนทนากลุ่มในแต่ละวันแล้ว ทั้งคณะวิจัยและนักศึกษาทุกคนจะประชุมสรุปถึงข้อมูลที่ได้มาในแต่ละชุมชน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน รวมทั้งปัญหา และข้อสังเกตที่แต่ละกลุ่มได้รับมา เพื่อแสดงให้เห็นสภาพสังคมของชุมชนนั้นๆ ได้อีกด้วย

ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม

- ทราบหรือว่าเข้าใจคำว่า “วิทยุชุมชน” ว่าเป็นอย่างไร
- รับรู้เรื่องวิทยุชุมชนมาจากไหน
- อยากให้วิทยุชุมชนเป็นอย่างไร
- คิดว่าวิทยุชุมชนจะมีประโยชน์อะไรบ้าง
- แล้วอยากให้วิทยุชุมชนมีลักษณะการนำเสนอ (รูปแบบรายการ) อย่างไร
- อยากให้ในวิทยุชุมชนมีเนื้อหาอะไรบ้าง และเนื้อหาที่มีลักษณะอย่างไร
- คิดว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- หากจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชน อยากทำหน้าที่อะไร
- ถ้าหากชุมชนนี้จะมีวิทยุชุมชนต้องทำอะไรบ้าง (ใคร ที่ไหน อย่างไร)

สำหรับการเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้ คณะวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 6 ชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **ชุมชนตำบลน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียงแซ่แห่ง** จัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546 ตั้งแต่เวลา 9.00-12.00 น. ณ ที่ศาลาประชุมประจำชุมชน

จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา : 38 คน เป็นชาย 11 คน หญิง 27 คน

อายุของผู้เข้าร่วมสนทนา : ระหว่าง 11-50 ปี

อาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนา : ทำไร่ข้าวโพด 23 คน

นักเรียน 5 คน

ทำไร่ถั่วเหลือง 4 คน

ผู้สูงอายุ 2 คน

ค้าขาย 2 คน

รับจ้าง 2 คน

จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา : 18 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 16 คน

อายุของผู้เข้าร่วมสนทนา : ระหว่าง 16-71 ปี

อาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนา : ค้าขาย 7 คน

ตัดเย็บ 3 คน

รับราชการ 2 คน

แม่บ้าน 2 คน
 นักศึกษา 2 คน
 มัคคุเทศก์ 1 คน
 รับจ้าง 1 คน

5) **ชุมชนตำบลเมืองจันท์ กิ่งอำเภอเพ็ญเพียงแซ่แห่ง** จัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 8
 กุมภาพันธ์ 2546 ตั้งแต่เวลา 13.00-16.00 น. ที่ศาลาวัดทุ่งเม็ง

จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา : 25 คน เป็นชาย 10 คน หญิง 15 คน
 อายุของผู้เข้าร่วมสนทนา : ระหว่าง 17-72 ปี
 อาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนา : เกษตรกร 7 คน

แม่บ้าน 6 คน
 ผู้สูงอายุ 3 คน
 ค้าขาย 2 คน
 รับจ้าง 2 คน
 นักศึกษา 2 คน
 พระสงฆ์ 2 รูป
 ผู้นำชุมชน 1 คน

6) **ชุมชนอำเภอเชียงกลาง** จัดการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2546 ตั้งแต่
 เวลา 13.00-16.00 น. ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลเชียงกลาง

จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา : 15 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 8 คน
 อายุของผู้เข้าร่วมสนทนา : ระหว่าง 39-76 ปี
 อาชีพของผู้เข้าร่วมสนทนา : รับราชการ 5 คน

เกษตรกร 4 คน
 ค้าขาย 4 คน
 ผู้นำชุมชน 1 คน
 ผู้สูงอายุ 1 คน

6. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observer)

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมนี้ คณะวิจัยได้ทำการสังเกตการณ์ตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัย นอกจากนี้เพื่อให้ได้คำตอบของประเด็นที่จะศึกษาตามปัญหาคำถามวิจัยแล้ว บริบทของชุมชนยังมีความสำคัญกับงานวิจัยชิ้นนี้อีกด้วยในด้านของสภาพชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาให้เป็นที่ไปตามความต้องการของชุมชน

โดยคณะวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมใน 4 แหล่งข้อมูล ได้แก่

1. การสังเกตการณ์ที่สถานีและในห้องส่งระหว่างการจัดรายการและออกอากาศรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน รวมทั้งไปมาหาสู่และสร้างความคุ้นเคยที่สถานีตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย เพื่อศึกษาการเข้าถึงสื่อของผู้ฟัง การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ ลักษณะรูปแบบเนื้อหาในรายการ บรรยายภาคขณะออกอากาศ ขั้นตอนการผลิตรายการและนำเสนอออกอากาศ รวมถึงปัจจัยภายในสถานีที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาของรายการ และปรึกษาหารือในลักษณะพูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคนในสวท.น่าน และสมาชิกชมรมซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนต่างๆ

2. คณะวิจัยใช้เวลาในการทำวิจัยอาศัยอยู่ในชุมชนโดยพักอาศัยกับครอบครัวของบุคคลในชุมชนจังหวัดน่าน และสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนบางท่านที่ให้ความกรุณา และจากบุคคลอื่นๆที่รู้จักอยู่ในจังหวัดน่านเป็นระยะเวลาสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล ทำให้รับทราบถึงสภาพการสื่อสาร วิธีการดำเนินชีวิต แบบแผนพฤติกรรมของคนในจังหวัดน่านทั้งในด้านประเพณีและความเป็นอยู่ เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัยภายนอกที่ผลต่อการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหารายการ

3. คณะวิจัยได้เข้าร่วมในการประชุมเวทีแลกเปลี่ยนต่างๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้น เช่น เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของมูลนิธิรักษ์เมืองน่านในประเด็น การแก้ปัญหาผู้ติดเชื้อเอดส์ การรักษาสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานกลืนของชุมชน เวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิทยุชุมชนจัดโดยมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนาร่วมกับสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ การประชุมที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนในจังหวัดอื่นๆ เพื่อสังเกตการณ์อย่างกว้างๆกับทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน อันจะนำมาเป็นประโยชน์กับงานวิจัยชิ้นนี้ในหลายๆด้าน

4. คณะวิจัยสังเกตการณ์สภาพของชุมชนจากทุกๆ ขั้นตอนในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง เช่น ในขณะที่เก็บข้อมูลการสนทนากลุ่มในแต่ละชุมชนซึ่งได้ข้อมูลที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เวลานั้น เช่น อยู่ในช่วงเทศกาลทางศาสนา ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนามากกว่ากิจกรรมอื่นๆ

ซึ่งข้อมูลดังกล่าวในข้างต้นนี้ คณะวิจัยจะนำมาเป็นประโยชน์ในการประกอบการวิเคราะห์ศึกษาลักษณะของชุมชนทั้งด้าน ประวัติความเป็นมาของชุมชน จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน อาชีพ การรวมกลุ่ม วิถีชีวิต ศาสนา สภาพแวดล้อม เพื่อลำดับความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์และหรือปรากฏการณ์ทางสังคมของจังหวัดน่านที่มีผลต่อรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน และวิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่าน

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะวิจัยทำการศึกษาและเก็บข้อมูลวิจัยภาคตัดขวาง (crosssectional study) โดยอาศัยข้อสันนิษฐานว่าสื่อทุกประเภทจะมีลักษณะหน้าที่เหมือนกันไม่ว่าจะอยู่ช่วงเวลาใด ในระหว่างเดือนตุลาคม 2544 ถึง เดือนพฤษภาคม 2546

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

จากขั้นตอนการเก็บข้อมูลในข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในขณะที่เก็บข้อมูลนั้นคณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ผลในเบื้องต้นควบคู่ไปด้วยอาทิการสรุปข้อมูล การจัดเรียงข้อมูลที่ได้รับจากวิธีการศึกษาในขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้เห็นแนวทางการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึก ทั้งนี้กรอบการวิเคราะห์ที่คณะวิจัยใช้ก็คือแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ปรากฏในบทที่ 2 ซึ่งคณะวิจัยจะนำเสนอในประเด็นต่างๆ ที่ตอบปัญหานำวิจัย และเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยการเชื่อมโยงเห็นถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน กับ วิทยุชุมชนตามความต้องการของชุมชนในจังหวัดน่าน

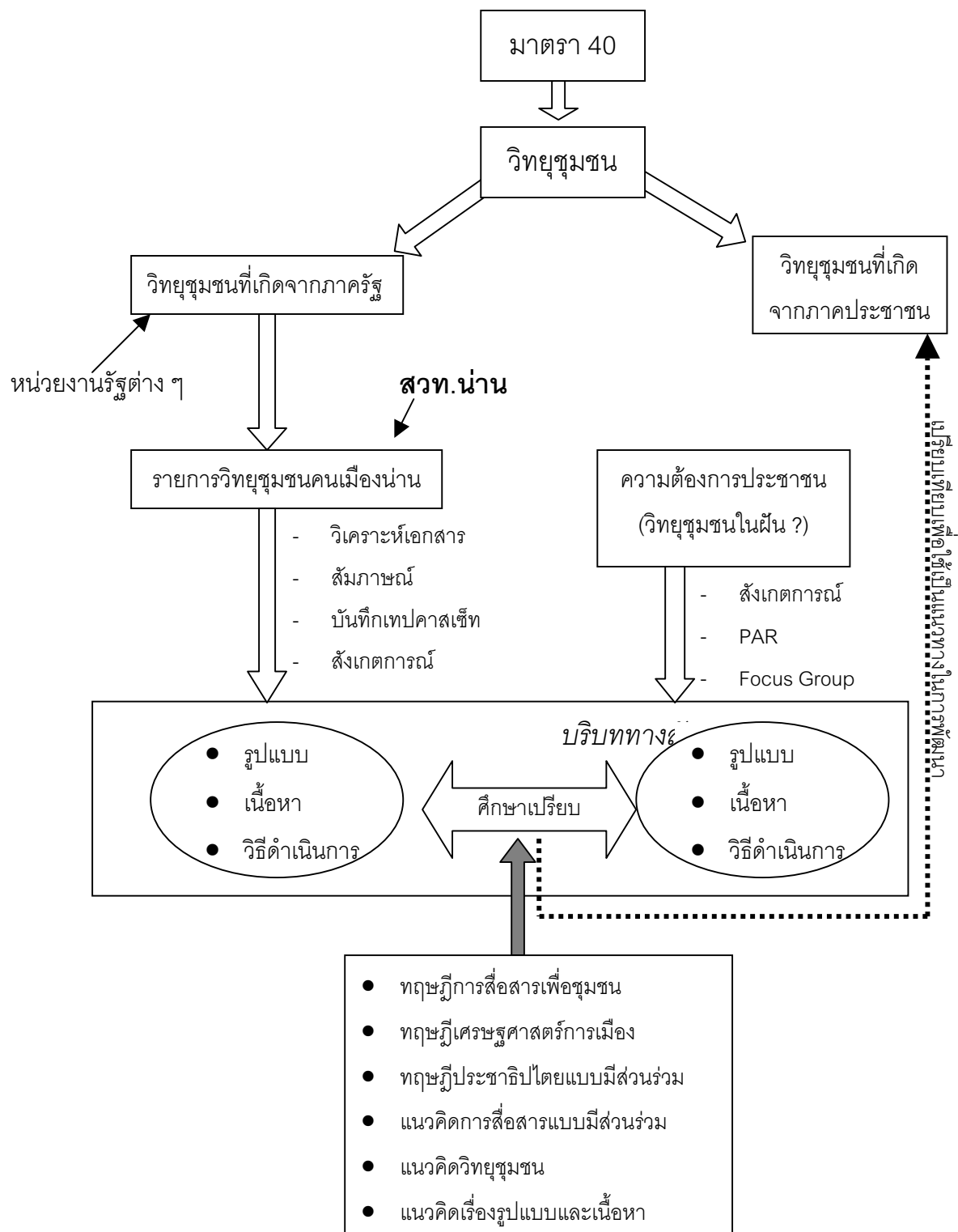
คณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำข้อมูลมาเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงาน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
2. ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
3. วิธีดำเนินงาน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
4. รูปแบบ เนื้อหา “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
5. ความต้องการของชุมชนต่อ รูปแบบ เนื้อหา วิธีดำเนินงานวิทยุชุมชน
6. ศึกษาเปรียบเทียบ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” และ “วิทยุชุมชน”

การตรวจสอบข้อมูล

คณะวิจัยสามารถตรวจสอบข้อมูลความเที่ยงตรงโดยใช้วิธีการตรวจสอบในขณะสัมภาษณ์ (face validity) จากผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทันทีและด้วยตัวคณะวิจัยเอง ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดความเที่ยงตรงภายในที่เกิดจากการที่ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกคุ้นเคยกับคณะวิจัยจนมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติ (Phenomenological Validity) และ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (expert validity) และเพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ (Reliability) คณะวิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องนำมาเปรียบเทียบจากบุคคลหลายคน (Cross-check) ว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร

แผนภาพที่ 3.2 กรอบการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)

บทที่ 4

ความเป็นมา และวิธีดำเนินงานของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับ ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” เพื่อชี้ให้เห็นพัฒนาการด้านสื่อวิทยุของท้องถิ่นว่ามีความเป็นมาอย่างไรในการริเริ่มผลิตรายการวิทยุชุมชนและมีวิธีดำเนินงานอย่างไรเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และการบริหารจัดการ โดยในบทนี้คณะวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในประเด็นของวิธีดำเนินงาน ส่วนประเด็น รูปแบบ เนื้อหานี้ คณะวิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาในบทต่อไป

ในส่วนแรก คณะวิจัยจะนำเสนอเกี่ยวกับ การจัดผังรายการของ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน (สวท.น่าน) เพื่อให้เห็นภาพการดำเนินงานของ สวท.น่าน ในด้านการจัดสรรวัน เวลาออกอากาศให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ก่อน จากนั้นจึงจะนำเสนอเกี่ยวกับ “ความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ต่อไปในส่วนที่สอง โดยในส่วนที่สองนี้จะแบ่งนำเสนอเป็นยุค ๆ หรือเป็นระยะ ๆ รวมทั้งสิ้น 5 ยุค เพื่อให้เห็นความเป็นมาและพัฒนาการของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอย่างชัดเจน และในส่วนที่ 3 จะชี้ให้เห็นลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้งห้ายุคด้วย

ส่วนที่ 1 การจัดผังรายการของ สวท.น่าน ออกอากาศทางคลื่นเอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิรต์

ส่วนที่ 2 ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านในระยะต่าง ๆ

ส่วนที่ 1 การจัดผังรายการของ สวท.น่าน ออกอากาศทางคลื่นเอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิรต์

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน (สวท.น่าน) เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2516 อยู่ภายใต้การบริหารจัดการและควบคุมดูแลโดยกรมประชาสัมพันธ์ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี อันเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาลที่ทำหน้าที่ในการดำเนินงานสถานีวิทยุและโทรทัศน์ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานของรัฐ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน (ที่มา : www.prd.go.th เรื่องบทบาทหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์)

จากบทบาทหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้ สวท.น่าน ต้องดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดคือการเป็นสถานีวิทยุในท้องถิ่นที่ให้บริการของรัฐบาลเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั้งในด้านนโยบายและการทำงานให้กับประชาชนได้รับทราบ โดยได้แบ่งให้มีการดำเนินการออกอากาศรายการทั้งจากส่วนกลาง คือ กรมประชาสัมพันธ์กรุงเทพ และจากส่วนท้องถิ่น คือ หน่วยงานราชการที่มีอยู่ในท้องถิ่น

เมื่อเดือนมกราคม 2545 คณะวิจัยได้เริ่มศึกษาและทำความเข้าใจถึงการจัดผังรายการของ สวท.น่าน พบว่า ในแต่ละสัปดาห์มีรายการออกอากาศทั้งสิ้น 44 รายการ และมีหน่วยงานที่ได้รับการจัดสรรให้อยู่ในผังรายการ ดังนี้

1.1 หน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน (โดยมีเจ้าหน้าที่ของ สวท.น่าน อำนวยความสะดวกด้านสถานที่และเทคนิค)	18 รายการ / สัปดาห์
1.2 หน่วยงานราชการในจังหวัดเชียงใหม่ (ได้แก่ สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 เชียงใหม่)	2 รายการ / สัปดาห์
1.3 สวท.น่าน ผลิตรายการเอง	17 รายการ / สัปดาห์
1.4 หน่วยงานราชการจากส่วนกลาง (ได้แก่ สวท. กรุงเทพ)	6 รายการ / สัปดาห์
1.5 ตัวแทนชุมชน (เข้ามาจัดรายการโดยมีเจ้าหน้าที่ ของสวท.อำนวยความสะดวกด้านสถานที่และเทคนิค)	1 รายการ / สัปดาห์
รวมทั้งสิ้น	44 รายการ / สัปดาห์

1.1 หน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน

รายการที่หน่วยงานราชการในจังหวัดน่านผลิตออกอากาศจำนวน 18 รายการ ใช้วิธีการนำเสนอด้วยรูปแบบรายการประเภทพูดคุย มีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียว และนำเสนอเนื้อหารายการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยราชการทั้งที่กำลังดำเนินงานอยู่ และแผนงานในอนาคต ข่าวประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้กับประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานของหน่วยงานของรัฐบาลตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ และให้ข่าวสารความรู้กับประชาชน มีทั้งสิ้น 18 รายการ ดังตารางที่ 4.1 นี้

ตารางที่ 4.1 แสดงรายการที่ผลิตโดยหน่วยงานราชการใน จ.น่าน

ลำดับที่	ชื่อรายการ	หน่วยงานราชการ ที่ได้รับการจัดสรรเวลา	เวลาออกอากาศ (นาทิต/สัปดาห์)
1	เพื่อนเกษตรกร	สนง.เกษตรน่าน	30
2	พบเกษตรกร	สนง.เกษตรน่าน	50
3	เพื่อนครู	สนง.การประถมศึกษา	50
4	ข่าวสารตลาดแรงงาน	สนง.จัดหางาน	50
5	พรวนสัมพันธ์	กรมทหารพราน	50
6	รพ.น่านเพื่อมวลชน	รพ.น่าน	50
7	ต้นน้ำ ต้นชีวิต	สนง.ป่าไม้	20
8	ประกันสังคมชนรู้	สนง.ประกันสังคม	110
9	พัฒนาชุมชนสัมพันธ์	สนง.พัฒนาชุมชน	30
10	สาระนำรู้ทาง ก.ม.	สภาพนาความ	30
11	น่านสาระจากอาชีวน่าน	สารพัดช่างน่าน	20
12	เพื่อดินถิ่นน่าน	สถานีพัฒนาที่ดิน	20
13	ประชาสงเคราะห์เพื่อปชช.	สนง.ประชาสงเคราะห์	20
14	ศูนย์พลศึกษาเพื่อมวลชน	ศูนย์พลศึกษา	30
15	รพช.สัมพันธ์	สนง.เร่งรัดพัฒนาชนบท	50
16	เพื่อนสุขภาพ	สนง.สาธารณสุข	20
17	เมืองน่านก้าวหน้า	สนง.ประชาสัมพันธ์จ.น่าน	30
18	ข่าวจาก สปจ.น่าน	สนง.ประชาสัมพันธ์จ.น่าน	150

1.2 หน่วยงานราชการในจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 3 ของกรมประชาสัมพันธ์ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ผลิตรายการที่จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 2 รายการ คือ ข่าวรอบบ้านล้านนา และลูกเกษตร โดยออกอากาศครอบคลุมทั้งหมด 9 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน ลำพูน พะเยา และอุตรดิตถ์ ออกอากาศตั้งแต่เวลา 18.00-19.00 น. ทุกวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ ใช้วิธีการนำเสนอด้วยรูปแบบรายการประเภทพูดคุย มีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียวเช่นเดียวกับรายการที่ผลิตโดยหน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน ดังตารางที่ 4.2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงรายการที่ผลิตโดยสำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 จ.เชียงใหม่

ลำดับที่	ชื่อรายการ	หน่วยงานราชการ ได้รับการจัดสรรเวลา	เวลาออกอากาศ (นาทิต/สัปดาห์)
1	ข่าวรอบบ้านล้านนา	สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 จังหวัดเชียงใหม่	300
2	ลูกเกษตร		60

1.3 สวท.น่าน ผลิตรายการเอง

รายการที่สวท.น่าน ผลิตรายการเอง เกือบทั้งหมดเป็นรายการประเภทข่าวสาร ความรู้ และบันเทิง มีทั้งหมด 17 รายการ ดังตารางที่ 4.3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงรายการที่ผลิตออกอากาศโดย สวท.น่าน

ลำดับที่	ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	เวลาในการออกอากาศ (นาทิต/สัปดาห์)
1	เพลงจากสถานี 2 ช่วง	บันเทิง	345
2	ข่าวรอบเมืองน่าน	ข่าว	150
3	อุษาพาชื่น	ข่าว	120
4	ซอล่องน่าน	บันเทิง	20
5	เปิดฟ้าเมืองน่าน	ข่าว	100
6	ภาษาไทยของเรา	ความรู้	20
7	เที่ยวทั่วไทย	ความรู้	30
8	ร้อยเรียงเสียงตามคลื่น	บันเทิง	30
9	เยาวชนสร้างสรรค์สังคมน่าน	ความรู้	120
10	เพลงรักจากสวท.	บันเทิง	250
11	เพลงจากสถานี	บันเทิง	30
12	ข่าวท้องถิ่น/ข่าวบริการ/บทความ	ข่าว	20
13	สนทนาสนทนา	ข่าว	60
14	เพื่อนอดีตกาล	บันเทิง	250
15	ธรรมะเพื่อชีวิต	ความรู้	150
16	เพลงไทยสากล	บันเทิง	210
17	เยาวชนคนเมืองน่าน	ความรู้	20

จากตารางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สวท.น่าน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการองค์กรหนึ่งของรัฐซึ่งรับผิดชอบดูแลด้านการสื่อสารจากรัฐกับประชาชน เนื้อหาในรายการจึงเน้นไปที่ข้อมูลข่าวสารที่รัฐจะมีให้กับประชาชน และเนื้อหาด้านความบันเทิงเป็นหลัก

1.4 หน่วยงานราชการจากส่วนกลาง

รายการที่ถ่ายทอดออกอากาศจากกรุงเทพ โดยกรมประชาสัมพันธ์กรุงเทพผลิตรายการ และออกอากาศพร้อมกันทั่วประเทศ มีทั้งหมด 6 รายการ แต่ละรายการใช้เวลาในการออกอากาศตั้งแต่ 1-2 ชั่วโมงขึ้นไป จึงทำให้สวท.กรุงเทพมีส่วนใช้เวลาออกอากาศในหนึ่งสัปดาห์มากที่สุด ถึงแม้จะมีจำนวนรายการเพียงแค่ 6 รายการก็ตาม

ตารางที่ 4.4 แสดงรายการที่ผลิตออกอากาศโดย สวท.11 กรุงเทพ

ลำดับที่	ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	เวลาออกอากาศ (นาท./สัปดาห์)
1	ข่าวยามเช้า (6.00-7.00) ทุกวัน	ข่าว	300
2	ข่าว (7.00-9.10) ทุกวัน	ข่าว	910
3	ข่าว (12.00-13.00) ทุกวัน	ข่าว	420
4	หมุ่นตามวัน(16.30-18.00) ทุกวัน	ความรู้	630
5	ข่าว (19.00-20.30) ทุกวัน	ข่าว	630
6	ถนนดนตรี	บันเทิง	300

รายการที่ออกอากาศจาก สวท.กรุงเทพ เป็นรายการที่มีเนื้อหาเพื่อให้ความรู้และข่าวมากที่สุด และมีสัดส่วนการใช้เวลามากที่สุดในผังรายการของ สวท.น่านคิดเป็น 48 เปอร์เซ็นต์จากเวลาออกอากาศทั้งหมดในรอบสัปดาห์ แสดงให้เห็นลักษณะการสื่อสารแบบบนลงล่างอย่างชัดเจน ซึ่งก็เป็นนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มให้มีการดำเนินงานสถานีวิทยุในท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของรัฐอยู่แล้ว

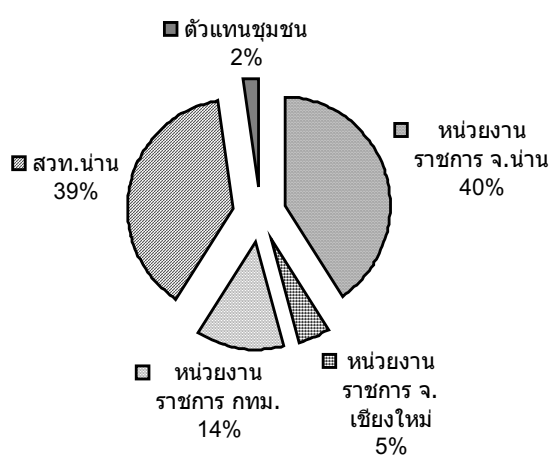
1.5 ตัวแทนชุมชน

นอกจากทั้ง 4 หน่วยงานที่เข้ามาดำเนินรายการออกอากาศดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น ยังมีอีกหนึ่งรายการที่มีการดำเนินงานแตกต่างจากหน่วยงานอื่นๆ คือ สวท.น่านยังคงเป็นผู้รับผิดชอบดูแลด้านเทคนิค สถานที่ และการผลิตรายการ แต่มีการจัดให้มีการบริหารจัดการ ดำเนินรายการ ผลิต

รายการ โดยตัวแทนจากชุมชนต่างๆ ตั้งขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งองค์กรแตกต่างจาก หน่วยงานราชการอื่นๆ ที่สามารถเข้าไปผลิตรายการที่ สวท.ได้ โดยใช้ชื่อรายการว่า “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

“รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ออกอากาศทุกวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 13.00-15.00 น. เป็นรายการที่มีตัวแทนจากชุมชนต่าง ๆ หลากหลายสาขาอาชีพมารวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็น “ชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” และมี “คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” เป็นกลุ่มคณะทำงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการ วางนโยบายการดำเนินงาน การริเริ่มจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อมวลชน และมี “สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ซึ่งเป็นอาสาสมัคร และตัวแทนจากชุมชนต่างๆ เข้ามาเป็นผู้วางแผนการผลิต ดำเนินรายการ คัดเลือกเนื้อหาเพื่อจะนำเสนอในรายการ โดยมีเจ้าหน้าที่ สวท. น่าน เป็นผู้อำนวยความสะดวกด้านข้อมูล ให้คำปรึกษา อบรม จนดูแลด้านเทคนิค และอนุญาตให้ใช้ห้องส่งของสถานีเป็นสถานที่ผลิตรายการออกอากาศสด รายการเริ่มออกอากาศมาตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2543 นับว่าเป็นรายการแรกของ สวท.น่าน ที่มีคณะกรรมการบริหารจัดการ และผู้ดำเนินรายการเป็นตัวแทนชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนแตกต่างหากจากหน่วยงานของรัฐ

จากข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับการจัดผังรายการของสวท.น่านที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คณะวิจัยได้สรุปให้เห็นการแบ่งสัดส่วนของรายการเป็นแผนภูมิวงกลมให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการจัดผังรายการของสวท.น่าน

จากแผนภูมิแสดงสัดส่วนของหน่วยงานที่สามารถดำเนินรายการออกอากาศได้ทางคลื่น เอฟ เอ็ม 94.75 เมกะเฮิร์ต สวท.น่าน พบว่า หน่วยงานราชการในจังหวัดน่านมีสัดส่วนการผลิตรายการออกอากาศมากที่สุดคิดเป็น 40 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือ สวท.น่าน 39 เปอร์เซ็นต์ซึ่งมีสัดส่วนน้อยกว่าเพียงแค่ 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น นอกจากนั้นยังมีกรมประชาสัมพันธ์กรุงเทพได้เวลาออกอากาศ 14 เปอร์เซ็นต์ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 เชียงใหม่ 5 เปอร์เซ็นต์ และตัวแทนจากชุมชน 2 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สวท.น่านให้ความสำคัญกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น และหน่วยงานของกรมประชาสัมพันธ์มากกว่าองค์กรภาคธุรกิจ และองค์กรชุมชน อันเป็นนโยบายที่ปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” พบว่า กว่าจะมาเป็นรายการของชุมชนในระดับนี้ได้ นั้น ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และ สวท.น่านเอง ได้ร่วมกันระดมความคิดและดำเนินงานในหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มากที่สุด ซึ่งรายละเอียดของการระดมความคิด และการดำเนินงานทั้งหลายเหล่านี้ คณะวิจัยจะนำเสนอในส่วนที่สอง ดังนี้

ส่วนที่ 2 ความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ในส่วนที่สองนี้ คณะวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็นยุคหรือเป็นระยะต่าง ๆ เพื่อให้เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของรายการในแต่ละช่วงเวลาโดยคณะวิจัยจะกล่าวถึงในรายละเอียดของแต่ละระยะโดยแบ่งออกเป็นสามหัวข้อ คือ (1) วิธีการดำเนินงาน (2) รูปแบบและเนื้อหารายการ และ (3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ยกเว้นในระยะที่ 5 ที่จะกล่าวถึงเพียงวิธีการดำเนินงาน โดยจะกล่าวครอบคลุมไปถึงการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน บทบาทหน้าที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน การอบรมการจัดรายการวิทยุชุมชน / สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน รวมถึงโครงสร้างในการบริหารจัดการ ในส่วนของรูปแบบและเนื้อหารายการ และ การมีส่วนร่วมของประชาชน จะขอกกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ในลำดับต่อไป

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 เป็นช่วงที่หน่วยงานราชการในท้องถิ่นซึ่งได้เวลาในการผลิตรายการมากที่สุด เปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรทัศน์เข้ามาที่สถานีเพื่อแสดงความคิดเห็น ตามเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการนั้น และเริ่มมีตัวแทนชุมชนหรือแกนนำชุมชนได้เข้ามาร่วมรายการในฐานะ “ผู้ให้ข้อมูล” และ “ผู้ร่วมสนทนาในรายการ” เรียกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในสถานีแล้ว ซึ่งก่อนหน้านี้ รายการของสวท.น่านทั้งหมดเป็นรายการที่มีผู้ดำเนินรายการมาพูดคุยเรื่องราวสาระต่างๆให้ผู้ฟังฟังเพียงอย่างเดียว ผู้ฟังไม่ได้มีส่วนร่วมในส่วนใดได้เลย เป็นลักษณะการสื่อสารทางเดียวมาตลอด แต่เมื่อผู้ดำเนินรายการกล่าวเชิญชวนให้ผู้ฟังโทรทัศน์เข้ามาที่สถานีได้ และเชิญตัวแทนจากกลุ่มต่างๆมาร่วมสนทนาในรายการ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการสื่อสารสองทางขึ้น เพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟังบ้าง และต่อมาในระยะที่สอง ปี พ.ศ.2536 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับรายการขึ้น กล่าวคือ เกิดรายการวิทยุที่มีตัวแทนชุมชน (กลุ่มฮักเมืองน่าน) เข้ามาขอจัดรายการเอง โดยดำเนินการไปได้ 2 ปี กลุ่มฮักเมืองน่านก็หยุดทำรายการไป เนื่องจากขาดแคลนผู้ดำเนินรายการและปัญหาของกลุ่มเอง หลังจากนั้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2538 รายการต่างๆก็กลับมามีลักษณะการดำเนินงานเหมือนกับก่อนที่กลุ่มฮักเมืองน่านจะขอเข้ามาจัดรายการ หมายถึงกลับไปสู่ยุคที่หนึ่งอีกครั้ง โดยผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเป็นผู้ร่วมรายการ แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ดำเนินรายการเหมือนที่กลุ่มฮักเมืองน่านทำในส่วนนี้จะรายงานโดยละเอียดไว้ในยุคที่สาม

ต่อมาในระยะที่ 4 พ.ศ.2540 กรมประชาสัมพันธ์ได้มีนโยบายให้สถานีวิทยุท้องถิ่นในหลายจังหวัด จัดสรรเวลาเพื่อนำเสนอรายการวิทยุชุมชนขึ้น สวท.น่านจึงได้เริ่มกำหนดแนวทางและจัดรายการวิทยุเพื่อชุมชนขึ้น และจนกระทั่งปี พ.ศ.2543 ได้เริ่มก่อตั้ง “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ขึ้นอย่างเป็นทางการ นับเป็นการก้าวสู่ระยะที่ 5 ซึ่งออกอากาศเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น 5 ระยะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 2.1 ระยะที่หนึ่ง : หน่วยราชการเชิญแกนนำชุมชนมาร่วมรายการ (ปี 2534-2536)
- 2.2 ระยะที่สอง : กลุ่มฮักเมืองน่านเป็นตัวแทนขอเวลาจัดทำรายการ (ปี 2536-2538)
- 2.3 ระยะที่สาม : กลุ่มฮักเมืองน่านหยุดดำเนินรายการ (ปี2538-2540)
- 2.4 ระยะที่สี่ : กรมประชาสัมพันธ์วางนโยบายจัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40 (ปี 2540-2543)
- 2.5 ระยะที่ห้า : รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน (2543-ปัจจุบัน)

2.1. ระยะที่หนึ่ง : หน่วยราชการเชิญแกนนำชุมชนมาร่วมรายการ (ปี 2534-2536)

2.1.1 วิธีดำเนินงาน

จากสัดส่วนในผังรายการของสวท.น่าน หน่วยงานราชการในจังหวัดน่านสามารถผลิตรายการเพื่อดำเนินรายการเผยแพร่ หรือประชาสัมพันธ์หน่วยงาน ได้ถึง 40 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด ซึ่งเป็นนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ที่มีมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสถานีคือตั้งแต่ปี 2516 (รายละเอียดเกี่ยวกับการก่อตั้งสถานีจะกล่าวไว้ในรายละเอียดในตอนที่ 5) และดำเนินงานเช่นนั้นตลอดมา การนำเสนอรายการของหน่วยงานราชการแต่ละหน่วยนั้นมีรูปแบบรายการที่เหมือนกันหมดทุกรายการคือเป็นรูปแบบรายการพูดคุย¹ โดยหน่วยงานราชการส่งผู้ดำเนินรายการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ มาพูดให้ความรู้ การปฏิบัติงาน ข่าวประชาสัมพันธ์งานที่หน่วยงานรับผิดชอบอยู่

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 รูปแบบรายการพูดคุยโดยมีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียว เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์ โดยผู้ดำเนินรายการได้เชิญตัวแทนกลุ่มองค์กรในชุมชนเข้าร่วมสนทนาในรายการ

ต่อคำถามที่คณะวิจัยได้ถามถึงความเป็นมาของการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการ ได้อย่างไรนั้น คุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสวท.น่าน ได้ให้ข้อชี้แจงไว้ว่า

“รายการต่างๆ เค้าก็ดำเนินรายการปกติแต่เราก็เปิดโอกาสให้คนฟังโทรเข้ามาที่สถานีได้อยู่แล้วไม่ว่าจะติดต่อเรื่องอะไร แต่จำนวนโทรศัพท์ที่โทรเข้ามาก็น้อยมีแต่พวกราชการด้วยกันโทรมาเพราะชาวบ้านยังไม่ค่อยมีโทรศัพท์ใช้กันหรอก การติดต่อกันของคนที่นี่แต่ไหนแต่ไรมาเราก็ใช้คุยกัน เจอกันก็คุยกัน แค่นั้น โทรศัพท์ก็ไม่ได้จำเป็นอะไรไปรษณีย์นี่ไม่ต้องพูดถึง บางอำเภอยังไม่มีตู้ไปรษณีย์เลยมั้งตอนนั้น ซีมอเตอร์ไซด์สวนกันทุกวัน แต่ละหมู่บ้านเค้าก็เจอกันที่วัดบ้าง เวทีชุมชนบ้าง” (พูดคุยไม่เป็นทางการ, 25 พฤศจิกายน 2544)

จากคำสัมภาษณ์ ชี้ให้เห็นว่า เริ่มแรกของการเปลี่ยนแปลงรายการนั้นเกิดมาจากวิถีของชุมชนที่ใช้วิธีพูดคุยกันแบบเผชิญหน้า มีสถานที่ที่สามารถพบปะกันอยู่เป็นประจำ จึงทำให้

¹ รายการพูดคุย หมายถึง รายการที่มีผู้ดำเนินรายการ 1 คน จัดรายการโดยพูดคุยกับผู้ฟังในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้ดำเนินรายการคัดสรร และกำหนดไว้ โดยอาจใช้เทคนิคการนำเสนอหลากหลาย

เราเห็นว่า การที่ผู้ดำเนินรายการของหน่วยราชการคิดที่จะเปลี่ยนแปลงรายการด้วยการเชิญแกนนำชุมชนเข้ามาร่วมร่วมนั้น ก่อตัวมาจากการทำงานร่วมกันและพูดคุยกันจนเกิดเป็นแนวคิดที่จะนำความรู้ หรือประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกันเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ ซึ่งมีข้าราชการเป็นแรงผลักดันให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในรายการวิทยุได้ เพราะมีช่องทางในการสื่อสารเป็นของตนเองอยู่แล้ว

นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ ในฐานะผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุจังหวัดน่าน ได้กล่าวถึงการเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงจากการที่มีผู้ดำเนินรายการของหน่วยราชการพูดคุยเพียงคนเดียวมาเป็นการเชิญให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้ข้อมูล ว่า

“ผมขออนุญาตให้ความสำคัญกับสวท. คือเริ่มต้นจากฐานเดิมที่มีอยู่เรื่องความพร้อมของชุมชน และสถานีนี้นี้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ก็ได้เปิดโอกาสให้ข้าราชการเข้ามาใช้คลื่น นักจัดรายการเข้ามาใช้คลื่นกันตั้งแต่ 2531 โดยไม่มีการแต่งตั้ง เข้ามาเป็นสมาชิกของสวท.ได้ ข้าราชการได้เรียนรู้ความใจกว้างของสวท.เป็นนโยบายย่อยๆ ของสถานีที่เปิดโอกาสให้” (นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ, 9 ธันวาคม 2544)

ในขณะที่คุณสำรวย ผัดผล เลขานุการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะผู้ให้ข้อมูลกับรายการต่างๆ ของสถานีไว้ว่า

“เริ่มแรกเนี่ยะมีคนฟังขอเข้าไปที่สวท.อยากจะให้หน่วยงานราชการที่ทำรายการอยู่เชิญผู้รู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็มักจะเป็นเรื่องทำมาหากินนั่นแหละเข้าไปให้ความคิดเห็นในรายการบ้าง เราในฐานะกลุ่มที่ทำงานด้านนี้ถูกเชิญไปในฐานะผู้รู้ ก็จะมีพี่บ้าง พระครูบ้าง ใครทำเรื่องไหนกับรัฐอยู่เขาก็เชิญไป” (สัมภาษณ์ คุณสำรวย ผัดผล, 27 พฤศจิกายน 2544)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการซึ่งมีสิทธิในการเลือกนำเสนอรูปแบบ เนื้อหารายการได้โดยการอนุญาตของสวท. เริ่มมีการเรียนรู้ เข้าใจ และสนองข้อเสนอสื่อของผู้ฟัง และทำตามกระแสของสังคมท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มแกนนำ และผู้รู้ในท้องถิ่น เมื่อเกิดการร้องขอว่าอยากฟังรายการที่มีผู้รู้มาร่วมคุยในรายการบ้าง เพราะฟังแต่ผู้ดำเนินรายการพูดคนเดียวมาตลอด ซึ่งในทีนี้คาดว่าลักษณะของการจัดรายการวิทยุที่ต้องทำทุกวันอาจจะยังทำให้ผู้ดำเนินรายการ

เองก็เกิดการจำเริญในการปฏิบัติงานซ้ำๆ จึงเป็นโอกาสที่ผู้ดำเนินรายการได้คิดหาวิธีการนำเสนอที่ทำให้รายการเป็นที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

คุณวิจิตรา โกสีย์ และคุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานี รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ ในสถานี เคยพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการร่วมกันกับคณะวิจัยว่า

“ชาวบ้านที่นี้เขาเจอกัน รู้จักกันเยอะ ยิ่งพวกที่ไปงานของชุมชนบ่อยๆ ยิ่งเป็นที่รู้จัก การติดต่อกับข้าราชการมันก็ไม่ได้ยาก แล้วข้าราชการส่วนใหญ่ก็เป็นคนน่านพอมิข้าราชการเข้าไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านเขาเคยฟังวิทยุเขาก็รู้จักคุ้นเคยกันจะคุยอะไรมันก็ง่าย แล้วข้าราชการคนไหนทำงานกับชาวบ้านก็ยิ่งคุ้นเคยกันใหญ่ พอเขาไม่ได้จัดรายการเขาก็ต้องไปเจอชาวบ้าน เขาก็คุยกันว่า ทำไมไม่เชิญคนนี้มาหะเห็นเขาทำเกษตรแบบนี้ได้ผลดีอยากฟังบ้าง ถ้าทำแล้วดีจริง เรา(ข้าราชการและชาวบ้าน : คณะวิจัย)น่าจะทำบ้าง ออกวิทยุนะดีบ้านอื่นเขาจะได้ทำบ้าง ง่ายดี”

จากลักษณะความคุ้นเคยของประชาชนในจังหวัด ทำให้การติดต่อสื่อสารด้วยการพูดคุยเป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มแกนนำ และชาวบ้านที่ร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนบ่อยครั้ง

คณะวิจัย ขอตอบย้ำความเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของจังหวัดน่านที่มีการสื่อสารที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมชนบท ที่ส่งผลมาสู่การเปลี่ยนแปลงการสื่อสารในสื่อวิทยุได้ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงรายการวิทยุของสวท.น่าน ด้วยการยกคำกล่าวของนายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ ซึ่งเป็นทั้งข้าราชการ และแกนนำชุมชนที่นอกจากจะปฏิบัติงานในฐานะคุณหมอประจำโรงพยาบาลน่านแล้ว ท่านยังปฏิบัติงานเพื่อสังคมอีกในฐานะเป็นคณะทำงานของทีมประชาคมจังหวัดน่าน นักจัดรายการของสถานีวิทยุจังหวัด และรองประธานคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ซึ่งได้กล่าวไว้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2544 ในโอกาสที่นักศึกษาปริญญาโทของมหาวิทยาลัยรังสิต ไปดูงานของคณะวิจัยที่จังหวัดน่าน ว่า

“ผมเองขอสรุปจากมุมมองของตนเองถึงการสื่อสารของคนน่านว่า ระบบปากต่อปากมีอิทธิพลมาแต่ไหนแต่ไรมา มันไปได้ไกล การเล่าเรื่องราวต่างๆ กับคนในตลาด เช่น มีคนเสียชีวิตด้วยโรคจิต ใครเสียชีวิตด้วยโรคนี้ข่าวไปเร็วมาก พอตายบ๊ิบที่ตลาดรู้กันทั้งชุมชนในตอนเย็น ที่เมืองจันะกลุ่มผู้หญิงรู้แม้กระทั่งใครค้ายาบ้า ลูกใครติดยา และเค้าไปสื่อสารกันตอนไปไร่ไปนาหรือตอนนั่งสองแถวไปจากในเมือง”

เมื่อลักษณะของชุมชนเป็นดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้ดำเนินรายการจากหน่วยงานราชการจึงปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินรายการให้น่าสนใจขึ้น ตามกระแสของชุมชนโดยเชิญแกนนำชุมชนเข้ามาร่วมรายการ ในรูปแบบรายการสัมภาษณ์ถึงสนทนาระหว่างผู้ดำเนินรายการจากหน่วยงานราชการ และตัวแทนของกลุ่มองค์กรในชุมชน โดยผู้ดำเนินรายการได้ประสานงานขอข้อมูลไปยังกลุ่มฮักเมืองน่าน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไปพร้อมกับหน่วยงานของรัฐเพื่อเร่งให้มีการปฏิบัติการแก้ปัญหาของชาวบ้านอย่างจริงจัง โดยการสร้างเป็นเครือข่ายชุมชนมาทำงานร่วมกัน

คุณบานจิตร์ สายรอกคำ อาสาสมัครของกลุ่มฮักเมืองน่าน ผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนต่างๆ ได้รับเชิญเข้ามาร่วมสนทนาในรายการกับหน่วยราชการที่ดำเนินรายการที่ สวท.น่าน โดยในระยะแรกมักจะเป็นการพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน

“ตอนแรกหมอดิน (สถานีพัฒนาที่ดิน) ทำรายการอยู่ เค้าก็มาที่ฮักเมืองน่าน มาเชิญเราไปคุยในรายการเรื่องที่เรากำลังทำงานร่วมกับชาวบ้านในการรักษา ดิน เพื่อให้เพาะปลูกพืชได้ดี การใช้ปุ๋ยบ้าง ฮักเมืองน่านเราก็มีกันไม่กี่คน พี่ก็เลยได้เข้าไปคุยในรายการ และก็เป็นคนไปทำงานร่วมกับชาวบ้านเรื่องนี้ด้วย บางเรื่องก็เป็นพี่สำรวจ เป็นครูวิทยุบ้าง ท่านพระครูบ้าง แล้วแต่เราตกลงกัน” (คุณบานจิตร์ สายรอกคำ, สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2545)

จากการให้สัมภาษณ์ของคุณบานจิตร์ สายรอกคำ ถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมรายการในรายการวิทยุในช่วงปี 2534 ได้นั้น คณะวิจัย ได้พบข้อมูลจากเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย และเอกสารของงานวิจัยในท้องถิ่นเกี่ยวกับความเป็นมาของมูลนิธิฮักเมืองน่านว่า ในช่วงนั้นเป็นช่วงเดียวกับที่ชาวบ้าน พระสงฆ์ องค์กรพัฒนาเอกชน เริ่มรวบรวมเครือข่ายภายใต้ชื่อ “กลุ่มฮักเมืองน่าน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดน่าน โดยการจัดกิจกรรมในรูปแบบของการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับรู้ปัญหาและหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน เมื่อจบเวทีเสวนาในแต่ละครั้งกลุ่มฮักเมืองน่านจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหของชาวบ้านและผลักดันให้เกิดการปฏิบัติงานจริง พร้อมทั้งติดตามผลอย่างต่อเนื่องโดยให้ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ผลักดัน และมีอาสาสมัครของกลุ่มเป็นผู้ประสานงาน

คุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสวท.น่าน ได้กล่าวกับคณะวิจัยถึงการที่หน่วยงาน การเชิญแกนนำชุมชนเข้ามาร่วมสนทนาในรายการในระยະนี้ว่า

“คนจัดเค้าอยากจะทำให้รายการน่าสนใจเพราะคนจัดเค้าก็คงคิดว่าจะทำ อย่างไรคนถึงจะฟังเค้าเยอะๆ ก็คิดหาวิธีไปเรื่อย ๆ คนจัดเองยังเบื่องานตัวเองเลย พูด ซ้ำๆอยู่อย่างนั้นคนเดียว มีคนฟังหรือเปล่านั้นไม่รู้ เค้าก็มาบอกเราว่าจะเชิญอีกเมือง น่านมาคุยในรายการเพราะเค้าทำงานร่วมกันมา เราก็เลยให้เค้าเขียนสคริปต์มาให้ดู หน่อย ตอนแรกก็กลัวเหมือนกันว่าเค้าจะพูดได้หรือ จะผิดกฎไหมนะ แต่ก็ไม่มี ปัญหาอะไรมากเพราะเจ้าหน้าที่ของอีกเมืองน่านเค้าพูดเก่งอยู่แล้ว และเราก็รู้จักกัน หมดทั้งพี่สำรวจ พี่بانจิตร์ เจอกันตามงานบ่อยๆ” (พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ, 25 พฤศจิกายน 2544)

นอกจากผู้ดำเนินรายการจะเห็นว่าการเชิญแกนนำชุมชนมาร่วมรายการจะทำให้เกิดทั้ง ประโยชน์กับคนฟังและเริ่มเห็นช่องทางในการสื่อสารกับประชาชนเพิ่มขึ้นอันเกิดจากการทำงานร่วม กันมาก่อนการนำเสนอรายการที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านยังทำให้รายการมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนารายการเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วย จึงได้เชิญตัวแทนชุม ชนเข้าร่วมในรายการโดยผ่านกลุ่มอีกเมืองน่าน ซึ่งมีเครือข่ายด้านการทำงานกับชุมชนอยู่และติดต่อ ประสานงานได้สะดวกเพราะมีสำนักงานตั้งอยู่ที่วัดอรุณญาวาสในเขตเทศบาลเมืองน่าน

สรุปให้เห็นว่าวิธีดำเนินงานในระยะแรก ซึ่งเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินราย การปกติของสถานี มาเป็นการนำเสนอรายการด้วยการเชิญชาวบ้านเข้าร่วมสนทนาในรายการ โดยมี เนื้อหาในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน การทำงานของกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคนและธรรม ชาติ ผู้ที่มีส่วนทำให้เกิดการเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอรูปแบบรายการใหม่ๆ นี้ มีองค์ ประกอบจาก 3 ฝ่ายสนับสนุน คือ สวท.น่าน หน่วยงานราชการในท้องถิ่น และชุมชน

ฝ่ายแรก คือ กรมประชาสัมพันธ์และสวท.น่าน อันเนื่องมาจากกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งมี นโยบายหลักในการดำเนินงานสถานีวิทยุในท้องถิ่นว่า เพื่อเผยแพร่ผลงานของหน่วยงานราชการในท้องถิ่น และของรัฐบาล เมื่อหน่วยงานราชการนั้นได้สิทธิในการจัดรายการแล้ว เรื่องราวที่จะนำเสนอก็ต้อง ไม่ส่งผลกระทบต่อรัฐ เพราะรัฐเป็นเจ้าของ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เนื้อหาการต้องเป็นเรื่องราวของ หน่วยงานตนเองที่ปฏิบัติงานเพื่อประชาชน หรือเป็นเนื้อหาเพื่อความบันเทิงไปเลย

เมื่อกรมประชาสัมพันธ์อนุญาตให้หน่วยราชการท้องถิ่นจัดรายการได้แล้ว สวท.น่านในฐานะผู้ดูแลสถานีในจังหวัดน่านก็ต้องดำเนินนโยบายดังกล่าวด้วยการจัดสรรเวลาให้กับหน่วยราชการในท้องถิ่นเข้ามาจัดรายการ โดยสวท.น่านได้ให้สิทธิในการเลือกรูปแบบ เนื้อหารายการ กับหน่วยราชการในท้องถิ่นมีอิสระในการนำเสนอรายการโดยยึดหลักว่ารายการต้องเป็นประโยชน์ต่อทั้งองค์กรและประชาชน และเมื่อฝ่ายของหน่วยราชการนั้นดำเนินรายการไประยะหนึ่งพบว่า ฝ่ายชุมชนมีการเคลื่อนไหวเกิดขึ้น คือการรวมกลุ่มโดยเริ่มจากพระสงฆ์ และแกนนำ ปฏิบัติงานในเชิงรุกด้วยการจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ ย่อยๆ ขึ้นในแต่ละชุมชน จนกระทั่งรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้นในชื่อกลุ่มฮักเมืองน่าน การปฏิบัติงานหลักๆ เลยคือเรื่องของอนุรักษ์ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม เรื่องการทำมาหากิน เรื่องการดำเนินชีวิต โดยทำงานประสานกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่นหรือภาครัฐ เมื่อการทำงานร่วมกันเกิดผลดีต่อชุมชนมากขึ้น หน่วยงานราชการเองก็ต้องการแสดงให้เห็นผลงานของหน่วยงานตน จึงนำข้อมูล และการปฏิบัติงานมาประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วกันไปที่เดียวผ่านทางรายการวิทยุที่ตนเองผลิตรายการอยู่ ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายคือข้าราชการเองก็ได้ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานของตนเอง กลุ่มฮักเมืองน่านก็ได้ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานของตนเอง ชุมชนเองก็เป็นที่รู้จักและแสดงความเป็นตัวตนของชุมชนออกมาได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.1.2 รูปแบบ และเนื้อหารายการของหน่วยราชการในท้องถิ่น

รูปแบบรายการในระยะนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากรายการพูดคุยที่มีผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียว มาเป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์เชิงสนทนา² โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการเป็นผู้ดำเนินรายการ และตัวแทนของชุมชนจากกลุ่มฮักเมืองน่านเป็นผู้ร่วมรายการ

เนื้อหารายการเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับหน่วยราชการที่ได้รับการจัดสรรเวลาโดยเน้นไปที่เนื้อหาเพื่อให้ความรู้ และการประชาสัมพันธ์ ผู้ดำเนินรายการจากหน่วยราชการมีส่วนในการกำหนดทั้งรูปแบบและเนื้อหาในการดำเนินรายการว่าจะเลือกติดต่อใครมาเป็นผู้ร่วมรายการ และจะนำเสนอประเด็นไหน เช่น สำนักงานเกษตรน่านนำเสนอเนื้อหาด้านการเกษตร สำนักงานการประถมศึกษา น่านนำเสนอเนื้อหาทางการศึกษา โรงพยาบาลน่านและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านนำเสนอเนื้อหาด้านสุขภาพ สำนักงานป่าไม้ สำนักงานพัฒนาชุมชนนำเสนอเนื้อหาด้วสิ่งแวดลอม เป็นต้น

² รายการสัมภาษณ์เชิงสนทนา หมายถึง รายการที่ผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ถามหรือผู้สัมภาษณ์ และแขกรับเชิญเป็นผู้ตอบหรือผู้ให้สัมภาษณ์ และในขณะดำเนินรายการนอกจากการถาม-ตอบแล้ว ก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันไปด้วย

จากรูปแบบและเนื้อหารายการในระยะนี้พบว่าหน่วยงานราชการมีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการในฐานะผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ร่วมรายการได้ เนื่องจากเนื้อหาเป็นเรื่องของกิจกรรมในเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่าน ซึ่งทำงานร่วมกับหน่วยราชการอยู่ก่อนแล้ว และกิจกรรมล้วนเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์กับชุมชน รวมทั้งเห็นว่าแกนนำชุมชนมีศักยภาพในการฝึกกำลังคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาตนเองได้โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนก่อนที่จะพึ่งพาหน่วยงานราชการในท้องถิ่น จึงสามารถใช้เรื่องราวเหล่านี้มานำเสนอในรายการได้

2.1.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะแรก

ในปี 2534 นี้ รายการวิทยุของ สวท.น่าน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังหรือผู้รับสารเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีปฏิริยาตอบกลับมาเป็นการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังหรือผู้รับสารที่มีปฏิริยาตอบกลับ (feedback) ใน 2 ลักษณะ และอีก 1 ลักษณะในฐานะของผู้ส่งสารโดยเป็นระดับผู้ร่วมรายการหรือผู้ให้ข้อมูลด้วยกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.3.1. ในฐานะผู้ฟัง / ผู้รับสารที่มีปฏิริยาตอบกลับโดยการโทรศัพท์แสดงความคิดเห็น

นับตั้งแต่ก่อตั้งสถานีมาประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะใดเลย คือเป็นแต่เพียงผู้รับสารอย่างเดียว เปิดวิทยุมาก็รับฟังเพียงอย่างเดียว เป็นลักษณะการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) และเมื่อดำเนินงานมาได้ระยะหนึ่งผู้ดำเนินรายการจากหน่วยราชการเกิดแนวคิดในการปรับปรุงรายการให้เป็นที่น่าสนใจขึ้น และต้องการได้ข้อเสนอแนะจากผู้ฟังเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดรายการจึงได้ชี้ชวนให้ผู้ฟังที่มีข้อติชมสามารถโทรศัพท์มาที่สถานีได้ เจ้าหน้าที่สถานีจะรับเรื่องไว้ให้และนำมาบอกกับตัวผู้ดำเนินรายการว่ามีใครโทรมาเรื่องอะไรบ้าง แต่ด้วยระบบการใช้โทรศัพท์ของจังหวัดน่านยังไม่เป็นที่กว้างขวางนัก การติดต่อกันระหว่างผู้จัดกับผู้ฟัง จึงยังมีไม่มาก เพราะฉะนั้นการจะวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการมีปฏิริยาตอบกลับด้วยโทรศัพท์ในระยะแรกจึงยังนับว่าประชาชนมีส่วนร่วมน้อย อันเป็นปัญหาจากระบบสาธารณูปโภคของจังหวัด

2.1.3.2. ในฐานะผู้ฟัง / ผู้รับสารที่มีปฏิกิริยาตอบกลับโดยการแนะนำรายการผ่านการบอกกับข้าราชการ / ผู้ดำเนินรายการของรัฐ

การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาติชม เสนอแนะ และแสดงความคิดเห็น จึงได้ผลน้อยกว่าการที่ข้าราชการในท้องถิ่นได้ไปปฏิบัติงานลงพื้นที่กับชาวบ้านแล้วได้รับการบอกกล่าว ถึงความต้องการในการฟังรายการ ข้อเสนอแนะในการจัดรายการ อาจะบอกยังข้าราชการที่เป็นผู้ดำเนินรายการโดยตรง หรือฝากบอกมาที่ข้าราชการในหน่วยงานของรัฐคนอื่นๆ ก็ตาม กลายมาเป็นตัวแปรที่สำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในระดับผู้ร่วมรายการได้ในเวลาต่อมา โดยการร่วมผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับผู้ร่วมรายการ หรือผู้ให้ข้อมูลจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ ข้าราชการที่มีจิตใจในการทำงานเพื่อชุมชน ผู้ดำเนินรายการจากภาครัฐที่มองเห็นประโยชน์ของภาคประชาชน และการได้รับการอนุมัติจากสวท. แต่สิ่งที่เป็นแรงผลักดันทำให้ภาครัฐเห็นความสำคัญก็คือ การทำงานของภาคประชาชน และความเข้มแข็ง ความมีความสามารถของผู้นำชุมชนประกอบกันไปด้วย

2.1.3.3. ในฐานะผู้ส่งสารระดับผู้ร่วมรายการ / ให้ข้อมูล

เมื่อผู้ดำเนินรายการซึ่งเป็นข้าราชการในสังกัดของรัฐรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน นำมาสู่การเผยแพร่ข้อมูลของชุมชน หรือชาวบ้านออกสู่สาธารณะโดยผ่านตัวผู้ดำเนินรายการจากภาครัฐ และมีช่องทางใหม่คือรายการวิทยุที่เป็นของรัฐ ผู้นำกลุ่ม องค์กรในชุมชน ที่มีความสามารถในการพูดในที่สาธารณะจึงถูกเลือกขึ้นมาเป็นผู้ร่วมสนทนาในรายการ และผู้ให้ข้อมูลเป็นลำดับแรก นับจากนั้นเป็นต้นมา รูปแบบรายการของหน่วยราชการก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปแบบรายการสนทนาโดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ร่วมสนทนาในรายการ

2.2 ระยะที่สอง : กลุ่มฮักเมืองน่านเป็นตัวแทนขอเวลาจัดทำรายการ (ปี 2536-2538)

2.2.1 วิธีดำเนินงาน

หลังจากที่กลุ่มฮักเมืองน่านและเครือข่ายกลุ่มองค์กรในชุมชนที่ผู้นำของกลุ่มได้มีโอกาสเข้าไปร่วมสนทนาในรายการกับหน่วยราชการเป็นระยะเวลาเกือบ 2 ปี ก็เกิดแนวคิดร่วมกันภายในกลุ่มว่า เมื่อ สวท.น่าน ได้ให้หลาย ๆ หน่วยงานราชการเข้าไปจัดทำรายการได้ และกลุ่มฮักเมืองน่านก็เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมรายการหลายครั้งจนมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มฮักเมืองน่านจึง

ได้ยื่นจดหมายไปยัง สวท.น่านเพื่อขอจัดทำรายการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวของกลุ่มเครือข่าย อักเมืองน่านให้ผู้ฟัง ซึ่งก็คือประชาชนในจังหวัดน่าน ได้ทราบกำหนดการการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแต่ละกลุ่ม นับเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน และเพื่อชี้แจงการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มอักเมืองน่านออกสู่สาธารณะด้วย

คุณสำรวย ผัดผล เลขาธิการมูลนิธิอักเมืองน่าน กล่าวถึง สาเหตุที่ทำให้กลุ่มอักเมืองน่านเข้าไปขอจัดทำรายการกับ สวท.น่าน ว่า อาสาสมัครของกลุ่ม มีจำนวนไม่มากพอที่จะกระจายข่าวสารให้ทั่วถึง จึงเล็งเห็นว่าสื่อวิทยุ จะช่วยกระจายข่าวสารได้ครอบคลุมและรวดเร็วขึ้น

“ลักษณะงานของกลุ่มต้องใช้อาสาสมัคร เพื่อสื่อสารเรื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ ก็สื่อเรื่องเดิมไปเวทีโน้นหมู่บ้านนี้ ในจังหวัดน่านมีหมู่บ้านอยู่ 860 กว่าหมู่บ้าน พระครูหรือแกนนำชาวบ้านต้องไปเป็นวิทยากรกันทุกวัน แต่อาสาสมัครมีไม่เพียงพอก็เลยเล็งเห็นว่า พุดชะทีเดียวที่วิทยุได้ฟังกันหลายที่ ชาวบ้านก็ได้ฟังพร้อมกัน ตัวแกนนำก็เดินทางน้อยหน่อย ชาวบ้านก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับเราได้มากขึ้น” (คุณสำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

หลังจากนั้น สวท.ได้อนุญาตให้ตัวแทนของกลุ่มอักเมืองน่านเข้ามาจัดรายการ ในวันอังคาร และ พุธสัปดาห์ ตั้งแต่เวลา 9.00-9.30 น.

ทั้งนี้การอนุญาตให้กลุ่มอักเมืองน่านเข้ามาจัดรายการได้นั้น คุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของ สวท.น่าน ได้ให้เหตุผลว่า เนื่องจาก สวท.น่าน ไม่ได้ขายสัมปทานเวลาออกอากาศให้ใคร จึงสามารถยกเวลาให้กลุ่มอักเมืองน่านเข้ามาจัดรายการได้

“ก่อนหน้าที่อักเมืองน่านจะเข้ามาจัดรายการช่วงเวลานั้นเจ้าหน้าที่ของสถานีจัดรายการเอง เป็นรายการเพลงบ้าง ขัปซอบ้าง และเป็นกิจกรรมอื่นที่สถานีถ่ายทอด เช่น การแข่งเรือ พออักเมืองน่านขอเข้ามาทางสถานีก็ยกเวลาให้ เพราะสถานีไม่ได้ให้สัมปทานกับเอกชนมีเวลาให้อยู่แล้ว” (คุณรติพร บุญคง, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2544)

สวท.น่านไม่ได้เป็นสถานีวิทยุที่มีนโยบายในการขายสัมปทานเวลาให้กับภาคธุรกิจเอกชนเหมือนสถานีอื่นๆ แต่เป็นสถานีวิทยุที่รัฐบาลตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นกระบอกเสียงแทนรัฐ หน่วยงานราชการ จึงขอใช้เวลาได้ และเมื่อกลุ่มอักเมืองน่านได้แสดงให้ประชาชนในจังหวัดได้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของ

การปฏิบัติงาน การร่วมงานกับหน่วยราชการทั้งที่ผ่านสื่อวิทยุและไม่ผ่านสื่อเช่นการจัดเวทีเสวนาร่วมกันของหน่วยราชการ อักเมืองน่าน และชุมชน รวมถึงตัวบุคคลที่อุทิศตนทำงานเพื่อสังคม สวท.น่านจึงไว้วางใจให้เวลาในการจัดรายการได้ เช่นเดียวกับหน่วยราชการอื่นๆ

และคุณเพียรพิศ ยะวิญญาญ เจ้าหน้าที่และผู้ดำเนินรายการของกลุ่มอักเมืองน่านได้กล่าวถึงเหตุผลในการเข้ามาจัดรายการกับ สวท.ว่ามีเพียง สวท.น่าน สถานที่เดียวที่สามารถยกรเวลาให้อักเมืองน่านได้ เพราะเป็นหน่วยงานราชการ ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่ทำการค้า แต่เป็นการทำรายการเพื่อท้องถิ่น

“สถานีนี้อันมีสัมปทานการให้เข้าเวลาอยู่แล้ว จึงไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการ แต่สวท.ไม่ได้ขายเวลาให้เอกชนเพราะเป็นหน่วยงานราชการจัดทำรายการเองจึงอนุญาตให้กลุ่มอักเมืองน่านเข้ามาทำรายการได้” (คุณเพียรพิศ ยะวิญญาญ, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2544)

เครือข่ายของกลุ่มอักเมืองน่าน จึงเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่เข้ามาใช้คลื่นวิทยุ เพราะต้องการใช้สื่อวิทยุเป็นสื่อกลางให้กับชาวบ้านได้ ดังที่คุณสำรวย ผัฒผล เลขาธิการมูลนิธิอักเมืองน่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“อักเมืองน่านเข้าไปในฐานะเหมือนหน่วยงานราชการทุกหน่วยที่มีอยู่ในพื้นที่เวลาจะเผยแพร่งานอะไร สื่อสารกับคนสถานีก็จะเปิดเวลาให้ แล้วก็จัดเวลาให้ แต่มูลนิธิไม่ใช่หน่วยงานราชการ แต่หลายงานของเราก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับราชการ ใช้ความเป็นกันเองและความสัมพันธ์ของเราและสวท. ก็สามารถส่งคนเข้าไปจัดรายการได้ ในช่วงปี 2536-38 เราก็อยากจะได้เล่าเรื่องของชุมชนของหมู่บ้านให้สาธารณะรับทราบที่เราคิดอะไร ทำอะไรอยู่ ต้องการบอกกล่าวให้ประชาชนในเครือข่ายของเรารับทราบด้วยว่าบ้านนี้ทำแล้วเป็นยังไง บ้านโน้นทำแล้วเป็นยังไง เป็นเรื่องราว สาระที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของการเข้าไปทำรายการของอักเมืองน่าน” (คุณสำรวย ผัฒผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

ในการนี้การทำงานของของกลุ่มอักเมืองน่าน ใช่ว่าจะราบรื่นนัก เพราะในช่วงที่ผลงานเป็นที่รู้จักก็ถูกจับตามองจากหน่วยงานราชการจากภายนอกท้องถิ่นว่าการดำเนินงานรวมกลุ่มเครือข่ายชุมชนเป็นลักษณะเพื่อการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์กับชาวบ้านหรือไม่ ดังคำสัมภาษณ์ของคุณบานจิตร์ สายรอกคำ เจ้าหน้าที่มูลนิธิอักเมืองน่านว่า

“มีหนังสือเข้ามาถามเยาะว่า เราเป็น NGO หรือเปล่า ถ้ากลัวเราจะมาหาผลประโยชน์ต้องการเข้ามาตรวจสอบ แต่อีกเมืองน่านไม่ใช่ กลุ่มเราเป็นเพียงชาวบ้านที่ได้มีโอกาสไปรำเรียน พอจะมีความรู้บ้าง แล้วก็กลับมาพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ร่วมกับกลุ่มต่างๆ เช่นพระสงฆ์ และชาวบ้าน” (คุณบานจิตร สายรอดคำ, สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2545)

นอกจากนี้ การเข้ามาจัดรายการในช่วงแรกต้องส่งบทและข้อมูลให้ทาง สวท.น่าน ตรวจสอบก่อนออกอากาศอีกด้วย อันอาจเนื่องมาจากการตกเป็นเป้าจับตามองดังกล่าว และการเป็นตัวแทนชุมชนที่ได้เข้าไปจัดรายการในยุคแรก ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน ทาง สวท.น่าน ผู้ให้เวลาออกอากาศ จึงจำเป็นต้องดูแลโดยละเอียด เพื่อให้รายการอยู่ในกรอบที่ไม่กระทบกระเทือนผู้อื่น

“ทางสถานีจะมีการตรวจสอบสคริปต์ ข้อมูลก่อน ข้อมูลต้องเป็นเรื่องที่ไม่สวนกับนโยบายรัฐ เป็นหลักการที่ทางสถานีแจ้งมา เราเองก็อยากจะมีอิสระในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร คิดว่า สวท.ก็มีข้อจำกัด คือเรื่องข้อจำกัดในการดูสคริปต์ไม่ให้มีผลกระทบกับหน่วยงานของสวท.” (คุณลำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

จากการขอแบ่งสรรเวลาจากสวท.น่านเพื่อดำเนินรายการของกลุ่มฮักเมืองน่านในระยะนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มฮักเมืองน่านซึ่งไม่ได้เป็นหน่วยราชการในท้องถิ่น ตามนโยบายการจัดสรรเวลาของกรมประชาสัมพันธ์แต่สามารถเข้าไปจัดรายการได้ มีปัจจัยที่เอื้อ 2 ปัจจัยด้วยกัน คือการได้รับอนุญาตจาก สวท.น่าน ถึงแม้สวท.น่านจะเป็นหน่วยราชการที่มีการทำงานเป็นแนวตั้งคือ การควบคุมและสั่งการเป็นลำดับขั้น แต่การอนุญาตให้กลุ่มฮักเมืองน่านเข้ามาจัดรายการได้เนื่องมาจากการอาศัยความสัมพันธ์อันดีระหว่างแกนนำชุมชน หน่วยราชการ ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของสวท.น่าน

ปัจจัยอีกประการหนึ่งก็คือปัจจัยของชุมชนจังหวัดน่านที่มีการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาในชุมชนจัดกิจกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนไม่ใช่เพียงแค่เป็นนโยบายและปฏิบัติไม่ได้จริงเหมือนการทำงานของภาครัฐ โดยมีกลุ่มแกนนำที่น่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้ที่ดีความดีเพื่อส่วนรวม ปัจจัยของการรวมกลุ่มในชุมชนทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในชุมชนจึงเอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการวิทยุได้ในฐานะผู้ให้ข้อมูลในช่วงแรก เมื่อแกนนำเหล่านั้นได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าการทำงานกับชาวบ้านได้ผลดี จึงเกิดกิจกรรมต่อเนื่องมากขึ้นแกนนำชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับก็ต้องมีงานที่หนักขึ้นเพราะไปพูดที่ไหนชาวบ้านก็เชื่อและอยาก

พึง ต้องการปฏิบัติตามหมู่บ้านที่แก้ปัญหาได้ผล จึงทำให้กลุ่มฮักเมืองน่านหันมาเห็นความสำคัญของสื่อวิทยุที่สามารถเป็นช่องทางใหม่ในการสื่อสารกับชาวบ้านจึงทำให้กลุ่มฮักเมืองน่านซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนขอเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการวิทยุในฐานะผู้ดำเนินรายการได้ โดยมีชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมด้วยเป็นผู้ร่วมรายการ และผลพลอยได้จากการใช้ช่องทางใหม่นี้ก็คือการได้ประชาสัมพันธ์องค์กรให้คนจากภายนอกได้รู้การปฏิบัติงานของกลุ่ม นำมาซึ่งการได้รับทุนสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและองค์กรจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น

2.2.2 รูปแบบ และเนื้อหารายการของกลุ่มฮักเมืองน่าน

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณเพียรพิศ ยะวิญชาญ และคุณสำรวย ผัดผล เกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหารายการที่กลุ่มฮักเมืองน่านจัดพบว่า รูปแบบรายการที่ฮักเมืองน่านนำมาจัดรายการเป็นรูปแบบรายการพูดคุยและสัมภาษณ์ โดยเป็นเนื้อหาที่กลุ่มฮักเมืองน่านร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนอันได้แก่ การนำเอาเนื้อหาในนิตยสารหน่อไม้ที่กลุ่มฮักเมืองน่านร่วมกับเยาวชนจัดทำขึ้นมานำเสนอหรือเชิญแกนนำของกลุ่มที่เป็นเครือข่ายมาร่วมพูดคุยในรายการโดยเน้นหนักไปในเรื่องของกิจกรรมที่กลุ่มปฏิบัติงาน

“กลุ่มฮักเมืองน่านมีเครือข่ายองค์กรอยู่มากมายอยู่แล้ว ก็เอาเครือข่ายป่าเครือข่ายปลามาออกรายการ และเราก็พูดในรายการว่าใครที่อยากจะเล่าเรื่องราวอะไรก็เข้ามาร่วมในรายการได้แล้วตอนนี้ ชาวบ้านฟังแล้วก็โทรเข้ามาว่าที่หมู่บ้านเขาก็มีการทำงานแบบนี้เหมือนกันขอเข้ามาร่วมพูดคุยเสนอแนะในรายการได้ไหม” (คุณเพียรพิศ ยะวิญชาญ, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2544)

“การจัดรายการในระยะนี้เราเห็นความสำคัญของการใช้สื่อวิทยุเพื่อบอกเล่าเรื่องงานของชุมชน และอีกอย่างกลุ่มเองมีการทำงานร่วมกับเยาวชนโดยให้เยาวชนมาร่วมกันทำหนังสือหน่อไม้ เราก็เอามานำเสนอในรายการบางทีก็เอาบทความจากหนังสือพิมพ์มาบอกเล่าให้ฟังในรายการ” (คุณสำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

แสดงให้เห็นว่า การดำเนินรายการของกลุ่มฮักเมืองน่านในรูปแบบรายการพูดคุยเรื่องความรู้ให้กับกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มในชุมชน และรูปแบบรายการสัมภาษณ์ระหว่างผู้ดำเนินรายการจากกลุ่มฮักเมืองน่าน และตัวแทนชุมชนเพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของแต่ละชุมชนในเรื่องราวที่กลุ่มฮักเมืองน่านกำลังขับเคลื่อนให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายกว้างขึ้น โดยมุ่งไปที่การประชาสัมพันธ์การทำงานของกลุ่ม และเพื่อผลักดันให้ชุมชนมาร่วมกันแก้ปัญหาที่แต่ละชุมชนกำลังเผชิญและปฏิบัติการแก้ไขอยู่ เพื่อทำให้เป็นเรื่องราวของสาธารณะและสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยเน้นไปที่เนื้อหาของชุมชนโดยเฉพาะ

สรุปได้ว่าในระยะที่สอง เป็นระยะที่กลุ่มฮักเมืองน่านขอเข้ามาจัดรายการในสวท.น่าน โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความน่าเชื่อถือที่กลุ่มฮักเมืองน่านมีให้เห็นจากการปฏิบัติงานให้เห็นเป็นรูปธรรมในด้านต่างๆซึ่งเป็นการปฏิบัติงานเพื่อชุมชน ความไว้วางใจที่มีต่อผู้นำชุมชนซึ่งอุทิศตนเป็นผู้เสียสละเวลามาปฏิบัติงานเพื่อท้องถิ่นของตน โดยปรากฏผลให้เห็นในรูปของกิจกรรมการจัดเวทีเสวนาชุมชนในเรื่องการแก้ไขปัญหาทางด้านการเกษตร กิจกรรมการผลักดัน และประชาสัมพันธ์ให้ผู้ป่วยเอดส์อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงให้ความไว้วางใจว่า กลุ่มฮักเมืองน่านไม่ได้เป็นองค์กรที่แสวงหากำไร เป็นองค์กรที่ทำงานขับเคลื่อนชุมชน โดยอาศัยกลุ่มผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ เป็นแกนนำหลัก จึงทำให้กลุ่มแกนนำเหล่านี้เป็นที่นับถือ และคุ้นเคยกันในชุมชน ไปที่ไหนใครก็รู้จัก เพราะเคยเห็นการแสดงวิสัยทัศน์ ความคิดเห็นในแนวทางการปฏิบัติงานให้กับชุมชนเป็นอันดี และกลุ่มแกนนำเหล่านี้ก็เป็นคนที่ได้รับการศึกษาที่ดี มีประสบการณ์จากชีวิตจริง เพราะเห็นการเปลี่ยนแปลง การตั้งใจทำงาน ทุ่มหลัง กันเป็นอย่างดี เพราะเกิดและโตที่น่าน จะเคลื่อนไหวทำอะไรก็รู้กันไปทั่วทั้งหมู่บ้าน

และการที่กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างกลุ่มฮักเมืองน่าน ขอเข้ามาใช้สิทธิในการใช้สื่อวิทยุก็ทำให้ประชาชนเริ่มรู้สึกกว่าวิทยุไม่ใช่สิ่งที่ไกลตัว เข้าถึงได้ยากเหมือนในอดีต จะติดต่ออะไรก็สามารถสัมผัสได้โดยตรงจากกลุ่มแกนนำเหล่านี้ ที่ประชาชนสามารถพูดคุยแบบเผชิญหน้าได้เลย กลายเป็นการรวมกลุ่มผู้ฟังเฉพาะแนว คือ กลุ่มชาวบ้านที่ให้ความสนใจกับตัวบุคคล หรือคนที่จะเข้ามาเป็นผู้ร่วมรายการ ผู้ดำเนินรายการ มากกว่าสนใจในเนื้อหารายการ จึงมีกลุ่มแกนนำในชุมชนต่างๆขอเข้ามาร่วมรายการด้วย ซึ่งได้ทั้งเรื่องของการประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม แล้วยังได้มีการประชาสัมพันธ์ตนเองให้คนอื่นๆ นอกชุมชนได้รู้จักตนเองได้อีกด้วย

2.2.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่สองเมื่อกลุ่มฮักเมื่อนานเข้ามาจัดรายการ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะที่สองซึ่งเป็นระยะที่กลุ่มฮักเมื่อนาน ซึ่งถือเป็นองค์กรชุมชน องค์กรหนึ่งขอเข้าไปจัดรายการที่ สวท.น่าน การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงขยับขึ้นมาอีกขั้นหนึ่งจากผู้ร่วมรายการมาเป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งกลุ่มฮักเมื่อนานมีอิสระในการเลือกเนื้อหาที่น่าสนใจโดยต้องผ่านการตรวจทานและต้องได้รับการอนุมัติจากสวท.น่านก่อน เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของรายการที่ต้องมีการตรวจสอบกันเป็นลำดับขั้น การมีส่วนร่วมในระดับผู้ร่วมรายการในระยะที่สองนี้มีเพียงกลุ่มฮักเมื่อนานองค์กรเดียวเท่านั้นที่ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครของกลุ่มเพียง 2-3 คนเท่านั้นที่สามารถเป็นผู้ดำเนินรายการได้ โดยมีผู้ร่วมรายการเป็นตัวแทนจากชุมชนต่างๆ ซึ่งมีอยู่จำนวน 64 กลุ่มในขณะนั้น (ข้อมูลปี 2540 จากคณะวิจัยประชาคมน่าน)

การมีส่วนร่วมในระยะนี้ กลุ่มฮักเมื่อนานจึงเป็นแรงผลักดันอันดับหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสื่อวิทยุด้วยการขอเข้าไปจัดรายการเอง ซึ่งเป็นเพราะกลุ่มฮักเมื่อนานเคยทำงานที่มีลักษณะคล้ายการจัดวิทยุสมัคร คือ การจัดเวทีชุมชน จึงเป็นไปได้ที่ทางกลุ่มได้ดัดแปลงงานของกลุ่มมาเป็นรูปแบบ และเนื้อหาในรายการวิทยุ และเมื่อคิดที่จะขอเข้าไปใช้เวลาอาจเนื่องมาจากการเริ่มต้นคิดถึงการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ขยายเครือข่ายกลุ่ม เมื่อกลุ่มใหญ่ขึ้นก็สามารถทำงานร่วมกันได้ ปฏิบัติงานไปพร้อมๆ กันได้ในหลายๆ พื้นที่ ปกึษาหารือกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันได้ และเมื่อมีการปฏิบัติงานที่ต้องพึ่งพาราชการแล้ว ยังต้องพึ่งพาแหล่งทุนเพื่อนำมาใช้ในการทำงานด้วย การประชาสัมพันธ์งานของกลุ่มจึงเป็นการประกาศให้หลายหน่วยงานได้รับรู้เจตนารมณ์ของกลุ่มฮักเมื่อนานว่า ปฏิบัติงานในลักษณะไหน และมีจุดประสงค์เพื่ออะไร เมื่อแหล่งทุนรับรู้เรื่องของกลุ่ม ก็ให้การสนับสนุนตามมา การขอเข้าไปจัดรายการในครั้งนี้จึงมีลักษณะเป็นไปเพื่อการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก

ดังนั้น หากพิจารณาถึงข้อมูลต่างๆ ตามที่ได้กล่าวไปในข้างต้น จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาในระยะที่สองนี้เพิ่มขึ้นจากเดิมระยะที่หนึ่งที่เป็นเพียง (1) ผู้รับสารที่มีปฏิกิริยาตอบกลับ และ (2) ผู้ส่งสารในระดับผู้ร่วมรายการ / ให้ข้อมูล มาเป็นผู้ส่งสารในระดับรายการโดยชุมชนโดยกลุ่มฮักเมื่อนานได้รับการแบ่งช่วงเวลาจากเจ้าของสถานี คือ สวท.น่าน ให้เข้ามาจัดรายการโดยสามารถที่จะเลือกเนื้อหา รูปแบบ ของรายการเองได้ ซึ่งตรงนี้นับเป็นจุดประกายเล็กๆ ที่ทำให้ประชาชนบางส่วนเกิดความรู้สึกว่าวิทยุไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่สามารถเข้าถึงได้โดยตรงจากกลุ่มแกนนำของฮักเมื่อนาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มผู้ฟังเฉพาะ โดยกลุ่มชาวบ้านจะให้ความสนใจกับตัวบุคคลหรือคนที่จะก้าวเข้ามาเป็นผู้ร่วมรายการ ผู้ดำเนินรายการ แต่ทั้งนี้ก็ต้องยอมรับในจุดนี้ว่าแม้กลุ่มฮักเมื่อนานมี

อิสระในการเลือกรูปแบบ เนื้อหา ของรายการเองได้ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น แต่ก็ เป็น “อิสระภายใต้ กรอบ” การควบคุม / กลั่นกรอง รวมถึงคำแนะนำจากทางสถานี สวท.น่าน ด้วยเช่นกัน

2.3 ระยะที่สาม : กลุ่มฮักเมืองน่านหยุดดำเนินรายการ (ปี2538-2540)

2.3.1 วิธีดำเนินงาน

ในระยะที่ 3 ระหว่างปี 2538 – 2540 กลุ่มฮักเมืองน่านได้หยุดการดำเนินการจัดรายการเป็น เวลา 2 ปี ทำให้ระยะที่ 3 นี้ทาง สวท. น่าน เป็นผู้จัดรายการและดำเนินการเองทั้งหมด ซึ่งเหตุผล ของการหยุดดำเนินการของกลุ่มฮักเมืองน่านอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการ ดังนี้

1. บุคลากร / อาสาสมัคร ไม่เพียงพอ

กลุ่มฮักเมืองน่านมีบุคลากรหรืออาสาสมัครไม่เพียงพอต่อการส่งผู้ดำเนินรายการไปจัด รายการที่ห้องส่ง ถึงแม้ว่าจะมีเวลาในการจัดเพียงแค่ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แต่ก็ไม่สามารถจัดรายการ ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะงานหลักของกลุ่มฮักเมืองน่าน คือการจัดเวทีเสวนา ฐาน กิจกรรมชุมชนร่วม กับหน่วยราชการ และชาวบ้าน ต้องมีการออกพื้นที่กันอยู่เป็นประจำ อาสาสมัครที่สามารถดำเนินราย การได้มีเพียง 2-3 คน พวกเขาเหล่านั้นยังต้องทำงานออกพื้นที่ด้วย จึงมักไม่มีเวลาเตรียมตัว เตรียม เนื้อหา หรือนัดผู้ร่วมรายการได้ตรงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ หากนัดผู้ร่วมรายการไม่ได้ ก็ใช้วิธีการนำ เสนอเนื้อหาแบบพูดคุย โดยเอาเนื้อหาในหนังสือหน้าไฟที่กลุ่มทำร่วมกับเยาวชนมาพูดคุยให้ผู้ฟังฟัง แต่หนังสือหน้าไฟไม่ได้มีการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องการจัดรายการที่ขาดการเตรียมตัว เร่งรีบ จึงเป็น ปัญหาที่สำคัญของผู้ดำเนินรายการในเวลานั้น ดังคำสัมภาษณ์ของคุณสำรวย ผัดผล

“ปัญหาของเราก็คือมีอาสาสมัครไม่มาก บางครั้งจัดรายการด้วย บางครั้ง ก็ติดงานของชุมชน ไปทำรายการไม่ต่อเนื่อง ทางสถานีไม่ติดขัดที่จะให้เวลา แต่ เราไม่มีคน ครั้นจะจัดคนแทนก็ไม่ทัน เรามีจัดได้แค่ 2 คน คือบานจิตร์กับครูวิทย์ ปัญหาเรื่องผู้จัดเนี่ยสำคัญไม่ใช่เอาใครมาทำก็ได้ เรามีอาสาสมัคร 40 คน ทำราย การได้แค่ 2 คนเท่านั้น” (คุณสำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

และการทำงานของกลุ่มฮักเมื่องน่านในช่วงปี 2538-40 เป็นช่วงเวลาของการสร้างเครือข่ายเพื่อระดมทุนจากภายนอกชุมชน เช่น องค์กรของรัฐ องค์กรจากต่างประเทศ ทำให้กลุ่มฮักเมื่องน่านเริ่มมีกิจกรรมมากขึ้นเพื่อเผยแพร่งานตามนโยบายของแหล่งทุน สร้างความเข้าใจกับชาวบ้านเพื่อขยายเครือข่ายบ้าง จึงทำให้คุณบานจิตร ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียวในขณะนั้นต้องไปร่วมงานกับชุมชนบ่อยครั้งขึ้น ทำให้ไม่สามารถไปจัดรายการได้ตามที่กำหนด ดังคำสัมภาษณ์ของคุณบานจิตร สายรอกคำ

“พอเราเริ่มทำรายการก็เหมือนเป็นการประชาสัมพันธ์งานของกลุ่มทำให้ชุมชนต่างๆติดต่อเข้ามา มาก เครือข่ายเพิ่มขึ้น งานเพิ่มขึ้น ครูวิทยาก็ต้องย้ายไปสอนที่แม่ฮ่องสอน มีพี่คนเดียวที่ทำรายการได้ และเป็นช่วงเดียวกับที่กลุ่มมีโครงการจากหน่วยงานข้างนอกมาก เราก็เลยคืนเวลาให้สวท.ไปจัดแทนก่อน” (คุณบานจิตร สายรอกคำ, สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2545)

2. ข้อจำกัดในการทำงานกับระบบราชการของ สวท.น่าน

ข้อจำกัดในการทำงานกับระบบราชการของสวท.น่านซึ่งเป็นไปตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินรายการหรือออกอากาศในแต่ละครั้งเนื้อหาต้องไม่ส่งผลกระทบต่อหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาช้านาน จึงทำให้เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาต้องตรวจสอบสคริปต์รายการก่อนออกอากาศ บางครั้งกลุ่มฮักเมื่องน่านไม่สามารถเขียนสคริปต์ส่งให้ สวท.น่าน ได้ทัน เพราะต้องออกปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ที่ได้รับจากคุณสำรวย ผัดผล

“ทางสถานีก็มีการตรวจสอบสคริปต์ ข้อมูลก่อน ข้อมูลต้องเป็นเรื่องที่ไม่สวนกับนโยบายของรัฐ เป็นหลักการที่เค้านอกมา แต่ก็ไม่ถือเป็นสาระสำคัญเท่าไรหรอก เพียงแต่เราไม่มีเวลาในการเขียนสคริปต์ส่งให้เค้าดูก่อนและเราก็ไม่สามารถกำหนดให้ผู้ร่วมรายการพูดได้ตามสคริปต์ที่เขียนได้” (คุณสำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

นอกจากนี้แล้ว ในบางครั้งก็ไม่สามารถดำเนินรายการดำเนินรายการได้ตรงตามสคริปต์ตามที่คุณสำรวยกล่าวในข้างต้น เพราะผู้ดำเนินรายการไม่สามารถควบคุมประเด็นเนื้อหาที่วางไว้ได้

เพราะชาวบ้านที่มาร่วมรายการไม่สามารถพูดได้ตรงประเด็น และมีปัญหาในการพูดผ่านสื่อรวมทั้งไม่คุ้นเคยกับห้องส่งสถานี เพราะเคยชินกับการพูดในชุมชน เช่น ศาลาวัดในหมู่บ้าน หรือ เวทีใต้ถุนบ้าน ดังคำให้สัมภาษณ์ของคุณชานจิตร์ สายรอกคำ ว่า

“ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่พี่พบก็คือแขกที่มาร่วมรายการพูดไม่ตรงประเด็น พูดไปเรื่อย
ถามอย่างตอบอย่าง บางทีตอนเค้าพูดที่หมู่บ้านเค้าพูดดีมากเลยพี่ก็เชิญมา
พามาเจอแอร์เย็นๆในห้องอัด ก็พูดตืดๆซัดๆ พี่ก็ต้องตัดบทไป พี่เองก็ไม่ค่อย
จะชำนาญเท่าไรเหมือนกัน” (คุณชานจิตร์ สายรอกคำ, สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2545)

การหยุดดำเนินรายการวิทยุของกลุ่มฮักเมืองน่านซึ่งมีปัจจัยหลัก 2 ประการดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นว่า การดำเนินงานรายการวิทยุโดยชุมชนซึ่งต้องใช้อาสาสมัครเข้ามาทำงานนั้นต้องคำนึงถึงความต่อเนื่อง เพราะการทำงานวิทยุเป็นงานต่อเนื่องต้องทำด้วยเวลาที่สม่ำเสมอ การมีผู้ดำเนินรายการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันจะทำให้การดำเนินงานต่อไปได้ โดยเฉพาะการขยับจากการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมรายการขึ้นไปเป็นผู้ดำเนินรายการซึ่งต้องใช้ความชำนาญในด้านการใช้ภาษาพูดในการสื่อสาร ความชำนาญด้านเทคนิค นับว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากตัวของชุมชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการวิทยุเอง ส่วนกรณีปัญหาที่เกิดจากการทำงานของ สวท.น่านนั้น ก็บ่งชี้ให้เห็นอีกประการหนึ่งว่า สวท.น่านเองก็ต้องผ่อนคลายการควบคุมลง เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น จากกรณีการหยุดดำเนินรายการของกลุ่มฮักเมืองน่านทำให้เห็นภาพชัดเจนว่ารายการวิทยุชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต้องมีการสร้างอาสาสมัครให้เพิ่มขึ้นเพื่อการทำงานที่ยั่งยืนของวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชนที่เกิดจากภาครัฐต้องให้อิสระในการทำงานของชุมชนมากขึ้น แต่ก็ต้องสร้างกฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน

2.3.2 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่สามฮักเมืองน่านหยุดดำเนินรายการ

ในระยะที่สามนี้นับเป็นระยะของการเรียนรู้ เป็นบทเรียนให้กับวิทยุชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้เป็นอย่างดี เพราะแสดงให้เห็นว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับผู้ดำเนินรายการ หรือในระดับผู้ผลิตรายการได้นั้น จะต้องมีการบริหารจัดการกันอย่างไร ให้วิทยุชุมชนมีความต่อเนื่อง และดำเนินงานได้ยาวนาน เพราะการจัดรายการวิทยุ ต้องมีการจัดเป็นประจำทุกวัน และมีการจำกัดเวลาที่แน่นอนตลอดทั้งวัน มีการบริหารจัดการให้เป็นไปตามผังรายการ มีกฎระเบียบในการปฏิบัติงานที่ต้องมีการปฏิบัติร่วมกันจากหลายๆ ฝ่าย ตัวผู้ดำเนินรายการต้องมีวินัยกับตนเอง และรับ

ผิดชอบต่อหน้าที่ ควรมีอาสาสมัครที่สามารถทำงานทดแทนกันได้ ในกรณีที่ผู้ดำเนินรายการคนใดคนหนึ่งไม่สามารถมาจัดรายการได้ เมื่อกลุ่มอีกเมืองน่านหยุดดำเนินรายการไป จึงต้องคืนเวลาให้สวท.ไปจัดรายการเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบายนี้นี้จึงกลับไปสู่ยุคเริ่มแรกอีกครั้งหนึ่ง คือ ประชาชนเป็นเพียงผู้รับสารโดยไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับนั่นเอง

2.4 ระยะที่สี่ : กรมประชาสัมพันธ์วางนโยบายจัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40 (ปี 2540-2543)

2.4.1 วิธีดำเนินงาน

วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2540 บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 มีผลบังคับใช้ กฎหมายกำหนดข้อเกี่ยวข้องกับการจัดสรรคลื่นความถี่ โดยให้องค์กรของรัฐเป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ได้ โดยยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนในระดับท้องถิ่นทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดจึงมีนโยบายไปยังสถานีวิทยุท้องถิ่นทั่วประเทศให้จัดทำรายการที่มีเนื้อหาเพื่อชุมชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการได้

สำนักงานประชาสัมพันธ์เขต 3 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมประชาสัมพันธ์ดูแลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในเขตภาคเหนือ ได้ทำหนังสือเชิญมายังผู้อำนวยการของทุกสถานีเพื่อส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมประชุมเพื่อเผยแพร่หลักการและวางแผนนโยบายในการจัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40 ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่าน ได้ส่งตัวแทนคือ คุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสถานีเข้าร่วมประชุม ร่วมกับ คุณเพียรพิศ ยะวิญญาญ เจ้าหน้าที่ของกลุ่มอีกเมืองน่าน ซึ่งเป็นตัวแทนของภาคประชาชนที่เคยเข้าร่วมประชุมเรื่องการเตรียมความพร้อมการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน ซึ่งจัดขึ้นโดยสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ดังคำกล่าวของคุณรติพร เรื่องจุดเริ่มต้นของการจัดรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ซึ่งคณะวิจัยได้จัดเป็นเวทีเสวนาร่วมกับชาวบ้านที่ตำบลน้ำเกีฮ่วน เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 ว่า

“ ตอนแรกไม่รู้เรื่องมาตรา 40 คืออะไร จุดเริ่มต้นมาจากสวท.ส่งตัวแทนไปประชุมที่เชียงใหม่ มีดิฉัน (คุณรติพร) และเจ้าหน้าที่อีกเมืองน่าน(คุณเพียรพิศ)

เข้าไปร่วมประชุมด้วย จึงเข้าใจหลักการของคำว่าวิฑูรย์ชุมชน ก็เลยกลับมาคุยให้เจ้าหน้าที่ ผู้ดำเนินรายการคนอื่น ๆ ฟังที่สถานี และก็เริ่มทำรายการให้เป็นเรื่องเป็นราวตามแนวคิดวิฑูรย์ชุมชนขึ้น”

จากการเข้าร่วมฟังนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ดังกล่าวคุณรติพร บุญคง จึงได้ปรึกษาหารือกับผู้ดำเนินรายการของหน่วยราชการที่รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี เช่น คุณหมอชาติรี เจริญศิริ ผู้ดำเนินรายการของโรงพยาบาลน่าน และทีมประชาคมน่าน คุณปัทมา ธนามี ผู้ดำเนินรายการของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน นายธนู ผลบุญ ผู้ดำเนินรายการจากสหภาพนายควม อาจารย์ราเชนทร์ กาบคำ ผู้ดำเนินรายการจากวิทยาลัยสารพัดช่างน่าน และนำแนวคิดในการจัดรายการวิฑูรย์ชุมชนนำเสนอต่อผู้อำนวยการสวท.น่านในขณะนั้น ถึงแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้อยู่ในรูปของรายการวิฑูรย์ชุมชนที่ถูกต้องขึ้น

คุณหมอชาติรี เจริญศิริ ได้กล่าวถึงการเริ่มจัดรายการวิฑูรย์เพื่อชุมชนว่า

“เริ่มต้นมาจากคุยกันในวงกว้าง ไตรศัปดาห์คุยกันตอนเลิกงานกลับบ้านแล้ว เป็นการให้โอกาสมาตรา 40 สวท.ก็ต้องให้โอกาสนักจัดรายการด้วย เราก็คุยกันว่าจะทำยังไงเพื่อจะร่วมกันเดินไปทางนี้ คลื่นเป็นของชุมชนจริงๆก็เริ่มต้นมาจากการคุยความคุ้นเคยเดิม มีการจัดแจงเรื่องราวต่างๆเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายรายการ กับทีมนักจัดรายการเดิมของสถานี” (นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ, 9 ธันวาคม 2544)

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานมูลนิธิอีกเมืองน่านได้กล่าวไว้เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2543 ในการเปิดเวทีเสวนาเรื่อง “เวทีสื่อกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม” ที่วัดอรุณญาวาสว่า

“ที่ผ่านมามององค์กรชาวบ้านได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆอย่างหลากหลายจนมีความเข้มแข็งแต่มีขาดการประชาสัมพันธ์ การบอกกล่าวให้ชุมชนอื่นๆ หน่วยงานต่างๆได้รับรู้ ดังนั้นต่อไปต้องทำเรื่องประชาสัมพันธ์ให้มาก เรามีสิ่งดีๆ ต้องเอามาอวดให้สาธารณะได้รับรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ให้มากขึ้น เกิดพันธมิตร ความร่วมมือและการ

สนับสนุนต่างๆ หากองค์กรชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดสื่อที่จะออกสู่สาธารณะได้ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มาก ทำให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมด้วย” (ที่มา : วารสารเวทีปฏิรูปปีที่ 1 ฉบับที่ 12 เดือนกุมภาพันธ์ 2544 เขียนโดย นาย ถนัด โปยา)

เมื่อทุกฝ่ายได้ให้คำแนะนำและแสดงความคิดเห็นร่วมกันแล้ว คุณรติพร จึงนำแนวคิดเสนอต่อผู้อำนวยการ สวท. น่าน ในขณะนั้น ถึงการดำเนินการเพื่อให้อยู่ในรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่เป็นระบบขึ้น และต่อมาจึงทำหนังสือเชิญถึงบุคคล และองค์กรชุมชนต่างๆที่มีอยู่ในจังหวัดน่าน ตามคำแนะนำของเหล่าบุคคลที่กล่าวมาข้างต้น ให้เข้ามาร่วมประชุมกำหนดแนวทางในการจัดรายการวิทยุเพื่อชุมชนขึ้น ดังที่คุณรติพร บุญคง ให้สัมภาษณ์ถึงความเป็นมาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ว่า

“เริ่มแรกของรายการนั้นมักจะเป็นตัวแทนของพวกระดับบนๆมาจัดรายการ ไม่ได้เป็นชุมชน ชาวบ้านที่เป็นกลุ่ม การรวมตัวมีมาก่อนมาตรา 40 แต่ว่าไม่ได้เป็นรูปเป็นร่าง เป็นการขอใช้เวลามากกว่า กลุ่มฮักเมืองน่านใช้เวลาหลายปี แต่พอมีมาตรา 40 เราก็อายุากจะทำอะไรที่เป็นรูปเป็นร่างขึ้น น่าจะเป็นคณะกรรมการ ที่เป็นตัวแทนของประชาชนจากหลายสาขาอาชีพทาง สวท.เชิญแกนนำเข้ามาร่วมประชุมกลุ่มใด เช่น องค์กรชาวเขายังไม่มีตัวแทนเข้ามาประชุม สวท. ก็ส่งจดหมายเชิญไปเป็นการรวมตัวกันก่อน ยังไม่มีคณะกรรมการ ไม่มีตำแหน่ง คนที่เก่งด้านประสานงานก็ช่วยแนะนำให้ หรือในด้านกฎหมายก็มีผู้รู้มาแนะนำต่างคนต่างถนัดด้านไหนก็เอามารวมกัน แลกเปลี่ยนกัน มีการทำงานกันแบบง่าย ๆ ประมาณ 1 ปี” (คุณรติพร บุญคง, สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2544)

จากการให้สัมภาษณ์ของคุณรติพร บุญคง เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการของสวท.น่าน แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานของรายการวิทยุชุมชน เริ่มต้นมาจากการดำเนินรายการโดยหน่วยราชการต่างๆที่มีความชำนาญในการจัดรายการร่วมกันดำเนินรายการกับเจ้าหน้าที่สวท.น่าน โดยเน้นไปที่เนื้อหาเพื่อชุมชน วิธีดำเนินงานยังเป็นของรัฐอยู่ แต่ก็เห็นกระบวนการผ่อนคลายการควบคุมจากรัฐน้อยลง (deregulation) คือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้ข้อมูล และผู้ร่วมรายการได้ เน้นไปที่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ร่วมรายการมากขึ้นกว่าการเน้นไปที่เนื้อหาของผู้ดำเนินรายการดังเช่นระยะที่หนึ่งซึ่งหน่วยราชการเป็นผู้กำหนดเนื้อหาอย่างเต็มที่ ระยะนี้เป็นระยะเริ่มก่อตัวของแนวคิดการจัดรายการ

วิทยุชุมชน โดยทางสถานีเป็นผู้เริ่มเชิญตัวแทนจากชุมชนต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในรายการ เจ้าหน้าที่ของสวท.น่านเป็นผู้มีบทบาทมากทั้งเป็นผู้ดำเนินรายการ ควบคุมเสียงและช่างเทคนิค การกำหนดประเด็นเนื้อหา การติดต่อประสานงานโดยเชิญกลุ่ม องค์กรชาวบ้านมาเป็นผู้ร่วมรายการ ตามที่นายฉัตรชัย เสนิงค์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสถานี ได้แจ้งให้ที่ประชุมรับทราบไว้ในเอกสารวาระการประชุมครั้งที่ 1/2543 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2543 ถึงแนวทางการนำเสนอรายการวิทยุชุมชนดังนี้

“วิทยุชุมชนในอนาคตจะต้องมีการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชน เป็นเจ้าของในที่สุด จากประสบการณ์ของการจัดรายการวิทยุชุมชนที่สุพรรณบุรี จะให้เจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ร่วมรายการอยู่ด้วยทุกครั้ง เพื่อความสะดวกต่อการใช้อุปกรณ์และการดำเนินรายการ”

สรุปวิธีดำเนินงานในระยะที่สี่นี้ เป็นระยะที่กฎหมายมาตรา 40 เริ่มประกาศให้สาธารณชนรับรู้ แต่ยังไม่มีการอนุมัติใช้อย่างเป็นทางการ เพราะต้องรอกฎหมายลูก และคณะกรรมการบริหาร กสท.ที่จะเข้ามาควบคุมดูแลการจัดสรรคลื่น ในขณะที่กรมประชาสัมพันธ์เริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารให้เหมาะสมสอดคล้องกับกฎหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการจัดโครงการนำร่องการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นก่อน 19 จังหวัด แล้วขยายไปสู่สถานีวิทยุท้องถิ่นต่างๆ สวท.น่าน ก็ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของสถานีเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้แนวทางการจัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40 ซึ่ง สวท.น่านเองก็ต้องดำเนินการตามนโยบายหลักของกรมประชาสัมพันธ์ด้วย แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยการบริหารงานของสถานีเป็นปัจจัยที่ทำให้ เกิดแนวคิดในการจัดรายการวิทยุเพื่อชุมชนขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก เจ้าหน้าที่สวท.จึงเป็นกำลังหลักในการดำเนินการและผลักดันเพื่อให้มีการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆ โดยยึดหลักการดำเนินการตามแนวคิด และปรัชญาของวิทยุชุมชนทุกกระบวนการ โดยขอความร่วมมือจากนักจัดรายการจากภาครัฐที่มีความรู้ ความชำนาญ ร่วมกันกำหนดแผนงาน และดำเนินการให้เกิดเป็นโครงการในลำดับขั้นต่อมา ซึ่งจะกล่าวไว้อย่างละเอียดในการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารฯ และการก่อตั้งเป็นชมรมที่มีตัวตนในการยกมาเป็นหน่วยงานเพื่อจะใช้เขียนของบประมาณจากกองทุน SIF เพื่อนำมาใช้ในการอบรม และมีสมาชิกชมรมซึ่งมาจากตัวแทนชุมชน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวเหล่านี้ สวท.ต้องได้แนวคิดมาจากการไปอบรมในครั้งนั้นมาเป็นแนวทาง โดยมีข้าราชการ และกลุ่มฮักเมื่อน่านร่วมผลักดัน

2.4.2 รูปแบบ และเนื้อหารายการของสวท.น่าน

การจัดสรรเวลาเพื่อจัดรายการวิทยุชุมชนในขณะนี้ปัจจัยสำคัญก็คือการดำเนินการตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ของสวท.น่านจึงมีส่วนในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของรายการ ส่งผลให้เกิดรูปแบบ และเนื้อหาที่นำเอาเรื่องราวของชุมชนเป็นตัวกำหนดซึ่งก็ไม่แตกต่างจากการจัดรายการของกลุ่มฮักเมืองน่านในระยะที่สอง ต่างกันแค่ผู้ดำเนินรายการเป็นเจ้าหน้าที่ สวท. ไม่ใช่อาสาสมัครจากกลุ่มฮักเมืองน่านเท่านั้น ผู้ร่วมรายการก็มาจากกลุ่มเดิมคือมีฮักเมืองน่านเป็นผู้ประสานงาน เพื่อให้เป็นรายการที่มีเนื้อหาเพื่อชุมชนตามแนวคิดวิทยุชุมชนให้มากที่สุด เจ้าหน้าที่สวท.น่านจึงได้กำหนดรูปแบบ เนื้อหารายการ เป็นช่วงๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบและเนื้อหารายการ ดังที่คณะวิจัยได้นำตัวอย่างโครงร่างรายการของสวท.น่านมานำเสนอให้เห็นภาพการนำเสนอรายการวิทยุชุมชนในระยะนี้ ดังนี้

ชั่วโมงที่ 1 13.00-14.00 น.

ช่วงที่ 1 – ทักทายผู้ฟัง / แจ้งเมนูรายการ (5 นาที)

- เพลงและสปอตคั่นรายการ

ช่วงที่ 2 – ข่าวจากชุมชนต่างๆ (10 นาที)

- เพลงและสปอตคั่นรายการ

ช่วงที่ 3 – ภาษา/ประเพณีวัฒนธรรม สมัยโบราณ (30 นาที)

(เพลงและสปอตคั่นตามความเหมาะสม)

ชั่วโมงที่ 2 14.00-15.00 น.

ช่วงที่ 4 – เรียนรู้กับชุมชน

ตัวอย่างคำถาม –แนวคิดของการรวมกลุ่ม

-ความเป็นมาของกลุ่มเกิดจากอะไร

-กิจกรรมของกลุ่มมีอะไรบ้าง/เล่าถึงรายละเอียดของกิจกรรม

-ทำอย่างไรถึงรวมกลุ่มกันได้/กลุ่มมีการช่วยเหลือกันอย่างไร

-รายได้ของกลุ่มเป็นอย่างไร/เศรษฐกิจของครอบครัว/ของชุมชนเป็นอย่างไร

-ความยั่งยืนของกลุ่ม/สภาพปัญหา/อนาคตจะทำอย่างไร

-อยากให้ราชการดูแลในเรื่องใด

(เพลงและสปอตคั่นตามความเหมาะสม)

ช่วงสุดท้าย –สรุปผลงานของชุมชน

-กล่าวลาผู้ฟัง

เมื่อศึกษาจากโครงร่างรายการดังกล่าวข้างต้นแล้ว พบว่า เจ้าหน้าที่ สวท. น่าน กำหนดรูปแบบเนื้อหารายการออกเป็นช่วงต่างๆ โดยมีแกนหลักเป็นเรื่องราวของชุมชน ได้แก่ ข่าวสาร เหตุการณ์ และการรวมตัว / รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละช่วงมีรูปแบบที่แตกต่างกัน คือ

ช่วงที่ 1 เป็นรูปแบบการพูดคุยทักทายทายผู้ฟัง และเปิดเพลง

ช่วงที่ 2 เป็นรูปแบบข่าว โดยการบอกเล่าเหตุการณ์ / เรื่องราวต่างๆ ในชุมชน

ช่วงที่ 3 เป็นรูปแบบการพูดคุยในเรื่องเกี่ยวกับภาษา ประเพณี วัฒนธรรม สมัยโบราณ

ช่วงที่ 4 เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนที่เชิญเข้ามาร่วมรายการ

ดังนั้น หากจะกล่าวถึงภาพรวมการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เนื้อหา จะเห็นได้ว่าในระยะที่ 4 มีการจัดการรูปแบบ และเนื้อหารายการ โดย สวท. น่าน ซึ่งเน้นเนื้อหาเป็นเรื่องราวชุมชนที่มีรูปแบบหลากหลายประกอบไปด้วย การพูดคุย ข่าว การสัมภาษณ์ เพลง และสื่อบันทึก ซึ่งจัดเป็น “รูปแบบนิตยสารทางอากาศ” โดยมีทั้งจุดต่างและจุดเหมือนกับระยะที่ 2 จุดต่าง คือ รูปแบบในระยะที่ 2 เป็นเพียงการพูดคุยกับการสัมภาษณ์ จุดเหมือน คือ เนื้อหาที่เน้นเรื่องราวชุมชน

โดยเฉพาะในช่วงที่ 4 ซึ่งเป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์ โดยมีแนวคำถามซึ่งแสดงเนื้อหาเพื่อการประชาสัมพันธ์กลุ่มในชุมชน ทำให้เป็นที่น่าสนใจของกลุ่มต่างๆ เพราะจะได้งานของกลุ่มมานำเสนอในรายการวิทยุได้ คนจากภายนอกกลุ่มจะได้รับรู้การปฏิบัติงานของกลุ่มและการได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มขึ้นทั้งในด้านงบประมาณ และการปฏิบัติงาน ช่วงที่ 4 นี้ยังแสดงให้เห็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สื่อสารกันเอง ซึ่งเป็นการสื่อสารในแนวนอนเพื่อบอกเล่าเรื่องราวงานของกลุ่มและยังเป็นการสื่อสารจากล่างขึ้นบน คือการสื่อสารจากกลุ่มในชุมชนขึ้นไปสู่ภาครัฐในการรับรู้ปัญหาเพื่อให้การช่วยเหลือชุมชนต่อไปได้

สรุปในช่วงรูปแบบ เนื้อหารายการในระยะนี้ ได้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของการจัดรายการวิทยุเพื่อชุมชนตามมาตรา 40 ในแบบของ สวท.น่าน นั้น รูปแบบรายการแตกต่างจากในช่วงที่สองที่กลุ่มอีกเมืองน่านเข้ามาจัดเพียงเล็กน้อย คือในช่วงที่กลุ่มอีกเมืองน่านจัดจะเป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์ ตัวแทนจากกลุ่มในชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ แต่รูปแบบของสวท.จะเป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์แบบสนทนามากขึ้น คือมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้จัดและแขกรับเชิญมากขึ้น เพราะผู้จัดเป็นผู้มีความชำนาญและสามารถควบคุมประเด็นในการสนทนาร่วมกับชาวบ้านได้ดีกว่า เพราะเป็นเจ้าหน้าที่ของ สวท. ต่างจากระยะที่สองในเรื่องของตัวผู้ดำเนินรายการซึ่งเป็นอาสาสมัคร

จากกลุ่มฮักเมืองน่าน และรายการยังแบ่งออกเป็นช่วงต่างๆทำให้เนื้อหาหลากหลายมากขึ้น เพราะมีเวลาออกอากาศมากกว่าตอนที่ฮักเมืองน่านจัด ทำให้แต่ละช่วงของรายการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยน และมีส่วนร่วมจากหลายๆฝ่ายมากกว่า

ส่วนเนื้อหานั้น ไม่แตกต่างกันมากนักคือ เป็นเนื้อหาของกลุ่มในชุมชน ซึ่งมีกลุ่มฮักเมืองน่านเป็นหัวเรือใหญ่ และมีเจ้าหน้าที่รัฐมาสนทนาในเรื่องงานของหน่วยงาน แต่แตกต่างกันไปที่การได้ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนกันมากกว่า และเนื้อหาแบ่งย่อยกว่าไม่เป็นเพียงแค่เรื่องการประชาสัมพันธ์กลุ่มเพียงอย่างเดียว ยังมีทั้งเรื่องข่าวสาร การให้ความรู้ และรับฟังเสียงจากผู้ฟังมากขึ้น โดยกระตุ้นให้ผู้ฟังมีปฏิกิริยาตอบกลับให้มากกว่าที่เคยด้วยการทำเป็นโฆษณาเชิญชวนเข้าร่วมรายการ ให้ชุมชนส่งข่าวของชุมชนมาได้ เป็นต้น

2.4.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระยะที่สวท.จัดรายการวิทยุชุมชนตามมาตรา 40

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระยะนี้ขึ้นอยู่กับระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ของสวท.น่านเป็นหลัก โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมรายการ เหมือนในระยะแรกที่ภาครัฐจัด และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังที่มีปฏิกิริยาตอบกลับ ด้วยการวางรูปแบบให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างคนจัดกับคนฟังให้ได้มากที่สุด และคิดหาโฆษณาค้นรายการและกล่าวเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมจัดทำรายการกับสถานีได้ อีกวิธีการหนึ่งที่เจ้าหน้าที่สถานีใช้ก็คือ เมื่อเชิญผู้ร่วมรายการมาพูดในรายการแล้วพบว่า ผู้ร่วมรายการนั้น พอจะมีทักษะในการพูดผ่านสื่อ ไม่ตื้นกัลว มีหลักในการพูดดีพอที่จะมาเป็นผู้ดำเนินรายการร่วม เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน ก็จะเชิญให้มาเป็นผู้ดำเนินรายการอย่างต่อเนื่อง เป็นวิธีการที่ค่อยๆสร้างเครือข่ายออกไปเรื่อยๆ เป็นวิธีค้นหาผู้ดำเนินรายการในแบบของ สวท. แต่ถึงแม้สวท.น่านจะผลักดันและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม แต่การเข้าร่วมรายการก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงอยู่เพราะ ประชาชนยังมีความเชื่อเดิมอยู่ว่า การไปจัดรายการในวิทยุเป็นเรื่องยาก ถึงสวท.จะกล่าวเชิญชวนแล้ว ก็ยังไม่พบว่าจะมีบุคคลใดที่เดินไปที่สวท. แล้วขอเป็นผู้ดำเนินรายการเองเลยแม้แต่คนเดียว

การดำเนินรายการในระยะนี้จึงเป็นระยะของการเปิดตัว การขยายความรู้ ความเข้าใจให้คนฟังได้รับรู้ถึงการทำการรายการแนวใหม่ตามมาตรา 40 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรายการได้แล้ว เปิดโอกาสแห่งการเข้าถึงสื่อวิทยุของภาคประชาชน ได้ว่า ต่อไปนี้ใครมีเรื่องอะไรที่ต้องการประกาศ ประชาสัมพันธ์ ถ้าหากเดินทางมาไม่ได้ก็สามารถที่จะติดต่อกันทางโทรศัพท์ หรือส่งจดหมายมาให้รายการประกาศได้ ประชาสัมพันธ์ได้

2.5 ระยะที่ห้า : รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน (2543-ปัจจุบัน)

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าในระยะที่ห้านี้จะกล่าวถึงเพียงวิธีการดำเนินงาน โดยจะกล่าวครอบคลุมไปถึงการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน บทบาทหน้าที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน การอบรมการจัดรายการวิทยุชุมชน / สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน รวมถึงโครงสร้างในการบริหารจัดการ ในส่วนของรูปแบบและเนื้อหารายการ และ การมีส่วนร่วมของประชาชน จะขอกกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ในลำดับต่อไป

2.5.1 วิธีดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

ในระยะที่ห้านี้เป็นระยะต่อเนื่องจากระยะที่สี่โดยมีเจ้าหน้าที่สวท.น่านเป็นผู้ดำเนินรายการหลักและเชิญตัวแทนชุมชนมาเป็นผู้ร่วมรายการ พอดำเนินงานได้ระยะหนึ่งพบว่าผู้ร่วมรายการบางคนมีทักษะในการพูดผ่านสื่อวิทยุได้ดี จึงเชิญมาเป็นผู้ดำเนินรายการร่วม พร้อมทั้งแนะนำวิธีการดำเนินรายการอย่างถูกต้องให้กับตัวแทนชุมชนที่มาทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการร่วมกับเจ้าหน้าที่ สวท.น่าน จนกระทั่งได้ผู้ดำเนินรายการที่มาจากตัวแทนชุมชนจริงๆจำนวนหนึ่งมาทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการแทนเจ้าหน้าที่ สวท.ได้

คุณอภิชัย แซ่เล่า ชาวเขาเผ่าม้งจากอำเภอท่าช้างผา ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการเข้ามาดำเนินรายการกับทางรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ว่า

“ผมทำงานอยู่กับมูลนิธิไทยอาธร ดูแลเรื่องผู้ป่วยเอดส์และยาเสพติด ผมได้พบปัญหาเรื่องยาเสพติดที่เห็นในชุมชนทุกวันซึ่งก็เป็นต้นเหตุของโรคเอดส์ด้วยจึงขอเข้ามาพูดเรื่องการทำงานของมูลนิธิที่สวท.รเพราะผมอยากให้ทุกฝ่ายเข้าใจปัญหาของเรา เราเป็นชาวเขาอยู่ไกลไม่มีใครสนใจเรา พี่พรจึงให้ผมมาร่วมรายการแล้วได้บอกว่าผมพูดดี ก็เลยเชิญให้มาจัดรายการต่อ” (คุณอภิชัย แซ่เล่า, สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2544)

เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2543 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดน่านได้เชิญตัวแทนชุมชน แกนนำชุมชน ผู้ดำเนินรายการ ข้าราชการ นักวิชาการ รวมทั้งสิ้น 17 คน (ที่มา : เอกสารวาระการประชุมคณะกรรมการวิทยุชุมชนครั้งที่ 1/2543) มาประชุมเพื่อร่วมกันพิจารณาถึงแนวทางและเนื้อหาสาระในการจัดรายการวิทยุชุมชน ที่ประชุมเห็นชอบร่วมกันว่ามีการจัดรายการวิทยุชุมชนมาตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2543 โดยใช้ชื่อว่า “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” โดยได้มีตัวแทนจากชุมชนต่างๆมาร่วมกันผลิตรายการได้บ้างแล้ว ควรที่จะจัดตั้งให้อยู่ในรูปคณะกรรมการเพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารได้มากขึ้น จึงได้กำหนดแนวทางในการตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนขึ้น ซึ่งเป็นแผนงานที่มองไปถึงว่าเมื่อมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรแล้ว ก็ง่ายต่อการได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุน เพื่อนำมาเป็นงบประมาณในการจัดอบรมการจัดรายการวิทยุต่อไปด้วย

2.5.2 คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

หลังจากการประชุมครั้งนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมอภิปรายถึงแนวทางในการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนขึ้น โดยได้ข้อสรุปว่า ให้สวท.น่านทำหนังสือเชิญไปยังชุมชนต่างๆเพื่อส่งตัวแทนมาร่วมประชุมกำหนดทิศทางรายการวิทยุชุมชนและดำเนินการจัดตั้งในรูปคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนขึ้น

การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจัดขึ้นวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544 มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 25 คน และไม่มาประชุม 25 คน (ที่มา : เอกสารรายงานการประชุมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านครั้งที่ 4/2544) ที่ประชุมเห็นว่าควรจัดเป็นรูปองค์กร หรือชมรมขึ้นมาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาไปสู่การดำเนินรายการวิทยุชุมชนที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินรายการ และการบริหารจัดการมากขึ้น ที่ประชุมเห็นว่าควรมีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการวิทยุชุมชนโดยมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารออกเป็น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายประสานงานและสรรหาข้อมูล ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายรายการ และฝ่ายเทคนิค ที่ประชุมได้มีการอภิปรายกันถึงเรื่องสรรหาประธานชมรมโดยการเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมและให้มีผู้รับรองในที่ประชุม จำนวน 5 ท่าน และมีการลงคะแนนเสียงร่วมกัน ผลการลงคะแนน ประธานชมรม คือนายฉัตรชัย เสนิงค์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่านซึ่งได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด

โดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานของชมรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายประสานงาน และสรรหาข้อมูล ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายรายการ และฝ่ายเทคนิค

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านชุดแรกประกอบไปด้วยตัวแทนจากชุมชนต่างๆ แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่สวท.น่าน ผู้ดำเนินรายการของหน่วยราชการ ซึ่งได้รับพิจารณาแต่งตั้งเพื่อรับผิดชอบตามฝ่ายต่างๆ โดยมีระเบียบในการให้ที่ประชุมคณะกรรมการบริหารเลือกตั้งประธานชมรมโดยถือเสียงข้างมาก และให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทุก 2 ปี

คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านชุดปัจจุบันประกอบด้วยบุคคลทั้งสิ้น 28 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงตำแหน่ง รายชื่อ และสถานภาพของคณะกรรมการบริหารชมรมฯ

ตำแหน่งคณะกรรมการ	ชื่อ – นามสกุล	สถานภาพทางสังคม
ประธานชมรม	1. นายฉัตรชัย เสนิงค์ ณ อยุธยา	ผู้อำนวยการ สวท.น่าน
รองประธานคนที่ 1	2. นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ	โรงพยาบาลน่าน
รองประธานคนที่ 2	3. นายราเชนทร์ กาบคำ	วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน
เลขานุการชมรม	4. นางรติพร บุญคง	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน
ผู้ช่วยเลขานุการ	5. นางวิจิตรา โกสัย	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน
เหรัญญิก	6. นางสาวทัศนดา ธรรมสถิตย์	วิทยาลัยเทคนิคน่าน
ผู้ช่วยเหรัญญิกคนที่ 1	7. นางเพียรพิศ ยะวิญญาญ	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
ผู้ช่วยเหรัญญิกคนที่ 2	8. นางสาวลาวัลย์ ธนะวงศ์	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
หัวหน้าฝ่ายประสานงาน	9. นายโกศล ศิริรัตน์พิริยะ	วัดอรัญญาวาส
ผู้ช่วยฝ่ายประสานงาน 1	10. จ.ส.อ.สันติชัย จารุบุตร	นักวิทยุสมัครเล่นน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายประสานงาน 2	11. นางละไมย์ เมฆตั้ง	ชาวบ้านถืมตอง
นายทะเบียน	12. นายจำเนียร สารใจ	วิทยาลัยเทคนิคน่าน
ผู้ช่วยนายทะเบียน 1	13. นายล้วน อุปนันท์	เกษตรกรจากถืมตอง
ผู้ช่วยนายทะเบียน 2	14. นายแก้ว ยวงแก้ว	เกษตรกร เทศบาลเมือง
ฝ่ายวิชาการ	15. นายสำรวย ผัดผล	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 1	16. นายถนัด ไบยา	สาธารณสุขจังหวัดน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 2	17. นายศาสตรา สิ้นันตา	ประชาคมน่าน
ฝ่ายรายการ	18. นางสาวปัทมา ธนามี	สาธารณสุขน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายรายการ 1	19. นางสาวทัศนดา ธรรมสถิตย์	วิทยาลัยเทคนิคน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายรายการ 2	20. นางลักษณาพร ทศนาวลัย	ข้าราชการครู
ผู้ช่วยฝ่ายรายการ 3	21. นายจำเนียร สารใจ	วิทยาลัยเทคนิคน่าน
ผู้ช่วยฝ่ายรายการ 4	22. นางเพียรพิศ ยะวิญญาญ	มูลนิธิอีกเมืองน่าน
ฝ่ายเทคนิค	23. นายสมเจตน์ ภูมิวัฒน์	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน
ผู้ช่วยฝ่ายเทคนิค 1	24. นายวิฑูล อินตะจักร	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน
ผู้ช่วยฝ่ายเทคนิค 2	25. นายประสาร ทิมทอง	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน
ที่ปรึกษา	26. พระครูพิทักษ์นันทคุณ	วัดอรัญญาวาส
ที่ปรึกษา	27. พระปลัดศิริจารณะธรรมโม	วัดพระธาตุแช่แห้ง
ที่ปรึกษา	28. ว่าที่ร้อยตรีสมเดช อภิขยกุล	วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน
ที่ปรึกษา	29. นายน่านนที วีระไพโรภักษ์	นสพ. ไทยรัฐสาขาน่าน
ที่ปรึกษา	30. นายธนู ผลบุญ	ทนายความ
ที่ปรึกษา	31. นางสาวเยาวลักษณ์ อนุรักษ์	สาธารณสุขจังหวัดน่าน

ภาพที่ 4.1 แสดงการประชุมคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากตารางที่ 4.5 ตำแหน่งในคณะกรรมการทั้งหมด 31 ตำแหน่ง แต่มีบุคคลที่รับผิดชอบหน้าที่สองตำแหน่ง อยู่ 3 คน คือ นางสาวทักษิณา ธรรมสถิตย์ นางเพียรพิศ ยะวิญญาญ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ทั้งในฝ่ายบริหาร และฝ่ายรายการ ส่วนนายจำเนียร สารใจ รับผิดชอบนายทะเบียนและผู้ช่วยฝ่ายรายการ จึงทำให้ในคณะกรรมการชุดนี้ มีสมาชิกทั้งหมด 28 ท่าน เพราะในระเบียบของชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านให้มีคณะกรรมการบริหารได้ไม่เกิน 30 คน

จากรายชื่อและตำแหน่งในคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้งหมด 28 คน สามารถแบ่งออกได้ตามสถานภาพทางสังคมเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ ตัวแทนจากชุมชน และตัวแทนจากหน่วยงานราชการ โดยในแต่ละกลุ่มมีบุคคลที่เข้าร่วมการดำเนินงานวิทยุชุมชน และมีบทบาทในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ตัวแทนจากชุมชน

จากการศึกษาสถานภาพทางสังคมของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้ง 28 คน พบว่า มีตัวแทนจากชุมชนทั้งสิ้น 13 คน ประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่มูลนิธิอีกเมืองน่าน 3 คน พระสงฆ์ 2 รูป แม่บ้าน 2 คน เกษตรกร 3 คน ทำงานชุมชนอีก 3 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงรายชื่อตัวแทนจากชุมชนคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	สถานภาพทางสังคม	
1	นายสำรวย ผัดผล	มูลนิธิอีกเมืองน่าน	เลขาธิการอีกเมืองน่าน
2	นางเพียรพิศ ยะวิญญาญ	มูลนิธิอีกเมืองน่าน	เจ้าหน้าที่อีกเมืองน่าน
3	นางสาวลาวัลย์ ธนวงค์	มูลนิธิอีกเมืองน่าน	เจ้าหน้าที่อีกเมืองน่าน
4	พระครูพิทักษ์นันทคุณ	วัดอรัญญาวาส	พระสงฆ์
5	พระปลัดศิริจารณะธรรมโม	วัดพระธาตุแช่แห้ง	พระสงฆ์
6	นางละไมย์ เมฆดัง	ชาวบ้านถืมตอง	แม่บ้าน
7	นางลักษณาพร ทศนาวลัย	ชาวบ้านสุมนเทวราช	แม่บ้าน
8	นายล้วน อุปนันท์	เกษตรกรจากถืมตอง	เกษตรกร
9	นายแก้ว ยวงแก้ว	เกษตรกร เทศบาลเมือง	เกษตรกร
10	นายโกศล ศิริรัตน์พิริยะ	วัดอรัญญาวาส	เกษตรกร
11	จ.ส.อ.สันติชัย จารุบุตร	นักวิทยุสมัครเล่นน่าน	ทำงานชุมชน
12	นายศาสตรา สิ้นันตา	ประชาคมน่าน	ทำงานชุมชน
13	นายณานนท์ ธีระไพโรพฤกษ์	นสพ. ไทยรัฐสาขาน่าน	ทำงานชุมชน

จากการสัมภาษณ์ คุณล้วน อุปันันท์ ผู้ช่วยนายทะเบียนของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน และยังมีตำแหน่งต่างๆทางสังคมอีกหลายตำแหน่ง เช่น เป็นเกษตรกรทำสวนส้มโอประธานลูกเสือชาวบ้าน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ จากตำบลถ้ำมึงตอง พบว่า การเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารชุดแรกนั้น มาจากการที่ทางสวท.น่านได้ทำจดหมายเชิญให้เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการบริหารฯ

“เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2544 ผมได้รับเชิญมาพูดในรายการเรื่องงานของลูกเสือชาวบ้านเพราะผมเป็นประธานลูกเสือชาวบ้านอยู่ ต่อมาไม่กี่วัน ทาง สวท.ก็มีจดหมายเชิญไปถึงผมว่าให้เข้ามาร่วมประชุมเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการ และคุณรติพรก็โทรหาผมว่าให้มาเลยเพราะจะเริ่มประชุมแล้ว ผมทำงานอยู่ที่ ธกส.ก็เลยรีบมาประชุมจึงเข้ามาเป็นคณะกรรมการได้” (คุณล้วน อุปันันท์, สัมภาษณ์ 29 พฤศจิกายน 2544)

กลุ่มฮักเมืองน่านซึ่งมีสมาชิกเข้าร่วมในคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนคนเมืองน่านชุดนี้ด้วย 3 คน คุณสำรวย ผัดผล ได้กล่าวถึงการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารว่า

“ไม่เฉพาะหน่วยเราเท่านั้นที่ถูกเชิญเข้าไปร่วม แต่องค์กรชุมชนระดับหมู่บ้านอื่นๆทั่วไปก็ถูกเชิญเข้าไปด้วย ฮักเมืองน่านเป็นหน่วยหนึ่งที่ถูกเชิญเข้าไปปรึกษาหารือ ถูกเลือกเข้าเป็นกรรมการร่วมตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง รับผิดชอบเรื่องวิชาการ ช่วยคิดผังรายการแต่คิดร่วมกับหน่วยอื่นๆที่ถูกเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการ” (คุณสำรวย ผัดผล, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2544)

แสดงให้เห็นว่าตัวแทนจากชุมชนจำนวน 13 คน เป็นกลุ่มที่ถูกเชิญเข้าไปร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารชมรมฯ โดยเจ้าหน้าที่ สวท. ทำหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการและเชิญด้วยการพูดปากเปล่า ด้วยความคุ้นเคยกันบ้าง เคยเป็นผู้ร่วมรายการบ้าง แต่ตามหลักการวิทยุชุมชนแล้ว คณะกรรมการบริหารต้องมาจากการเลือกตั้ง ไม่ใช่การแต่งตั้ง และต้องมาจากความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความรู้สึกอยากเป็นเจ้าของไม่ใช่เกิดจากการเชิญชวน ซึ่งเป็นการเฟ้นหาคณะกรรมการบริหารของสวท. ที่ต้องการให้มาจากตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชนแต่ก็ยังไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่เกิดความต้องการวิทยุชุมชนที่แท้จริงนัก

(2) ตัวแทนจากหน่วยงานราชการ

คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการมีทั้งสิ้น 15 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ สวท. 6 คน อาจารย์จากวิทยาลัยสารพัดช่างน่าน 2 คน วิทยาลัยเทคนิคน่าน 2 คน ทนายความ 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3 คน โรงพยาบาลน่าน 1 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 แสดงรายชื่อตัวแทนจากหน่วยงานราชการในคณะกรรมการบริหารชมรมฯ

ลำดับ ที่	ชื่อ – นามสกุล	สถานภาพทางสังคม	
1	นายจักรชัย เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	ผู้อำนวยการ สวท.น่าน	ผ.อ.สวท.น่าน
2	นางรติพร บุญคง	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน	ฝ่ายรายการสวท.น่าน
3	นางวิจิตรา โกสีย์	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน	ฝ่ายรายการสวท.น่าน
4	นายสมเจตน์ ภูมิวัฒน์	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน	ช่างเทคนิค สวท.น่าน
5	นายวิฑูล อินทะจักร	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน	ช่างเทคนิค สวท.น่าน
6	นายประสาร ทิมทอง	เจ้าหน้าที่ สวท.น่าน	ช่างเทคนิค สวท.น่าน
7	ว่าที่ร้อยตรีสมเดช อภิษยกุล	วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน	ข้าราชการครู
8	นายราเชนทร์ กาบคำ	วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน	ข้าราชการครู
9	นางสาวทักษิณา ธรรมสถิตย์	วิทยาลัยเทคนิคน่าน	ข้าราชการครู
10	นายจำเนียร สารใจ	วิทยาลัยเทคนิคน่าน	ข้าราชการครู
11	นายธนู ผลบุญ	ทนายความ	ทนายความ
12	นายถนัด ไบยา	สาธารณสุขจังหวัดน่าน	ข้าราชการ
13	นางสาวปัทมา ธนามี	สาธารณสุขน่าน	ข้าราชการ
14	นางสาวเยาวลักษณ์ อนุรักษ์	สาธารณสุขจังหวัดน่าน	ข้าราชการ
15	นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ	โรงพยาบาลน่าน	ข้าราชการ

นายจักรชัย เสนีวงศ์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการ สวท.น่าน และประธานชมรม กล่าวว่า

“การเลือกตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆเราคำนึงถึงความจำเป็นในเรื่องการประสานงาน ความรู้ความสามารถในการดำเนินรายการด้วย คนเหล่านี้เข้ามาเพื่อร่วมกันกำหนดแนวคิดให้การจัดรายการเป็นไปตามแนวทางที่ชัดเจน และหลายคนก็เป็นนักจัดรายการเดิมของสถานีอยู่แล้ว ย่อมต้องสามารถชี้แนะให้กับชุมชนได้ดีเราจึงเลือกและเชิญเข้ามาเป็นคณะกรรมการ” (คุณจักรชัย เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, สัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน 2544)

ตัวแทนจากหน่วยราชการที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารในชุดแรกนี้ นอกจากเจ้าหน้าที่ของสวท.จำนวน 6 คน แล้วเป็นกลุ่มคนที่เคยทำงานร่วมกับ สวท.มาก่อนทั้งสิ้น อันได้แก่ กลุ่มครู อาจารย์ที่เป็นนักจัดรายการของหน่วยราชการ ซึ่งก็เกิดมาจากการแต่งตั้งของสวท.เหมือนกลุ่มที่มาจากชุมชนเช่นกัน

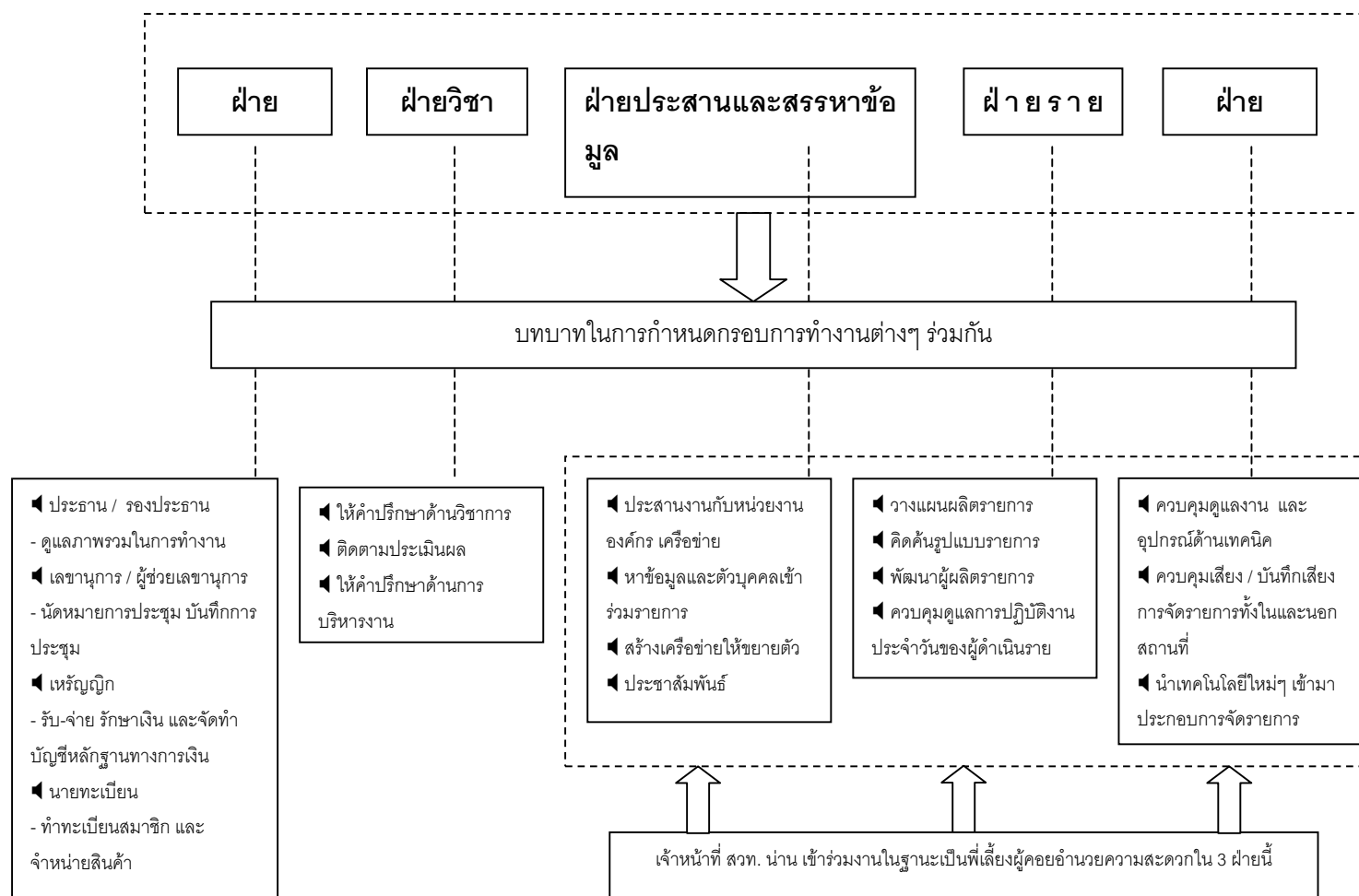
สรุปได้ว่าจากรายชื่อของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนดังกล่าวพบว่าบุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน จำนวน 28 คน เป็นรายชื่อของผู้ที่เข้าร่วมประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544 ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า สวท.พยายามที่จะผลักดันให้มีคณะกรรมการบริหารเกิดขึ้น โดยการเชิญบุคคลที่สวท.รู้จักเข้าร่วมประชุมจำนวน 50 คน แต่มีผู้เข้าร่วมประชุมเพียงครั้งเดียว ซึ่งย่ำให้เห็นถึงการเกิดรายการวิทยุชุมชนโดยสวท.มากกว่าจากความต้องการของชุมชนเอง โดยคณะกรรมการมีสัดส่วนตัวแทนจากชุมชน 13 คน และตัวแทนจากหน่วยราชการ 15 คน ถึงแม้สัดส่วนของภาครัฐจะมากกว่า แต่ก็มีจำนวนเพียงแค่ 2 คนเท่านั้นไม่ถือว่าเป็นสัดส่วนที่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจ และเจตนารมณ์ของสวท.เป็นอย่างดีว่า ต้องการให้คณะกรรมการบริหารชมรมฯ มีชุมชนเข้าร่วมในสัดส่วนที่พอเหมาะ กับของภาครัฐตามหลักวิทยุชุมชนที่ได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดีจากร่างกฎหมายของการกระจายเสียงชุมชนซึ่งกลุ่มสื่อสารชุมชนได้เขียนถึงหลักการสากลของวิทยุชุมชนไว้ว่า คณะกรรมการบริหารต้องเป็นตัวแทนจากกลุ่มต่างๆในชุมชนร่วมกับพนักงานการกระจายเสียงซึ่งเป็นลูกจ้างหรืออาสาสมัคร ซึ่งในคณะกรรมการชุดแรกนี้ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้มาจากการเลือกตั้งจึงยังไม่เป็นไปตามแนวคิดวิทยุชุมชน ถึงแม้จะเป็นตัวแทนบุคคลไว้หลายสาขาอาชีพ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของสวท. แต่หากจะทำให้คณะกรรมการบริหาร เป็นของประชาชนจริงๆ คณะกรรมการบริหารต้องมาจากคนในชุมชนทั้งหมด และหลากหลายสาขาอาชีพและต้องมาจากการเลือกตั้ง

สำหรับคณะวิจัยแล้วเห็นว่า สำหรับคณะกรรมการบริหารชมรมฯ ในชุดแรกที่ออกมาในสัดส่วน 13 ต่อ 15 ยังนับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี เป็นก้าวใหม่เพื่อที่จะทำให้วิทยุชุมชนของจังหวัดน่าน เป็นก้าวที่ดีและมั่นคงต่อไป เพราะฉะนั้น คณะกรรมการบริหารชุดแรกต้องทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในการทำงานที่เป็นที่ยอมรับของประชาชน และเมื่อประชาชนได้เป็นเจ้าของคลื่นเองในอนาคต ซึ่งไม่ใช่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐเหมือนคณะกรรมการชุดแรก ประชาชนในจังหวัดน่านต้องเห็นแบบอย่างที่ดีจากการทำงานของคณะกรรมการบริหารชุดแรกที่มีข้าราชการในพื้นที่เป็นแบบอย่างของการทำงานแบบมีขั้นตอนและทุกหน่วยสามารถตรวจสอบได้

2.5.3 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารฯ ประกอบไปด้วยฝ่ายต่าง ๆ จำนวน 5 ฝ่ายด้วยกัน คือฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประสานและสรรหาข้อมูล ฝ่ายรายการ ฝ่ายเทคนิค โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงสายงานการบริหารของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากแผนภูมิดังกล่าวแสดงให้เห็นกรอบนโยบายการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนฯ ซึ่งมีทั้งหมด 5 ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายนอกจากกรอบการทำงานดังแผนภูมิดังกล่าวข้างต้นแล้ว คณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนฯ ยังร่วมกันทำงานประสานกันในทุกฝ่าย ดังที่ปรากฏดังผลงาน ดังนี้

(1) การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากการศึกษาจากเอกสารระเบียบชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและเอกสารรายงานการประชุมครั้งที่ 4/2544 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544 พบว่า บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน คือเป็นผู้กำหนดนโยบาย กรอบการทำงาน ของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ดังนั้นจึงได้มอบให้เจ้าหน้าที่ของสถานีร่วมเป็นฝ่ายรายการ ฝ่ายเทคนิค ฝ่ายข้อมูล เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้วยเพื่อร่วมงานในฐานะเป็นที่ปรึกษาผู้คอยอำนวยความสะดวกในการจัดรายการ

โดยทั้งนี้ในที่ประชุมร่วมกันกำหนดรูปแบบของการจัดรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านเป็นรูปแบบสัมภาษณ์โดยเชิญตัวแทนจากชุมชนต่างๆเข้าร่วมในรายการ และจัดรายการนอกสถานีตามที่ชุมชนร้องขอมา โดยมีเนื้อหาในการนำเสนอ ดังนี้

1. ข่าว เน้นความสำคัญที่ชาวท้องถิ่น ชาวบริการชุมชน
2. ความรู้ เน้นความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการเกษตร และสุขภาพอนามัย
3. ความคิดเห็น เป็นศูนย์กลางในการเสนอแนะแก้ไขปัญหาของชาวบ้านและชี้แจงความเข้าใจอันดีต่อกัน
4. เพลง เน้นเพลงลูกทุ่ง เพลงพื้นบ้าน ดนตรีสด

ทั้งนี้จากบันทึกแบบทำระเบียบชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน พ.ศ. 2544 ยังได้กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารชมรมในส่วนของฝ่ายรายการไว้ว่า มีหน้าที่วางแผนผลิตรายการ คิดค้นรูปแบบรายการ พัฒนาผู้ผลิตรายการ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานประจำวันของผู้ดำเนินรายการ

(2) การจัดหางบประมาณ

การจัดหางบประมาณของคณะกรรมการดำเนินการไปแล้ว 2 โครงการคือ

1. ขอบุณสนับสนุนจาก สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.)

การรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพนั้นเป็นการประสานงานกันระหว่าง

สวท. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน และมูลนิธิอภัยภูเบศร ไปยังสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) และสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ โดยทั้งสองหน่วยงานได้ให้ทุนสนับสนุนรายการเป็นจำนวนเงิน 40,000 บาท โดยจะต้องจัดรายการตามวัตถุประสงค์และตามเป้าหมายของ สปส. คือการเน้นนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเป็นเวลา 22 สัปดาห์ เริ่มตั้งแต่วันที่ 5 กันยายน 2543 ออกอากาศทุกวันอังคาร และ สปส. จะติดตามประเมินผลงาน มีการควบคุมการใช้จ่ายตามวงเงินที่ได้มา และที่ประชุมยังได้กำหนดให้มีการประชุมโต๊ะกลมเพื่อคิดประเด็นเนื้อหา เตรียมการเชิญชุมชนล่วงหน้าทุกครั้งเพราะเป็นรายการที่ยู่งยากกว่าการจัดรายการวิทยุชุมชนตามปกติ

2. ทุนสนับสนุนจาก โครงการกองทุนเพื่อสังคม (SIF)

การพิจารณาทุนสนับสนุนจาก SIF เริ่มมีแนวคิดมาตั้งแต่การประชุมครั้งแรกเมื่อ วันที่ 27 กรกฎาคม 2543 โดยได้ขอความร่วมมือจากนักวิชาการ และข้าราชการที่อยู่ในคณะกรรมการเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนจากกองทุน SIF เพื่อจัดการอบรมให้ความรู้การจัดการวิทยุชุมชนที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 25-26 สิงหาคม 2544 และขอทุนเพื่อจัดซื้อเครื่องส่งเพื่อนำไปใช้ในการจัดรายการสัญญาณนอกสถานที่เป็นจำนวนเงิน 360,000 บาท

โดยคณะกรรมการบริหารฯ ได้มอบหมายให้ นายธนู ผลบุญ ที่ปรึกษาของคณะกรรมการบริหารฯ และนายโกศล ศิริรัตน์พิริยะ หัวหน้าฝ่ายประสานงานของคณะกรรมการบริหารฯ ซึ่งเป็นกรรมการกองทุน SIF ระดับจังหวัด ร่วมกับ อาจารย์จำเนียร สารใจ นางเพียรพิศ ยะวิญญาญ จากมูลนิธิอภัยภูเบศร นายศาสตรา สิ้นันตรา จากประชาคมจังหวัดน่าน ซึ่งทั้งหมดเป็นคณะกรรมการบริหารของชมรมวิทยุชุมชน ร่วมกันเขียนโครงการขอทุนจาก SIF เพราะทั้งสามคนเคยมีประสบการณ์การเขียนโครงการขอทุนจาก SIF มาแล้ว

การได้รับการอนุมัติจากแหล่งทุนทั้งสองแหล่งนั้น คณะวิจัย พบว่า เนื่องมาจากทั้งสองแหล่งทุนเป็นหน่วยงานที่มีงบประมาณให้กับชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้ว โดยชุมชนต้องเขียนโครงการเป็นเล่มรายงานเข้าไปขอทุน ว่าทางกลุ่มหรือองค์กรต้องการเองงบประมาณมาทำอะไรบ้าง และจะเกิดประโยชน์อย่างไรกับชุมชนหรือชาวบ้านบ้าง นอกจากนั้นยังเกิดจากความสามารถของคณะกรรมการบริหารชมรมฯ ที่หลายคนมีประสบการณ์ในการเขียนโครงการขอทุนและเคยทำงานร่วมกับแหล่งทุนเหล่านี้อยู่แล้ว เช่น เจ้าหน้าที่ของกลุ่มอภัยภูเบศร ที่เคยทำงานเกี่ยวกับการปฏิรูปสุขภาพ ร่วมกับ สปส.มาก่อน การเจรจาและเขียนโครงการจึงได้รับการอนุมัติได้ง่ายเพราะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้เกี่ยวข้องจากทั้งสององค์กร และการเป็นที่ไว้วางใจของแหล่งทุนด้วย เพราะอภัยภูเบศรได้ประกาศตัวเองไปแล้วว่าเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานร่วมกับชุมชน

(3) การเป็นผู้ประสานงานกับแหล่งข้อมูล

ฝ่ายประสานงานและสรรหาข้อมูล มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรและเครือข่ายหาข้อมูลและตัวบุคคลเข้ามาช่วยรายการและสร้างเครือข่ายวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ทั้งนี้ คณะกรรมการบริหารฯจะเป็นผู้ที่ติดต่อประสานงานระหว่างผู้ดำเนินรายการและผู้ร่วมรายการ เพราะในช่วงการจัดรายการแรกๆผู้ดำเนินรายการจากตัวแทนชุมชนยังไม่รู้จักการติดต่อประสานงานกับผู้ร่วมรายการจึงมอบหน้าที่ให้คณะกรรมการบริหารเป็นผู้ติดต่อโดยการทำหนังสือเชิญภายใต้ชื่อคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

2.5.4 อบรมการจัดรายการวิทยุชุมชน / สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

หลังจากที่ได้มีการตั้งคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านขึ้น ฝ่ายรายการและฝ่ายประสานงานและสรรหาข้อมูล จึงได้มีแนวคิดว่าจะเสนอขอทุนจาก โครงการกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เพื่อนำมาจัดอบรมการจัดรายการวิทยุชุมชน และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดรายการสัญญาณนอกสถานที่ โดยได้มีการจัดแบ่งหน้าที่กันคณะกรรมการบริหารเพื่อประสานงานเขียนโครงการขอทุนสนับสนุนจากโครงการกองทุนเพื่อสังคมขึ้น

หลังจากได้ทุนสนับสนุนจากโครงการกองทุนเพื่อสังคมแล้ว คณะกรรมการบริหารได้ดำเนินการจัดอบรมผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนขึ้นเป็นระยะเวลา 2 วัน ระหว่างวันที่ 25-26 สิงหาคม 2544 ณ ห้องประชุม สวท.น่าน เพื่อขยายเครือข่ายสมาชิกและสรรหาผู้ดำเนินรายการให้กับ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” มีผู้เข้ารับฟังการอบรมจากตัวแทนชุมชน จำนวน 57 คน จาก 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง 29 คน กิ่งอำเภอภูเพียง 12 คน อำเภอท่าช้าง 4 คน อำเภอเวียงสา 3 คน อำเภอเชียงกลาง 3 คน อำเภอปัว 2 คน และอำเภอ ปัว แม่จริม บ้านหลวง พ่วงช้าง อำเภอละ 1 คน ซึ่งเป็นการขยายเครือข่ายอาสาสมัครไปให้ทั่วทุกอำเภอในจังหวัดน่าน และ สวท. ยังมีโครงการเพื่อที่จะจัดการอบรมในด้านอื่นๆอย่างต่อเนื่อง เช่น ด้านเทคนิค ด้านบริหารจัดการ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการอบรมคือ เพื่อให้ความรู้ด้านการจัดรายการวิทยุชุมชน และฝึกปฏิบัติการจัดรายการวิทยุชุมชน ตลอดจนคัดเลือกตัวแทนชุมชนเข้าร่วมจัดทำรายการกับทีมงานวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

เนื้อหาในการจัดอบรม คือ ในช่วงเช้าของวันที่ 25 สิงหาคม มีการเสวนา เรื่อง แนวคิดการจัดรายการวิทยุภาคประชาชน โดยนายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ จากโรงพยาบาลน่าน และทีมประจำ

คมจังหวัดน่าน และ นายสำรวย ผัดผล เลขานุการมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน โดยสรุปเนื้อหาบทบาทของ วิทยุชุมชนในฐานะสื่อของชุมชนว่าต้องเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เสนอความคิดเห็นที่ทำให้คนใน ชุมชนมีความเข้าใจต่อสังคม สภาพแวดล้อมในระดับชุมชนและประเทศ เป็นเวทีโต้แย้งแลกเปลี่ยน ข้อมูลและความคิดเห็นของชุมชน พัฒนาภูมิปัญญา ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต

ช่วงบ่ายของวันที่ 25 อบรมเนื้อหาในการจัดรายการวิทยุ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับหลักการ ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุให้ถูกต้อง หลักการพูดออกอากาศให้ถูกต้อง อบรมการเขียน สคริปต์ และวิธีการนำเสนอรายการวิทยุ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ สวท.น่าน และผู้ดำเนินรายการ จากหน่วยราชการ หลังจากนั้นให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม เพื่อให้ฝึกปฏิบัติการจัดรายการ วิทยุตั้งแต่การคิดรูปแบบในการนำเสนอ แล้วให้ส่งตัวแทนมาเป็นผู้ดำเนินรายการ ฝึกปฏิบัติ จัดทำรายการวิทยุชุมชน

หลังจากเสร็จสิ้นการจัดอบรมแล้ว กลุ่มสมาชิกวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้ง 5 กลุ่มได้แบ่ง หน้าที่รับผิดชอบจัดรายการตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ ภายใต้รายการชื่อว่า “รายการวิทยุชุมชนคน เมืองน่าน”ผลิตรายการโดย “สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” มีการแต่งตั้งประธาน คือ นาง ทองมัน บุรณศรี หัวหน้าบ้านจากชุมชนบ้านพระเกิด อำเภอเมือง และรองประธาน คือ นายพายุพั สัตยวงศ์ หัวหน้าบ้านชุมชนสวนตาล อำเภอเมือง และแบ่งหน้าที่ โดยให้แต่ละกลุ่มเลือกหัวหน้า กลุ่ม และตัวแทนกลุ่มในการจัดทำรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านทั้ง 5 วัน จะมีการประชุม ปรึกษาหารือถึงเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละสัปดาห์ โดยสามารถจำแนกบทบาทหน้าที่ของ สมาชิกวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.5.5 บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากการศึกษาพบว่า บทบาทหน้าที่ของสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านซึ่งเป็นตัว แทนจากชุมชนต่างๆในจังหวัดน่านมีด้วยกัน 3 บทบาท คือ การเป็นผู้กำหนดเนื้อหารายการประจำ วันและเป็นผู้ผลิตรายการ การติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูล การประชาสัมพันธ์รายการ โดย แต่ละบทบาทมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การเป็นผู้กำหนดเนื้อหารายการประจำวันและเป็นผู้ผลิตรายการ

สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน จำนวน 57 คนที่ได้รับการอบรมการจัดรายการวิทยุ ซึ่งจัดขึ้นที่ ห้องประชุม สวท. น่าน มีหน้าที่รับผิดชอบหลัก คือการกำหนดเนื้อหารายการประจำวัน

และผลิตรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ตั้งแต่วันจันทร์ ถึงวันศุกร์ ออกอากาศเวลา 13.00-15.00 น. โดยมีการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม มีสมาชิกในแต่ละกลุ่ม 8-9 คน แต่ละกลุ่มรับผิดชอบการจัดรายการในแต่ละวัน โดยมีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ควบคุมดูแลทุกขั้นตอน สามารถจำแนกตามลักษณะการทำงานได้เป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ก. ประชุมเตรียมการจัดรายการทุกสัปดาห์

สมาชิกชมรมจะมีการประชุมกลุ่มย่อยของแต่ละกลุ่มเพื่อดำเนินการการจัดรายการล่วงหน้าซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นผู้ร่วมกันกำหนดกันเองว่าจะจัดประชุมที่ไหน เมื่อไหร่

จากการสังเกตการณ์ของคณะวิจัยที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มที่ 5 ซึ่งรับหน้าที่ในการจัดรายการทุกวันศุกร์ และกำหนดให้มีการจัดประชุมกันทุกวันพุธ ประเด็นของการจัดประชุมในแต่ละครั้ง คือ

1. สอบถามข้อมูล เรื่องราวความพร้อมของผู้ดำเนินรายการที่ได้รับมอบหมายหน้าที่แล้ว และการติดต่อผู้ร่วมรายการที่จะมีกำหนดออกอากาศในวันศุกร์ที่จะถึงเป็นยังไงบ้าง มีปัญหาอะไร หากเกิดปัญหาก็ร่วมระดมความคิดเห็นช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

2. กำหนดบุคคล หรือหน่วยงานที่จะเชิญมาเป็นผู้ร่วมรายการในครั้งต่อไป ซึ่งอาจจะมี การติดต่อกันมาแล้วเป็นการส่วนตัวกับสมาชิกของชมรมวิทยุชุมชน เพราะการเชิญผู้ร่วมรายการแต่ละครั้งต้องมีการประสานงานล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ร่วมรายการได้เตรียมตัวในด้านข้อมูลบาง ประการ หรือถ้าเป็นหน่วยงานราชการ ทางชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอาจจะต้องทำหนังสือเชิญไปยังหน่วยงานนั้นๆ ก่อน และเหตุผลในการเลือกผู้ร่วมรายการอีกประการหนึ่งก็คือ ทางกลุ่ม จะเลือกจากเหตุการณ์ที่เป็นที่สนใจของผู้ฟังในขณะนั้นมากที่สุด เช่น ช่วงเวลานั้นเป็นช่วง ประเพณีแข่งเรือ ก็จะเชิญผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการแข่งเรือมาสนทนา หรือ เป็นช่วงเทศกาลใดๆ กลุ่มก็จะเลือกผู้ร่วมรายการให้เข้ากับเทศกาลนั้นๆ ให้มากที่สุด

3. ร่วมกันกำหนดประเด็นในการนำเสนอด้วยการคิดรูปแบบคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้ร่วม รายการว่าจะให้เป็นไปในแนวทางใด ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหากเชิญกลุ่มแม่บ้านมาเป็นผู้ร่วมรายการ ก็ต้องมากำหนดประเด็นเนื้อหาาร่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มว่าต้องการให้ความรู้กับผู้ฟังในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านนั้นๆ นำเสนอขั้นตอนการทำ หรือต้องการนำเสนอเนื้อหาที่เป็น ลักษณะการดำเนินการทางการตลาดเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มขายได้

4. ศึกษาปัญหาในการดำเนินรายการที่ออกอากาศไปแล้ว ซึ่งอาจจะมีกรบอกเล่าจากผู้ฟังผ่านมาทางสมาชิกคนอื่น ๆ ถึงผลที่ได้รับหลังจากการจัดรายการไปแล้วเป็นอย่างไร เพื่อนำมาแก้ไขให้รายการมีประสิทธิภาพต่อไป

ทั้งนี้การกำหนดเนื้อหารายการที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยนั้นสามารถนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มอื่นๆได้ด้วย เช่น กลุ่มที่ 5 รับหน้าที่จัดรายการวันศุกร์ แต่มีผู้ร่วมรายการบางท่านสามารถมาร่วมรายการได้วันพุธทางกลุ่ม 5 ก็จะมีมอบหมายให้กลุ่ม 3 ที่รับผิดชอบในวันพุธเป็นผู้เชิญมาร่วมรายการ และให้กลุ่มที่ 3 กำหนดเนื้อหารายการกันเอง

ส่วนวันอังคาร เนื้อหารายการได้ถูกกำหนดให้เป็นรายการเพื่อการปฏิรูประบบสุขภาพ ซึ่งมูลนิธิรักเมืองน่าน ได้ทุนสนับสนุนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Foundation - LDI) และสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) ให้การสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการดำเนินงาน เพราะฉะนั้นเนื้อหารายการในวันอังคารจึงจำเป็นต้องเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง และให้ความรู้ด้านสุขภาพกับผู้ฟังให้มากที่สุด ซึ่งทางสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพก็ไม่ได้มากำหนดเนื้อหารายการในวันอังคารเคร่งครัดนัก เพราะถือว่าทุกเรื่องที่คุณดำเนินรายการนำมาเสนอในรายการล้วนแต่เชื่อมโยงกับสุขภาพได้ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือใจ

ข. ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้ดำเนินรายการ

ในขั้นตอนของการผลิตรายการนั้น เป็นขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มจะเป็นผู้เลือกผู้ที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มมาทำหน้าที่ดำเนินรายการในแต่ละครั้ง หลังจากที่มีการประชุมกลุ่มย่อยกำหนดประเด็นเนื้อหาในรายการเรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการดำเนินรายการในห้องส่ง ตัวแทนกลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการมีตั้งแต่ 2-4 คน เพื่อทำหน้าที่สัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการและดำเนินรายการทั้งหมดในวันที่ยี่กลุ่มรับผิดชอบ

(2) การเป็นผู้ประสานงานกับแหล่งข้อมูล

บทบาทหน้าที่หนึ่งที่สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนจะต้องเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูลเองว่าจะเชิญใครมาเป็นผู้ร่วมรายการในแต่ละครั้ง ซึ่งภายในกลุ่มมีการประชุมเพื่อกำหนดเนื้อหารายการตามลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ หลังจากนั้นสมาชิกในกลุ่มจะเป็นผู้ติดต่อกับ

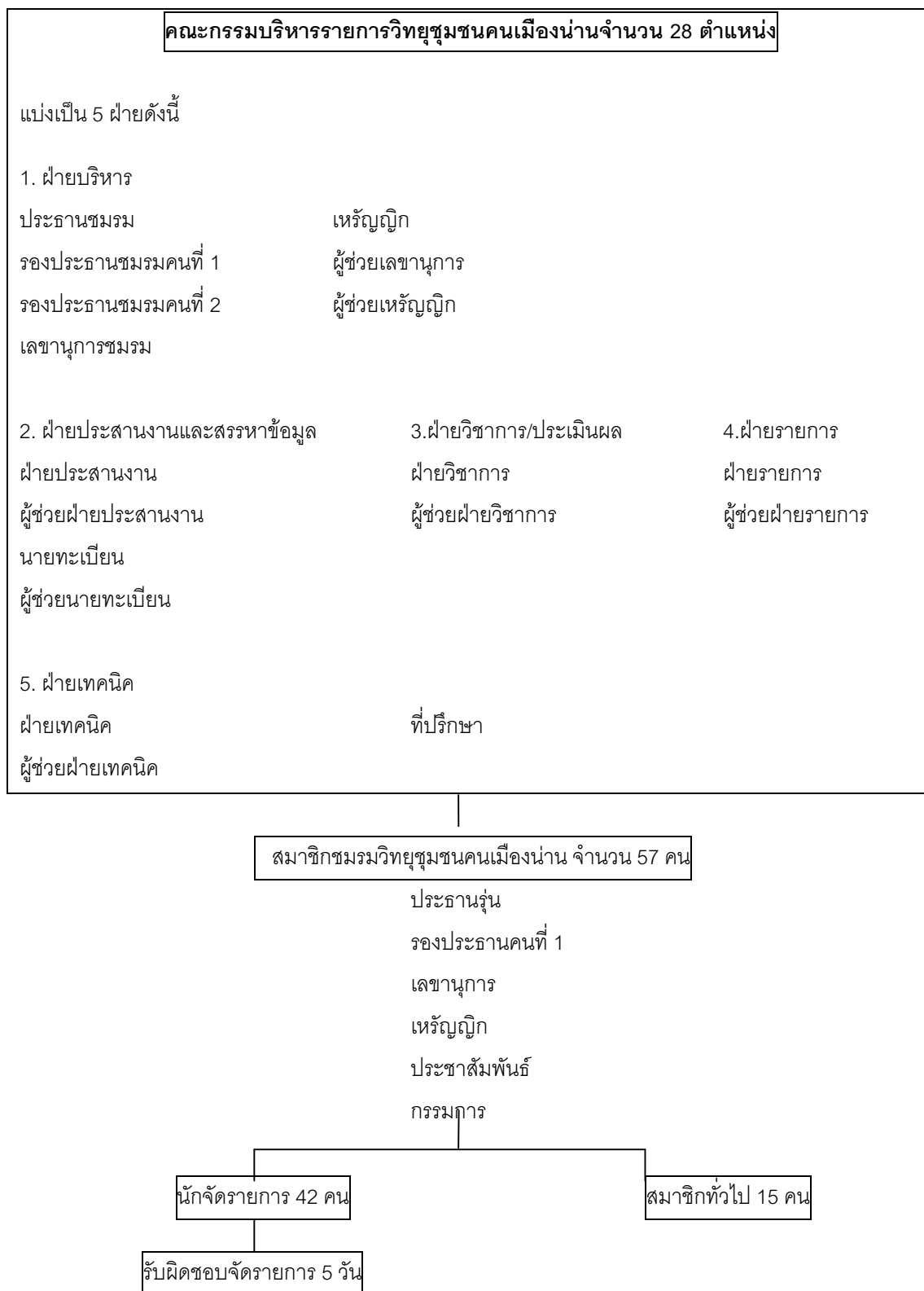
แหล่งข้อมูลเอง โดยทุกคนสามารถทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูลได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละคนกับแหล่งข้อมูล

(3) การเป็นผู้ประชาสัมพันธ์รายการ

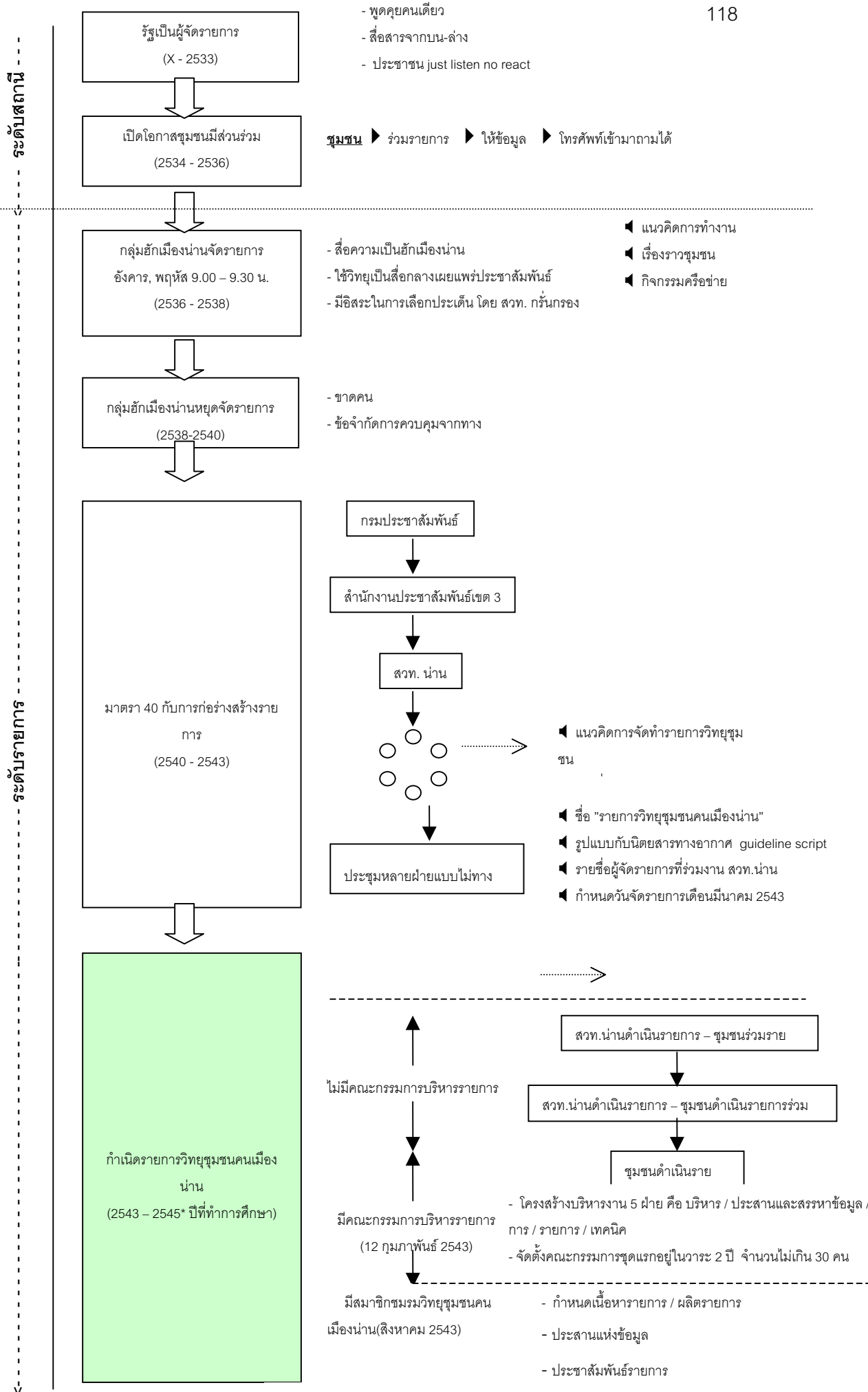
การทำหน้าที่เป็นผู้ประชาสัมพันธ์รายการนั้น พบว่าเนื่องจากสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านหลายคนทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านด้วย เมื่อมีการจัดงานใดขึ้นในหมู่บ้าน สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนก็สามารถประชาสัมพันธ์งานรายการให้กับชาวบ้านได้ทราบ พร้อมทั้งแนะนำให้ชาวบ้านที่รู้จักมักคุ้นรับฟังรายการ และส่งข่าวสาร แสดงความคิดเห็นมาได้เป็นการส่วนตัวกับสมาชิกชมรมในขณะนั้นได้เลย

จากผลการศึกษาโครงสร้างการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ดังได้กล่าวข้างต้นนั้นสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านและสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4.3 โครงสร้างการบริหารจัดการของชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

จากแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนฯ และสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนฯ ซึ่งเป็นการทำงานในรูปขององค์กรที่ตั้งขึ้นโดยมีแนวคิดมาจากมาตรา 40 ของกรมประชาสัมพันธ์ที่มีมายังสถานีวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ โดยคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนฯ ได้ตั้งขึ้นมาประกอบไปด้วยบุคคลต่างๆ อันได้แก่ นักวิชาการ ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น และกำหนดแนวทางในการทำงานโดยให้มีการจัดอบรมเพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิกของรายการวิทยุชุมชนโดยจัดอบรมให้มาเป็นผู้ดำเนินรายการ รวมสมาชิกทั้งสองส่วนคือส่วนของคณะกรรมการจำนวน 28 คนและสมาชิกชมรมอีก 57 คน รวมทั้งสิ้นชมรมมีสมาชิกทั้งหมด 85 คน โดยสวท.ได้ทำการคัดเลือกรายชื่อจากกลุ่มแกนนำ และเป็นผู้รู้จักมักคุ้นกันของคนในชุมชน ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชนต่างๆ โดยให้แต่ละอำเภอส่งรายชื่อให้สวท.มาเพื่อทำหนังสือเชิญเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน กระจายไปทุกอำเภอของจังหวัดน่าน (ดังได้กล่าวไว้ในหน้า 110) และสวท.ยังมีโครงการที่จะขยายจำนวนสมาชิกหรืออาสาสมัครด้วยวิธีการจัดอบรมอีกในอนาคตข้างหน้า หากคณะกรรมการชุดแรกหมดวาระลง จากการศึกษาความเป็นมาทั้ง 5 ระยะของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน คณะวิจัยได้ทำแผนภูมิเพื่อสรุปความเป็นมาของรายการ ได้ดังนี้

แผนภาพ 4.4 แสดง : ความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

สรุปความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน เริ่มมีเค้าโครงให้เห็นตั้งแต่ปี 2534 ก่อนที่กฎหมายมาตรา 40 จะกำหนดใช้ แต่เป็นไปในลักษณะของการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการในฐานะต่างๆ เริ่มจากการที่หน่วยราชการผู้ยึดครองเวลาออกอากาศทั้งหมดของสถานี เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มแกนนำคนสำคัญประกอบไปด้วย พระสงฆ์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน หันมาร่วมมือกันทำงานแก้ปัญหาในชุมชนในเรื่องสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองกับภาครัฐในการเร่งให้ความช่วยเหลือชุมชนได้เร็วขึ้น จึงทำให้การทำงานของภาคประชาชนที่สัมพันธ์กับภาครัฐนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้หน่วยราชการนั้นเห็นความสำคัญของชุมชนจึงเปิดโอกาสในการเข้าถึงสื่อให้กับประชาชนด้วยการรับฟังปัญหา ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของชาวบ้าน และได้นำมาเป็นข้อมูลในการผลิตรายการให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของหน่วยราชการที่มีสิทธิ์ได้ใช้เวลาของสถานีให้เป็นประโยชน์

ภาคประชาชนเองก็เริ่มขยับตนเองจากความคุ้นเคยในการเข้าไปร่วมในรายการวิทยุขึ้น เข้ามาขอจัดสรรเวลากับสวท.น่านโดยกลุ่มอีกเมืองน่านซึ่งมีเครือข่ายจากกลุ่มต่างๆในชุมชนเป็นแกนนำหลักในการขอใช้เวลา 2 วันต่อสัปดาห์ คือ วันอังคารและวันพฤหัสบดี เพื่อเผยแพร่งานของเครือข่ายออกสู่สาธารณะ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นในระยะที่ 2 เพราะผู้ดำเนินรายการจากกลุ่มอีกเมืองน่านเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ดำเนินรายการ แต่มีจำนวนเพียงแค่ 1-2 คนเท่านั้น ในขณะที่การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมรายการหรือผู้ให้ข้อมูลมีมากเท่ากับจำนวนกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เป็นเครือข่ายของกลุ่มอีกเมืองน่านและไม่ได้เป็นเครือข่ายของกลุ่มอีกเมืองน่าน จำนวน 404 กลุ่ม

แต่การดำเนินรายการของภาคประชาชนอย่างกลุ่มอีกเมืองน่าน ก็มีอันต้องขอยุติดำเนินงานไปหลังจากออกอากาศไปได้ 2 ปีซึ่งคณะวิจัยได้กำหนดให้เป็นระยะที่สามด้วยเพราะเห็นว่านับเป็นบทเรียนที่น่านำมาเป็นกรณีศึกษาว่าทำไมภาคประชาชนเข้ามาจัดรายการแล้วจึงไม่สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ภาคประชาชนต้องจากไป และเมื่อภาคประชาชนหายไปแล้ว รายการก็จะวกกลับไปสู่รายการที่มีเส้นทางแบบบนลงล่างเช่นเดิม การหยุดดำเนินรายการไปช่วงนี้เป็นผลมาจากการที่กลุ่มได้เข้ามาใช้สื่อวิทยุเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์งานของกลุ่มจนเป็นที่รู้จักของคน หรือ องค์กรจากภายนอก รวมทั้งการปฏิบัติงานของกลุ่มอย่างจริงจังและได้ผล คนจากภายนอกชุมชนจึงขอเข้ามาศึกษาดูงานมากขึ้น มีทุนสนับสนุนจากภายนอกเข้ามาเพิ่มขึ้น แต่อาสาสมัครของกลุ่มอีกเมืองน่านไม่เพียงพอทั้งการปฏิบัติงานเพื่อชุมชน และการดำเนินรายการ จึงต้องหยุดดำเนินรายการไป

ต่อมาในระยะที่สี่รายการวิทยุชุมชนได้เกิดขึ้นอีกครั้งตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ให้สอดรับการปรับตัวตามมาตรา 40 โดยให้สถานีวิทยุท้องถิ่นดำเนินรายการที่มีเนื้อหาเพื่อชุมชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำรายการ จึงทำให้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง

ประเทศไทย จังหวัดน่านริเริ่มการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้นโดยการเชิญประชาชนจากสาขาอาชีพต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนจากชุมชนต่างๆ แกนนำชุมชน และตัวแทนจากหน่วยราชการ เจ้าหน้าที่ สวท. น่าน นักวิชาการ มาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารชมรมเพื่อกำหนดนโยบายในการจัดรายการวิทยุชุมชนขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” มีคณะกรรมการบริหารชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านเป็นผู้กำหนดนโยบาย และมีสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนคนเมืองน่านกำหนดเนื้อหารายการ และผลิตรายการให้อยู่ในกรอบที่คณะกรรมการบริหารฯ ตั้งไว้

แต่หลักการของวิทยุชุมชนที่แท้จริงนั้นต้องมาจากความต้องการของประชาชน โดยประชาชนร่วมกันผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสื่อวิทยุได้ แต่จากผลการศึกษาความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน พบว่ารายการเกิดจากการที่ สวท. น่าน ตอบสนองนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนลุกขึ้นมาขอจัดตั้งรายการวิทยุชุมชนขึ้นด้วยตนเอง จึงยังไม่เป็นไปตามหลักการวิทยุชุมชน

ส่วนสมาชิกชมรมซึ่งมาจากตัวแทนชุมชนที่แท้จริงก็เป็นเพียงการดำเนินการของ สวท. เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการวิทยุได้ในหลายรูปแบบไม่ได้เป็นการเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ฟังเพียงเท่านั้น สมาชิกชมรมวิทยุชุมชนในขณะนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงของระบบวิทยุแบบเดิมด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในรายการในฐานะของผู้ผลิตรายการหรือผู้ส่งสารแทน แต่ในระยะของการเริ่มต้นที่ตัวแทนเหล่านี้ยังไม่มี ความชำนาญในการจัดรายการเพียงพอ จึงจำเป็นต้องอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ สวท. ทั้งทางด้านการตรวจสอบเนื้อหา การนำเสนอประเด็น ถึงแม้ประชาชนจะมีอิสระในการเลือกเนื้อหาและผู้ร่วมรายการในการนำเสนอ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบนโยบายของคณะกรรมการบริหารที่มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการคอยดูแลไม่ให้เนื้อหาที่นั้นพลาดไปถึงใคร อันจะก่อให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนตามมา จนกว่าจะมีกฎระเบียบในการจัดทำรายการวิทยุชุมชนกำหนดออกมาและนำมาเป็นกรอบในการปฏิบัติร่วมกันต่อไป

จากอิทธิพลของภาครัฐในการเป็นเจ้าของสถานที่ที่ต้องบริหารจัดการให้อยู่ในกรอบของกรมประชาสัมพันธ์ เสมือนเป็นเครื่องมือการสื่อสารจากภาครัฐสู่ภาคประชาชน ซึ่งต้องปรับตัวไปตามกระแสของภาคประชาชนในสิทธิการรับรู้ข่าวสาร และตามกฎหมายมาตรา 40 จึงได้จัดทำรายการวิทยุชุมชนขึ้น และปฏิบัติตามแนวคิดวิทยุชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรายการได้ตามแนวคิดการสื่อสารแบบประชาธิปไตย คือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรายการได้นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันของภาครัฐและภาคประชาชนในก่อเกิดและพัฒนา รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านต่อไป

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านในระยะต่าง ๆ

คณะวิจัยได้วิเคราะห์พร้อมทำแผนภาพสรุปผลการมีส่วนร่วมในการศึกษาความเป็นมาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ให้เห็นพัฒนาการการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมในที่นี้เป็นการวิเคราะห์โดยยึดกรอบแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) ซึ่งเกณฑ์ในการวิเคราะห์นั้นจะแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยวัดจากระดับการมีส่วนร่วมจากน้อยที่สุดไปมากที่สุด ดังต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	ความหมาย
การมีส่วนร่วมระดับ 1 หมายถึง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แบบ Passive Audience	ประชาชนเป็นผู้ฟังรายการเพียงอย่างเดียว โดยอาจมีปฏิกิริยาตอบกลับบ้าง แต่มีไม่มากนัก
การมีส่วนร่วมระดับ 1.5 หมายถึง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แบบ Active Audience	ประชาชนเป็นผู้ฟังรายการที่มีปฏิกิริยาตอบกลับไปยังรายการบ่อยครั้ง (เช่น โทรศัพท์ เขียนจดหมาย) และยังสามารถเข้าไปเป็นแขกรับเชิญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ในรายการด้วย
การมีส่วนร่วมระดับ 2 หมายถึง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ร่วมผลิต	ประชาชนเข้ามาร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการ ส่งผลให้รูปแบบและเนื้อหาของรายการ มีเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนมากยิ่งขึ้น
การมีส่วนร่วมระดับ 2.5 หมายถึง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งที่เกือบเป็นผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย	ประชาชนเข้าเป็นผู้ร่วมรายการ มีการตั้งคณะกรรมการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านอย่างเป็นทางการ โดย สวท.น่าน ยังคง ควบคุมดูแลอยู่
การมีส่วนร่วมระดับ 3 หมายถึง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker)	ยังไม่เคยมีระยะใด ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ระดับนี้ สวท.น่านยังคงเป็นผู้ดูแลในส่วนดำเนินงาน การจัดวันเวลาออกอากาศ และการตรวจบท

การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในแต่ละยุค สามารถวิเคราะห์ รายงานผลเป็นแผนภาพได้ดัง แผนภาพที่ 4.5 นี้

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่าความเป็นมาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับสถานีและระดับรายการ ในระดับสถานีนั้น เปลี่ยนแปลงจากเดิม (ปี พ.ศ. x - 2533) เป็นรูปแบบของการพูดคุยกับผู้ฟัง สื่อสารทางเดียวแบบบนลงล่าง ประชาชนเป็นเพียงผู้ฟังหรือกล่าวได้ว่าอยู่ในฐานะ “just listen no react” มาเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการ โดยการโทรศัพท์เข้ามา และการเชิญเข้าร่วมรายการได้ในปี พ.ศ. 2534 – 2536 ซึ่งเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นที่ สวท.น่าน ในฐานะองค์กรภาครัฐเจ้าของสื่อเริ่มเปิดประตูให้กับภาคประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อวิทยุซึ่งถูกผูกขาดโดยอำนาจรัฐมาเป็นระยะเวลายาวนานได้

และจากการเปิดประตูในก้าวแรกนี้เองที่เป็นจุดนำพาให้กลุ่มฮักเมืองน่านในฐานะกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของภาคประชาชนกล้าเข้ามาขอใช้เวลาจาก สวท.น่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อถึงความเป็นฮักเมืองน่าน ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและกลั่นกรอง ประเด็นและเนื้อหาในการนำเสนอจากทาง สวท.น่าน กล่าวคือ “มีอิสระภายใต้กรอบ” นั่นเอง ในระยะที่กลุ่มฮักเมืองน่านเข้ามานี้ถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเริ่มต้นในความเป็นวิทยุชุมชนระดับรายการ คือ ภาคประชาชนเข้ามาและได้เวลาได้จัดรายการ คิด ออกแบบ และดำเนินการภายในเวลาที่ได้รับการจัดสรร คือ วันอังคารและพฤหัสบดี เวลา 9.00 – 9.30 น.

จากข้างต้นดูเหมือนว่าจะเป็นก้าวย่างที่มั่นคงขึ้น แต่ทว่าหลังจากดำเนินการไป 2 ปี (ปี พ.ศ. 2538 – 2540) กลับต้องยุติตัวเองลง โดยปัจจัยหลักที่คณะวิจัยศึกษาพบตามที่ได้กล่าวไปแล้ว คือ (1) ข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรของกลุ่มฮักเมืองน่าน และ (2) ข้อจำกัดในการทำงานกับระบบราชการของ สวท.น่าน จุดนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดเพราะถ้าหากไม่ยุติลงเสียก่อนก็เท่ากับว่า “น่าน” จะเป็นจังหวัดที่มีรายการวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจากภาคประชาชนและดำเนินการอย่างต่อเนื่องก่อนที่จะได้รับอิทธิพลหรือแรงผลักดันจากกรมประชาสัมพันธ์ ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายรัฐต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ปี พ.ศ. 2540

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2540 จึงเท่ากับว่า “น่าน” เริ่มนับ 1 ไม่ใช่ 0 คือเป็นการเริ่มต้นโดยมีกลุ่มแกนเดิมอยู่แล้ว คือ กลุ่มฮักเมืองน่านและเครือข่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจักรกลสำคัญที่จะขับเคลื่อนโดยผ่านการผลักดันเชิงรุกจาก สวท.น่าน ที่ได้รับมอบนโยบายจากกรมประชาสัมพันธ์ผ่านทางสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 (จ.เชียงใหม่) ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในจุดนี้ คือ การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มฮักเมืองน่านในคณะกรรมการบริหารในส่วนของฝ่ายวิชาการและฝ่ายรายการ (ดูรายชื่อคณะกรรมการบริหารรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน หน้า 100 เดิม)

สำหรับในระยะที่ห้า (ปี พ.ศ.2543 -2545) นั้น เป็นผลมาจากการจุดประกายไฟและใส่เชื้อไฟอย่างเป็นระยะจากทาง สวท.น่าน เพื่อให้ได้ตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ โดยเริ่มต้นจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ จัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการในกลุ่มบุคคลหลักๆ อย่าง คุณรติพร บุญคง, นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ, คุณปัทมา ธนามี, คุณธนู ผลบุญ, คุณราเชนทร์ กาบคำ และผู้อำนวยการสถานี สวท.น่าน จนเกิดการประสานการพูดคุยจากฝ่ายต่างๆ จนได้ข้อสรุปชื่อ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” พร้อมทั้ง guideline script โดยการทำเนิตรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านนี้ในระยะแรกยัง ไม่มีคณะกรรมการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ทว่าต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารรายการรวมถึงโครงสร้างการบริหารและการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างเป็นระบบขึ้น

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่าจังหวะการก้าวเดินของน่านช่วงเริ่มต้นก่อนปี พ.ศ.2538 นั้นดี ถ้าจะเปรียบกับการวิ่งแข่งระยะทางไกลก็ถือได้ว่าการออกตัวที่ดี แต่เสียดายตรงที่วิ่งไปแล้วเกิดสะดุดล้ม แต่โชคดีที่มีรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ในปี พ.ศ. 2540 เข้ามาช่วยทำให้วิ่งต่อได้ จุดนี้น่าจะเป็นทุนที่ทำให้วิทยุชุมชนน่านได้เปรียบที่อื่น เพราะการสะดุดลมนั้นทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่เข้ามาต่างก็รับรู้ถึงสาเหตุ ในเรื่องข้อจำกัดของคนกับข้อจำกัดของระบบราชการ ซึ่งถ้าหากเก็บมาเป็นบทเรียนสำหรับการเริ่มต้นใหม่โดยไม่ละเลย ก็เท่ากับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ไม่ใช่การนับ 0 แต่เป็นการนับ 1 โดยมีแรงกระตุ้นหรือแรงส่งจากทาง สวท.น่าน อย่างเป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ทั้งนี้ หากยึดหลักการที่แท้จริงของวิทยุชุมชนที่ว่าต้องเกิดจากความต้องการของประชาชน โดยประชาชนร่วมกันฉีกกำลังเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ขึ้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ใช่ เพราะเป็นการจุดประกายนับหนึ่งขึ้นใหม่โดยภาครัฐ ประกอบกับการดำเนินงานที่ผ่านมายังถูกควบคุมจากรัฐ คือ สวท.น่าน โดยปฏิบัติตามกรอบของกรมประชาสัมพันธ์ แต่จะเห็นได้ว่าในช่วงท้ายระยะที่ 5 นั้นเริ่มมีพัฒนาการที่ส่อเค้าลงไปทางบวก คือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร มีวาระในการดำรงตำแหน่ง รวมถึงมีสมาชิกที่มาจากชุมชนร่วมกันดำเนินงานทั้ง การบริหารจัดการ การจัดหางบประมาณ การประสานงานกับแหล่งข้อมูล ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีถ้าหากว่ารัฐจะค่อยๆ คลายอำนาจในการควบคุมสื่อ โดยให้ภาคประชาชนซึ่งแม้จะเป็นในส่วนของแกนนำ / ผู้นำ กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนต่างๆ มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้นจนไม่เป็นเพียงระดับที่ชุมชนเป็นเจ้าของรายการแต่เป็นระดับชุมชนเป็นเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นของตนเองได้

บทที่ 5

รูปแบบ และเนื้อหา ของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานของ รายการวิทยุเพื่อชุมชน ของจังหวัดน่าน” ในบทนี้คณะวิทยนำเสนอผลการศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีดำเนินงานในระยะที่ 5 ซึ่งเป็นระยะปัจจุบันที่มีการดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการบริหาร เป็นตัวแทนจากชุมชน โดยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะรูปแบบและเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” (ระยะที่ 5)

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมต่อรูปแบบ และเนื้อหาใน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ส่วนที่ 3 ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลกับรูปแบบ เนื้อหา “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

ในส่วนที่ 1 จะนำเสนอ รูปแบบ และเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านที่ออกอากาศในช่วงปี 2545 ก่อน เพื่อให้เห็นภาพรวมของรายการว่ามีลักษณะอย่างไร จากนั้นจึงจะทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในส่วนที่ 2 รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาของรายการ ในส่วนที่ 3 ในลำดับต่อไป

ส่วนที่ 1 ลักษณะรูปแบบ และเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” (ระยะที่ 5)

สำหรับส่วนที่ 1 นี้ คณะวิจัยจะกล่าวถึงลักษณะรูปแบบ และเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านในระยะที่ 5 ใน 3 หัวข้อด้วยกัน ได้แก่

- 1.1 ลักษณะรูปแบบของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
- 1.2 ลักษณะเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”
- 1.3 วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

1.1 ลักษณะรูปแบบของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน”

คณะวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ด้วยการรวบรวมบทวิทยุรายการจำนวน 41 ตอน และการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมในช่วงดำเนินงาน “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ได้ผลการศึกษาว่า รูปแบบรายการมี 4 ลักษณะ ได้แก่ รูปแบบนิตยสารทางอากาศ รูปแบบรายการสัจจรู รูปแบบรายการเพลง และรูปแบบของโฆษณาค้านรายการ

1.1.1 รูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine radio program)

รูปแบบของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านประกอบไปด้วยรูปแบบรายการพูดคุย รายการข่าว รายการสัมภาษณ์ และรายการบันเทิง โดยแบ่งออกเป็นช่วงๆ จึงสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีลักษณะเป็นรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ เนื่องจากในรายการประกอบไปด้วยเรื่องย่อย ๆ หลายเรื่องภายใต้แนวคิด(concept) เดียวกันคือ เนื้อหาต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในจังหวัดน่าน โดยเชื่อมโยงเนื้อหาให้สอดคล้องกันด้วยเทคนิคการนำเสนอด้วยวิธีใช้เพลง และโฆษณาค้นรายการ และใช้ภาษาท้องถิ่นตลอดทั้งรายการ เพื่อให้เป็นรายการในลักษณะบันเทิงเชิงความรู้ รายการแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

■ ช่วงที่ 1 “ช่วงทักทายผู้ฟัง / แจ้งเมนูรายการ” : รูปแบบรายการพูดคุย

ช่วงที่หนึ่งเป็นรูปแบบรายการพูดคุยของผู้ดำเนินรายการ เพื่อทักทายผู้ฟังและเกริ่นนำเข้าสู่รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านพร้อมกับแจ้งให้ทราบถึงประเด็นต่าง ๆ ที่จะนำเสนอในแต่ละช่วง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 1 : “สวัสดีครับท่านป้อแม่ปี่น้อง ท่านผู้ฟังที่เคารพ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน วันนี้ได้มาปะท่านผู้ฟัง ซึ่งตรงกับวันจันทร์ที่ 26 พฤศจิกายน 2544 ผมนายสง่า สมจิตร และคุณอภิชัย แซ่เล้า มาทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการในวันนี้สำหรับวันนี้เรามีเรื่องที่น่าสนใจที่จะนำเสนอต่อท่านผู้ฟัง คุณอภิชัยจะแจ้งให้ท่านผู้ฟังได้รับทราบครับ”

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 2 : “สวัสดีครับท่านผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านมีเรื่องที่แจ้งให้ท่านฮับทราบดังต่อไปนี้ครับ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านในช่วงแรกเฮาจะนำเสนอข่าวของชุมชนและช่วงที่สองเป็นช่วงเฮียนรู้กับชุมชนในวันนี้เราจะอู้กันถึงเรื่องเครือข่ายหอพักนักเฮียนชาวเขา อำเภอแม่จริมว่าเป็ดมี

การรวมเครือข่าย รวมกลุ่มหรือมีแนวทางในการช่วยเหลืออะไรบางอย่างบ้าง มาบอกมาแล้วที่ป๊อแมปี่น้องท่านผู้ฟังได้รู้ เขาได้รับเกียรติจากท่านอาจารย์บุญเทียน ชัตติเนศ มาดูมาจาให้ป๊อแมปี่น้องได้ฮับฟังกัน ช่วงที่สามเป็นช่วงเสียงจากชุมชนทางผู้ดำเนินรายการจะฮื้อท่านผู้ฟังที่อยู่ทางบ้านได้โทรศัพท์มาดูมาจาในเรื่องต่างๆโทรมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใหม่ๆกับเราได้ ก่อนที่จะไปพบกันในช่วงต่างๆของรายการมาฟังเพลงม่วนๆกันก่อนนะครับ”

(ที่มา : บทวิทยุวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 เรื่องเครือข่ายกลุ่มหอพักนักเรียนชาวเขา อ.แม่จิม)

■ ช่วงที่ 2 “ข่าวจากชุมชน” : รูปแบบรายการข่าว

ช่วงที่ 2 เป็นรูปแบบรายการข่าวจากหน่วยงานราชการและข่าวจากชุมชนต่างๆภายในจังหวัดน่าน โดยใช้เทคนิคการนำเสนอให้ผู้ดำเนินรายการ 2 คน สลับกันอ่านข่าว

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 1 : ท่านผู้ฟังก็ได้รับฟังเพลงจากรายการกันไปแล้ว ในช่วงนี้จะเข้าสู่ในช่วงของข่าวจากชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้”

ข่าวแรก (คุณสง่า) : ประชาสงเคราะห์จังหวัดน่านเร่งช่วยเหลือเรื่องความเดือดร้อนของชาวบ้านบนพื้นที่สูงและห่างไกลในสภาวะอากาศหนาว จังหวัดน่านได้ประสานงานไปยังภาครัฐและเอกชนเร่งช่วยเหลือไปแล้วจำนวนกว่า 24,000 ราย เพื่อช่วยเหลือกัน พร้อมรับบริจาคเสื้อกันหนาวบริจาคกันได้ ติดต่อกับประชาสงเคราะห์จังหวัดน่านโดยมีบัณฑิตอาสาตรวจสอบนำไปให้ถึงมือ มาช่วยกันนะครับ

ข่าวที่ 2 (คุณอภิชัย) : สำนักงานประมงศึกษาจังหวัดน่าน โดยคุณสมหวัง เขื่อนแก้ว จะจัดให้มีการแข่งขันกีฬาในกลุ่มโรงเรียนในวันที่ 14-15 ธันวาคม เพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายและพัฒนาร่างกาย และเสริมสร้างน้ำใจนักกีฬาลดปัญหายาเสพติด

ข่าวที่ 3 (คุณสง่า) : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดน่านงดจ่ายไฟฟ้าชั่วคราว แจ้งไฟฟ้าดับในเขตเทศบาลเมืองน่านตั้งแต่หลังวัดพันต้นถึงบ้านปางค่า ในวันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2544 ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น.เพราะว่าการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเปลี่ยจะปรับปรุงส่วนต่างๆ ฮื้อแจ้งให้ป๊อแมปี่น้องได้ฮู้กันนะครับ

■ ช่วงที่ 3 “เรียนรู้กับชุมชน” : รูปแบบรายการสัมภาษณ์

ช่วงที่ 3 ช่วงเรียนรู้กับชุมชน เป็นรูปแบบรายการสัมภาษณ์ โดยมีสมาชิกชมรมวิทยุชุมชนซึ่งรับหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ 2-3 คน สัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ : อยากให้อ่านท่านอาจารย์บุญเทียน จากกลุ่มเครือข่ายหอพักนักเรียนชาวเขาเล่าความเป็นมาของกลุ่มหอพักอำเภอแม่จริมให้ผู้ฟังฮั้ทราบหน่อย
ครับ

ผู้ร่วมรายการ: เครือข่ายหอพักนักเรียนชาวเขาเกิดมาจากละอ่อนชาวเขาเดินทาง
ลำบากจะลงมาเขียนหนังสือตรงพื้นราบที่ก็ลำบาก ลำบากนัก ก็ไม่มาเขียนเลย
เราจึงมีแนวคิดในการจัดตั้งเครือข่ายหอพักขึ้น โดยการให้อยู่กับครูก่อน พอ
จำนวนนักเรียนก็ก่อปัญหาให้กับครู เราจึงมาสร้างเป็นที่พักเฉพาะขึ้น
(ที่มา : บทวิทยุวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 เรื่องเครือข่ายกลุ่มหอพักนักเรียนชาวเขา
อ.แม่จริม)

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 1 : ท่านผู้ฟังเจ้า หลังจากเขาได้ฟังเพลงจากรายการไป
แล้วช่วงนี้เขามาปะกันในช่วงเขียนฮั้กับชุมชน วันนี้เขาเจ็ญตัวแทนจากชุมชน
บ้านนาท่อเด่น ต.ถืมตอง มาพูดคุยเกี่ยวกับความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านบ้าน
ละล่านกัน ได้ฮั้เกียรติจากรองคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านบ้านนาท่อเด่น รอง
ประธาน และเลขานุการกองทุนหมู่บ้านนะเจ้า เขาขอแนะนำผู้ร่วมรายการก่อน
นะเจ้า มีคุณอมรรัตน์ นันทเสน คุณลั้วน อุปนันท์ สวัสดิ์เจ้า

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 2 : เริ่มคำถามแรกนะเจ้า อยากให้คุณลั้วน รองประธาน
คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ได้เล่าถึงการได้รับการอนุมัติเงินกองทุนหมู่บ้าน
ให้ทราบว่าได้ดำเนินการอย่างไรบ้างเจ้า

ผู้ร่วมรายการ :

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 1 : แต่ละขั้นตอนที่ได้เล่ามามีปัญหาอะไรบ้างและมีการ
แก้ปัญหา อย่างไร

ผู้ร่วมรายการ :

ผู้ดำเนินรายการคนที่ 2 : ท่านมีข้อเสนอแนะทำให้หมู่บ้านที่ยังไม่ผ่านการอนุมัติ
เงินอย่างไร
(ที่มา: บทวิทยุวันที่ 7 กันยายน 2544 เรื่อง ความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านบ้านนอห์ตอน)

■ ช่วงที่ 4 “เสียงจากชุมชน” : รูปแบบรายการสนทนา

ในช่วงที่ 4 ช่วงเสียงจากชุมชนนำเสนอด้วยรูปแบบรายการสนทนาโดยรายการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยแสดงความคิดเห็น ดิชม สอบถามถึงเรื่องราวที่น่าสนใจในช่วงเรียนรู้กับชุมชนหรือประเด็นอื่นๆ ที่เป็นข้อเสนอแนะในการทำรายการครั้งต่อไปรวมถึงโทรศัพท์เข้ามาขอเพลงด้วยลักษณะการนำเสนอมีลักษณะเป็นการบอกกับผู้ฟังที่บ้านว่ามีใครโทรศัพท์เข้ามาถามเรื่องอะไร โดยให้ผู้ร่วมรายการเป็นผู้ตอบคำถามที่ผู้ฟังถามเข้ามา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ : “ในช่วงนี้จะได้นำท่านเข้าสู่ช่วงเสียงจากชุมชน ก็เชิญท่านป๋อแม่ปิ้งน้องท่านผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาสอบถามที่หมายเลข 054-710144 ในช่วงรอเสียงโทรศัพท์จากท่านผู้ฟังอยู่นี้ ท่านกำหนดคำถาม ดีพรมกุล มีอะหย่งที่จะฝากหื้อป๋อแม่ปิ้งน้องที่ฮับฟังอยู่ทางบ้านก็เชิญท่านฮู้ได้เลยนะฮับ”
(ที่มา : บทวิทยุวันที่ 11 ตุลาคม 2544 เรื่อง ตาบลน้ำเกียน)

ผู้ดำเนินรายการ : “เมื่อสักครู่มีโทรศัพท์เข้ามาถามท่านนำโรจน์ ศรีวรรณสุธรรม นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองน่านนะเจ้าว่า ชื่นชมการทำงานของท่านนำโรจน์มากเรื่องจัดกีฬาต้านยาเสพติดนะเจ้า แต่ขอสักนิดสักหน่อยเถอะเจ้าเนอะว่าทำไมถนนในเขตเทศบาลบางสายเป็นหลุมเป็นบ่อนะเจ้า เช่น ถนนหน้าวัดสวนตาล หรือที่สี่แยกช้างเผือก สงเทศบาลไปซ่อมแซมหน่อยเถอะนะเจ้า ท่านนำโรจน์ จะว่ายังไถละเจ้า”
(ที่มา : บทวิทยุวันที่ 27 พฤศจิกายน 2544 เรื่อง งานกีฬาต้านยาเสพติดของเทศบาลเมืองน่าน)

จากการสังเกตการณ์ในห้องส่งของคณะวิจัย พบว่า ในช่วงเสียงจากชุมชนนี้ หากในกรณีที่ไม่ได้มีผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการ จะเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอเป็นรูปแบบรายการพูดคุย เพื่อสรุปสิ่งที่ได้นำเสนอไปในช่วงเรียนรู้กับชุมชน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ดำเนินรายการ : “เกี่ยวกับที่ทางรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านได้นำเสนอไปในช่วงเฮียนฮู้กับชุมชนนั้นป๋อแม่ปิ้งน้องทางบ้านได้ฮับฟังเรื่องเกี่ยวกับการผลิต

เหล่าพี่น้องบ้านจากตัวแทนสำนักงานสรรพสามิตจังหวัดน่าน คุณสมชาย เกียรติ
นันท์ และคุณยุพิน บุญญาชัย ไปแล้วนั้นเขาก็ได้รับความรู้ว่า..... ไปแล้วนั้น
วันนี้รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านของเขาก็หมดเวลาลงก่อนจากกันอย่าลืมนะ
ครับพบกันทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ทางรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
ผม.....และ.....สวัสดีครับ”

(ที่มา : บทวิทยุวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 เรื่องเหล่าเถื่อน)

จากรูปแบบรายการต่างๆดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยได้ทำตารางสรุปเพื่อให้เข้าใจง่ายและ
เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตารางที่ 5.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 แสดงรูปแบบรายการในแต่ละช่วงของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน

ช่วงที่	ชื่อช่วง	รูปแบบ		ความยาว (นาที)
ช่วงที่ 1	ทักทายผู้ฟัง	พูดคุย	ผู้ดำเนินรายการ ผลัดกันทักทาย	10
ช่วงที่ 2	ข่าวจากชุมชน	ข่าว	สลับกันอ่านข่าวที่ ละคน	30
ช่วงที่ 3	เรียนรู้กับชุมชน	สัมภาษณ์	ถาม ตอบระหว่างผู้ ดำเนินรายการและ ผู้ร่วมรายการ	50
ช่วงที่ 4	เสียงจากชุมชน	สนทนา	โทรศัพท์เข้ามา ถามได้	30

จากตารางดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบของ “รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน” ในหนึ่งรายการมี 4 รูปแบบด้วยกัน คือ รูปแบบรายการพูดคุย รายการข่าว รายการสัมภาษณ์ และรายการสนทนา รวมถึงมีการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดไว้ในส่วนของเนื้อหารายการ รายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่านให้ความสำคัญกับช่วงเรียนรู้กับชุมชนมากที่สุด โดยดูได้จากเวลาในการนำเสนอรายการคือ 50 นาที และการตั้งชื่อตอนของรายการจะใช้ชื่อตามกลุ่ม หรือการนำเสนอเรื่องราวของแขกรับเชิญในช่วงเรียนรู้กับชุมชน